

Poštnina plačana v gotovini.

PRIJATELJ

ŠTEV. 5 * MAJ 1939 * LETO XIII.

Karel Pečenko
Fotoklub Ljubljana

Cvetoča vejica

ZA POKLIC - SPORT IN ODDIH

DKW

NOVI MODELI 1939
ZNIŽANE CENE
IDEALNA KONSTRUKCIJA
NAJHITREJŠI START

MALA PORABA GORIVA

VELIKA ZALOGA VSEH MODELOV IN REZERVNIH DELOV

ZASTOPSTVO

BRUNO KLEMENČIČ, LJUBLJANA, MIKLOŠIČEVA CESTA 30
TELEFON 35-58

SMEH

Finančnik.

Deček: «Stric Samuel, ako ima nekdo sto tisoč in jih pošoja po dva procenta, kaj dela?»

Stric: «Veliko neumnost, fant!»

Računska.

V šoli hoče učiteljica nazorno pojasniti, kaj je ulomek.

«Torej poslušaj, Milka! Če vzamem tablico čokolade, jo razlomim na deset enakih delov, in dam enega tebi, kaj je to?»

«Skopost, gospodična!»

Težave v bolnici.

Lepa strežnica: «Vselej, kadar mu, hočem izmeriti utrip žile, se mu pospeši. Kaj naj storim?»

Zdravnik: «Zavežite mu oči!»

Po vseh štirih.

Gospod Pivec: «Kadar grem ponoči domov, moram iti po 144 stopnicah.»

Gospod Vinič: «Saj si yendar rekel, da je pri vas samo 77 stopnic!»

Gospod Pivec: «No, kaj pa roke, he?»

Majhen nesporazum.

«Sin je zdaj brez službe.»

«In kaj dela vaša hčerka?»

«Ta je, hvala Bogu, že štiri leta v norišnici.»

«Jeje, zakaj pa pravite, hvala Bogu?»

«No, ker mislim, da bo kar ostala tam. Je namreč tam za kuharico.»

Za vsako ceno domov.

Pošteno okajen gospod sreča med vrati iz bara mornariškega častnika, a ga zamenja z vratarjem.

«Hej, vi, pokličite mi izvoščaka!»

«Motite se. Jaz nisem sluga. Jaz sem mornariški častnik!»

«Dobro, admiral, pokličite mi torej čoln! Nekako moram priti domov!»

V največji sili.

«Prisegam, da ne bom svoj živi dan nikoli več jedel rib.»

Lepa polt in mehka, gladka koža se takoj zapazi. Največjega pomena za lepoto vsake žene je pravilna nega! Uporabljajte Elida kremo Ideal, toda ne samo včasih, temveč redno. Elida krema Ideal je tudi izvrstna podlaga za puder. Zaradi vsebine hamamelisa ima še prav poseben kosmetičen učinek.

ELIDA CITRON COLD CREAM
čisti, pomladi in poživi kožo, jo ohrani
gladko in jo varuje gub.

**ELIDA
KREMA**
+ IDEAL +

Rešitev ugank štev. 4

Rešitev križanke 4:

Vodoravno: 1. ogenj, aroma, okras, ukana. — 2. polovica, ulica, tlakomer. — 3. gare, lisica, Edison, soda. — 4. ki, enovit, hrt, živali, RM. — 5. Aco, Ivo, ar, ž, as, ali, olje. — 6. atek, nalliv, kanon, vaje. — 7. m, osat, dim, o,

prst, časi, i. — 8. lom, komaj, kdo, komar, tak. — 9. rake, Divača, slikar, nebo. — 10. kanonada, arija, anonim. — 11. Opava, mrena, iskra, zrklo.

Navpično: 1. opeka, mleko. — Gorica, okap. — 3. Ela, otomana. — 4. noge, se, rov. — 5. J. V., nikak, na. — 6. ilov, toda. — 7. novica, Mida. — 8. rasi, navada. — 9. o, Italija, e. — 10. muc, Rim, čar. — 11. Alah, v, mrak. — 12. i, rž, od, i. — 13. ocet, k, osji. — 14. kad, Šap, las. — 15. r, izanski, k. — 16. ista, Otokar. — 17. Slovan, mana. — 18. anal, orač. — 19. uk, livar, zn. — 20. kosi, as, NIR, 21. amo, kmetija. — 22. nedrije, Abel. — 23. omara, ikono.

Rešitev zamenjalnice: Adam, prsi, rahel, iskra; ladja, slak, kepa, okraj, vedro, resa, eden, Marko, Erna.

Rešitev izpopolnice: Kolikor glav, toliko misli.

Rešitev skrivalnice: Kadar mačke ni doma, imajo miši ples.

Rešitev zlogovnice: Kolek, Atene, rudokop, ednina, levič — Karel Čapek.

Rešitev magičnega lika: vojak, ome-lo, jelen, Alena, konak.

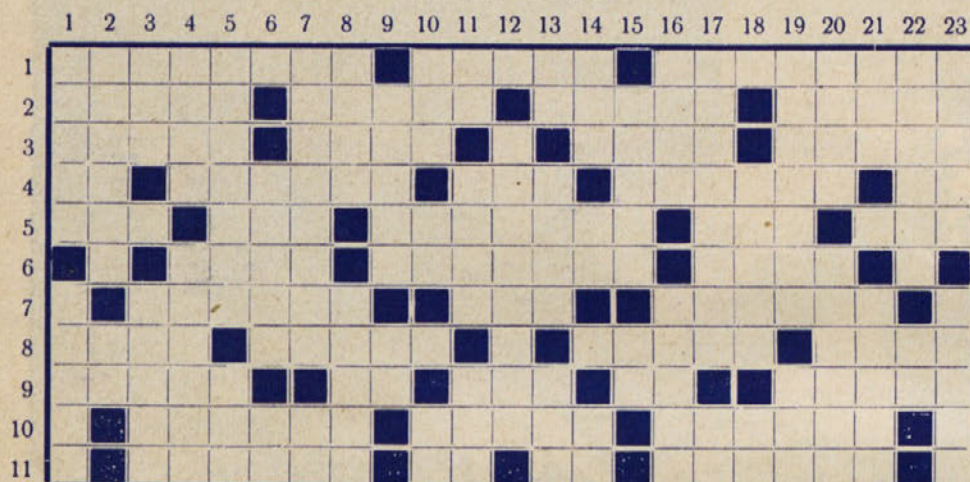
Rešitev stopnice: Kolera, skopuh, la-koča, trikot, koliko.

Rešitev številnice: Sreča je opoteča. (Ključ: spor, toča, ječar.)

Rešitev posetnice: Čakovec.

Uganke štev. 5

Križanka. (15 točk.)

Vodoravno: 1. srbska pokrajina; moško ime; družina istega rodu. — 2. izobrazba; član občine; poplavljenje; vojno pristanišče v Jugoslaviji. — 3. levji; prometno sredstvo (obratno); soglasnik; dóbe; plodovi juž. drevja. — 4. kaz. zaimek (obratno); pletivo iz tistja (rogoza); žen. ime; darovi; števnik. — 5. del živali; drugi del slavnega romana Ben — (obratno); soproga javnega beleznika; vprašalnica; del sobe. — 6. soglasnik; ital. mesto (stolp!); zju-tranji (obratno); del obraza; samoglasnik. — 7. samoglasnik; država ob Atlantskem oceanu (Kolumbija); žensko ime; jecljavci; samoglasnik. — 8. ve-lika žival; žid. duhovnik; samoglasnik; kmečki voz; dišeča pijača (obratno). — 9. neke vrste kamen; os. zaimek; srb. ime za Aleksandra; pritrdilnica; grič pri Beogradu. — 10. samoglasnik; sebič-než; priprava za ometanje prahu; plan (2. skl. mn.); soglasnik. — 11. soglasnik; iva (vrba); nikalnica; to je: severno-ameriška dežela; samoglasnik.

Navpično: 1. šolski učenec; mlada domača žival. — 2. ne naraven; it. spol-nik, obratno pa okrajšana vprašalnica. — 3. ime praška, ki baje čisti vse (obratno); soglasnik; začimba. — 4. telesni ud (obratno); stroka. — 5. Martin; termin, tudi svetnik. — 6. samoglasnik; morski ropar; dva ista samoglasnika. — 7. japonsko pristan. mesto; kratica za

«starejši». — 8. Dvoživka (obratno); ne-umnost. — 9. udje; veznik. — 10. oša-ben ptič; medmet; soglasnik; osebni za-imek. — 11. števnik; sicilijski ognjenik; žensko ime (obratno). — 12. soglasnik; majske cvetlice. — 13. junaška pesem; karta brez glave; ženski glas. — 14. podzemeljski hodnik; učenje (obratno); soglasnik; medmet. — 15. čas. prislov; predlog. — 16. telesni ud; vladar (obrat-no). — 17. tisti, ki opira; dva ista sa-moglasnika. — 18. soglasnik; znana za-grebška ulica; ven brez e. — 19. kar je okoli nas; žen. ime. — 20. dve domači živali; važna postaja za Št. Petrom na Krasu (obratno). — 21. premikati se; soglasnik; žen. ime. — 22. kratek ro-man; okrajšana vprašalnica. — 23. bo-ričnica; prevara.

Izpopolnilnica.

(9 točk.)

G . . . nica — ma . i . . — . o . . njec
— v . o . . — is . . . — an . e . . —
sk . . . a.

Namestu pik vstavi prave črke, da dobiš besede; nove črke povedo pre-govor.

Zlogovnica.

(8 točk.)

Iz zlogov a, be, ca, čaň, če, dor, e, i, iz, ka, ko, ku, mer, mo, na, nas, ne, o, roj, sa, stvo, ter, tla, to, to, tvož, vi, za, zi

sestavi besede naslednjega pomena:
1. merilna priprava; 2. sadež; 3. ptica;
4. železniška postaja na Gorenjskem;
5. važen dogodek za človeka; 6. tisti, ki dela tlako; 7. predlog; 8. vrveca;
9. hlapljiva tekočina; 10. raj; 11. moško ime.

Prve in tretje črke od zgoraj na-vzdol dajo rek.

Premikalnica.

(6 točk.)

POLOMIJA
KOLODVOR
KAPETAN
NAVALIM
DOTIKALIŠČE
SOLATA

Besede postavi tako drugo pod dru-go, da dobiš v dveh zaporednih navpič-nih vrstah dvojce vrtnarskih orodij.

Številnica.

(8 točk.)

12, 17, 8, 6—1, 19, 9, 14, 18, 3, 13, 16—5,
16—5, 19, 10—7, 8, 17, 11, 19, 15, 19—13,
16—4, 3, 13, 18, 16, 2, 14—7, 16, 4, 14.

Ključ:

7, 14, 5, 19, 6, 9, 19 = uradni prostor
1, 2, 10, 9, 18, 16, 12 = pomladna cvet.
10, 16, 4, 3, 11, 13 = žuželka
15, 19, 17 = kača

Posetnica.

(8 točk.)

Dr. Ivan Zavetič

Celje

Ta gospod pri ljudeh ni kaj priljub-ljen. Kaj je?

Magičen kvadrat.

(6 točk.)

A A A A A
A A A E E
J K K K M
N O O P R
R R R Z Z

Besede pomenijo: 1. izgubljena bit-ka; 2. del pohištva; 3. naša obmejna postaja; 4. borilnica; 5. vprašalnica.

Mislila je, da je njena obleka bela...

Tedaj se je zamislila. . . Njena obleka, ki jo je vedno sama zelo skrbno prala, se zdi kar zanemarjena poleg preprostega česalnega plašča. Da, z Radionom oprano perilo je brez primere belo, ker je popolnoma čisto. Pri kuhanju v učinkoviti pa vendar blagi raztopini Radiona se namreč tvori kisik, ki skupaj s peno mila struji skozi tkanino, pa previdno razkroji in odpravi vso nesnago. Popolnoma čisto perilo pa ima tisto bleščečo belino—Radion belino.

Schichtov

RADION

Ni čistejše beline od Radion beline

SVILA ZA POMLAD IN POLETJE

Ekskluzivni francoski vzorci!

MANUFAKTURA

T. Ks.

Sarvan

LIUBLJANA, MESTNI TRG 42

Tone Čufar:

Žena v stiski

(Nadaljevanje.)

«S kom?» je vprašala mirno in tako odločno, da je bil zmeden.

«S kom, s kom?» jo je oponašal, v oči ji pa ni pogledal. «S kom drugim kakor s temle?» Pokazal je karto in jo zalučal proti njej. «Na, da boš sita!»

«To si še neumen! Kaj morem za to, če mi kdo piše?»

«Joža ni kar tako neki nekdo. Še zmeraj si nora nanj.»

«Kakor ti na Kristino. Nikdar ti je ne očitam, pa tudi ne drugih žensk, ki so šle skozi tvoje roke. Jožo imam pa zmeraj na krožniku. Nehaj že vendar s tem gramofonom!»

«Briga me Kristina!» se je otepal, zadet v živo. To ime ga je spominjalo najhujših muk, ki jih je kdaj preстал zaradi žensk. Od vseh deklet, ki jih je imel, se je najbolj navezal nanjo. Kristina Rabičeva si je služila kruh kot pletilja, delala je po tvornicah v raznih mestih. Matevž jo je spoznal na plesu, in to v tistih časih, ko je bil najbolj zagnan v muziko in vino. Kmalu se je čisto zapletel v mrežo njenih čarov, hudo se je zagledal. Pustil je vse druge ženske, samo za njo je lažil, ona je pa rada pokazala, da ji ni treba misliti le nanj, ker je marsikomu všeč. Moške je znala zabavati in navezovati nase; če nič drugega, je Matevža vsaj dražila z njimi. Marsikdaj sta se sporekla kar pred ljudmi, prenekatero nedeljo je sam odšel iz gostilne ali pa oprezal pod okni ter jo čakal. Čez teden dni sta se navadno pobotala, počasi je pa vsa njuna ljubezen zlezla narazen, kajti Matevž ji ni pomenil nič več kakor kdo drug. To ga je bolelo, pa je prenašal toliko časa, dokler ni Kristina izginila drugam in ga pustila v skrbeh in dvomih. Izvohal jo je in jo ubral za njo; kraje je kaj rad menjaval in mu je bilo prav, da je spet lahko malo romal. Zdaj je hotel jasnosti, in ker ni mogel dobiti v tistem kraju dela, je moral stran v enakih dvomih, kakor je bil prišel. Kristina ga je malce potolažila, zelo ji je godelo, da jo sili v zakon, da je nekoga prav zares zmešala. Brž ko je odšel, ji ni bil več dosti v mislih, živela je z drugimi.

Ko je Matevž najmanj pričakoval, je izvedel, da se je poročila z nekim zidarjem. Poparjen se je vdal v usodo, pil je in kvartal. Pijača mu je kar nakopala bolezen, in ko si je nekoliko opomogel, je tudi Kristino nekako prebolel, četudi mu ni šla nikoli docela

iz glave. Bil je že iz najbolj norih let, v tem času je že dobil službo v predmestni opekarni. Z drugimi vred se je zapisal v delavsko organizacijo, rad je zahajal na shode, še rajši pa na razne prireditve. Ko je iskal stanovanje, so mu priporočili Minkino mamo, ki je želela nekoga, da bi se laže preživljali. Takoj se je začel ozirati po dekletu. Joža je tedaj že dolgo molčal, Minka je tiste čase živela brez pravega smisla in ji je bilo malo mar, kaj se bo z njo zgodilo. Mama jo je naganjala, naj ne bo večno tovarniška delavka, ki zaradi puntarskega mišljenja vsak čas lahko obsedi pod kapom. Njej sami je bilo Matevževo zanimanje v tolažbo, ni mu branila, da je hodil z njo po opravkih in se tudi drugače sukal okoli nje.

Silil je v zakon, kakor da mu gre za stavo, da se bo res oženil. Pa se je le hotel maščevati Kristini in ji dokazati, da lahko tudi on stopi pred oltar. Zdaj je jasno čutil, kako narobe je bilo vse. Njegovega zakona prav za prav ni več dosti bilo. Tuje se je počutil v lastnem stanovanju in mučno mu je bilo ob ženi.

Oba sta molčala. Spet je bila priložnost, ko bi se morala otresti vsega zamolčanega, vsega, kar ju je težilo, in bi morala izkričati drug drugemu v obraz. Pa si nista. Minka je bila zadovoljna, da ni odnesla bunk in da mu je tako na kratko zavezala jezik. Prepirati se ni marala, miren pomenek pa ni bil mogoč. Zdaj je vedela, da ne pojde več po starem naprej; kaj bi še govorila z njim drugega? Stožilo se ji je po spanju, dosti je bila ta dan na nogah. Odšla je v sobo, on je pa sedel k mizi in bobnal s prsti po njej. Spet je gledal lise po stenah, pljunil je na ščurka, ki je po domače prikorakal po tleh; čakal je, da se kje kdo glasi, pa je vsepovsod gošpodarila nočna tišina.

Tako sam je bil in tako lačen.

Tudi njega je premagala zaspanost, ugasnil je luč in se splazil v spalnico. Stanovanja je bil vaje, nikamor se ni zadel, saj dosti oprave itak nista premogla. Postelji sta stali druga zraven druge. Ob svoji je obstal, se slekel in zlezal pod odejo. Zadrževal je sapo in prisluškoval, ali žena že spi. Nič ni mogel uganiti. Oči so se navadile teme in kmalu je videl obrise njenega telesa čisto na kraju sosednje postelje. Skozi slabo zagrnjeno okno je tudi malce svetlikalo in ga je še bolj vabilo, da je gledal na njo. Glodalo ga je ljubosumje, a tudi poželenje po njenem telesu se je oglašalo v njem. Naposled je le njegova zakonita žena. Zapekla ga je misel, da jo je morda imel že Joža. Mikalo ga je, da bi iztegnil prste na njen vrat. Obrnil se je in skušal zaspati. Že je dremal in se tudi odpočil, a ko je žena premenila lego, je bil spet čisto buden. Skozi okno je že gledal prvi svit. Izpod odeje se je zmeraj bolj odražalo ženino telo.

Vzpel se je na komolec in ji z roko segel pod odejo. Izpreletela ga je toplota, ves se je vrgel k njej.

«Kaj se siliš!» je revsnila in se ga hotela otresti. «Samo v temi sem ti dobra!»

«Moja žena si!»

«Zdaj, ko ni druge!»

Mož je ni poslušal. Pograbil jo je za roke, da bi se ga ne otepala. Njej pa ni bilo do njegovih prijemov, vse se ji je upiralo in zajokala je kakor otrok.

«Po žganju smrdiš, ne maram te!»

Ta dan ni pil. Zato jo je užaljen sunil v stran. Potem se je pa sama brž izkobacala izpod odeje in skočila k oknu. Bala se je, da jo bo tepel. Gledala je, ali je otrok v postelji ob njenem vzglavju miren. Samo malo se je obrnil in je spal naprej. Tudi mož je ostal v svoji postelji. Minko je zeblo, plaho se je približala ležišču. Ko je zlezla pod odejo, je ves čas pazila na njegovo posteljo.

«Ne misli, da si sama na svetu!» je zagolčal Matevž in brundal kletvice.

«Zato me lahko pustiš na miru.»

«Da te njemu ne bom odjedal!» je zarohnel hudo na glas. «Kar vlačí se, le počenjaj, kar te je naučil!»

Minka bi bila tako rada molčala na te očitke, pa ni mogla.

«Ničesar mi ne moreš očitati, odkar sva skupaj; ti pa nisi čiste vesti. Ti si se poprej naučil vsega in še nisi pozabil. Celo poročene žene si imel! Zato mi tako malo verjamem.»

«Imel sem jih, imel!» se je razvnel in spet lezel kvišku. «Tudi dekleta sem imel! Ni mi žal. Sem vsaj živ!»

Izenada so zgoraj poropotali. Oba sta onemela in se zgrbila pod tankimi odejami vsak na kraju svoje postelje. Zjutraj se je pokazalo sonce in je obetalo lep dan po hladnem, deževnem vremenu. Še preden se je komu zljubilo iz postelje po neprespani, razbiti noči, ju je iznenadilo trkanje na vrata. Kdo neki bi bil tako zgoden? Policaj? Oba sta se za silo okomatala, in ker je bil Matevž bliže vrat, je šel on odpirat. Namesto uniformiranega moža se je prikazal gospodar.

«Prav, da sem našel oba», je izpregovoril samozavestno. «Da se ne bosta izgovarjala drug na drugega. Spanja si ne damo krasti! V svoji hiši že ne. To si lahko zapomnita. In plačajta, drugače ne bomo dolgo pod skupno streho. Če v dveh tednih ne dobimo tega, kar nam gre, lahko drugod nadaljujeta svojo mačjo muziko.»

Nič ni čakal, kaj porečeta. Obrnil se je in šel. Potem ga je pa nekaj prijelo in se je vrnil. Povedal je, da bo obdržal nekaj oprave, če ne prejme denarja. Nato se je spet odzibal.

«Zdaj pa imava hudiča!» je zagolčal Matevž. «Si slišala?»

Ničesar mu ni rekla, naredila se je, kakor da ga ni v stanovanju. Njega je to pogrelo, brž si je nataknil najbolj čedno obleko, a ob pogledu v zrcalo se je ustrašil grdo porasle brade. Privlekel je britev, jo nabrusil na pasu, se namilil in počasi obril. Nekajkrat se je urezal, roka mu ni tekla gladko, nekako tresel se je in se jezil. Naposled se je čisto čedno opravil in šel.

Minka je pa privlekla izpod zglavja zmečkano karto. Skušala jo je zravhati in potem je dolgo ni

dala iz rok. Sele ko je morala vzdigniti in opraviť otroka, jo je zataknila za bluzo.

Sonce je zmeraj bolj prijetno grelo skozi okno.

5.

Odpoved stanovanja je prizadejala Minki nove skrbi. Plačati ni imela s čim, seliti se pa ni vedela kam. A dva tedna tudi v najhujšem hitro mineta. Prišli bodo in jo postavili na ceste, da se pokvari še ta oprava, ki jo je podedovala. Prve dni ni z nikomer govorila o tej nadlogi. Ni marala, da bi jo imeli za nadležnico. O priložnosti se je pa kar tako pozanimala pri Grilovih, kako je prav za prav z odpovedjo stanovanj in s selitvami.

Tomaž ji je razložil, da mora gospodar tožiti in šele potem pridejo sodni možje. To jo je potolažilo, da je spet zamolčala svojo stisko. Grilovi so ji že tako šli na roko, varovali so otroka in mu dajali jesti. Za opravo pa bi ne bilo pri njih prostora, saj so sami živeli na tesnem.

Stric je imel večje stanovanje, a tudi več pohištva in muhast je bil, da ni kazalo obešati nanj svojih križev. Tožil je o dolgih nočeh, pogrešal je ženo, četudi mu je bila zastran gospodinjsva Minka zelo po volji. Držala je vse v lepem redu, skušala je uganiti, kaj bi rad, in tudi za njegovo dobro voljo je skrbela, da se ni pritoževal. Posedala je pri njem, mu kaj zanimivega čitala ali pa sta igrala domino. Ko je odšla, je pa puščoba gospodarila po njegovem domu in tega stric ni trpel. Včasí se je zasedel v gostilni, včasí je pa pridrževal Minko, le samemu mu je bilo sila težko.

«Škoda, ker sem ti stric!» je vzkliknil neki večer.

«Zakaj? Vam vsaj nekdo skrbi za red.»

«Za ženo bi te vzela, pa čeprav brez župnikovega patenta.»

Minka se je smejala njegovim dovtipom, a se ga je izogibala, če se je preveč sukal okoli nje. Pogosteje je jemala s seboj dekletce, da nista bila čisto sama. Prav nič ni marala za skomine plešastega dedca.

«Premlada si zame, premlada», ji je govoril, ko ga je opozorila, da ji ni samo stric, ampak da naj ve, da je že z nekim drugim zapisana v župnišču. «Vrag je z ženskami! Stara ni za drugam, ko za peč, mlada ti pa uide. Vidiš, moja ima nekaj let več kakor ti, pa sem ji bil že preneroden. Nikdar nisem mislil, da se bom tako opek. Samo denarja ni imela nikoli zadosti. Še pogrešala me bo!»

«Mogoče se vrne. Skesa se, potem bo pa bolj pridna ko ne vem kdo.»

Stric je majal z glavo in ji dopovedoval, da jo je preveč zavozila. Lahko bi jo dobil s policijo nazaj, a še ni vedel, če ji sploh odpre vrata, ko se morebiti sama od sebe povrne. Od nekega znanca je izvedel, da se je trgovski potnik že otepa. Menda sta že zapravila denar, kar ga je vzela s seboj, in jima gre pustolovščina že čez glavo.

«Morebiti si pa ljudje sami izmišljajo, da bi me dražili», je menil, kajti vsako nepotrebno govoričenje mu je leglo na dušo. «Privoščijo mi, privoščijo.»

«Kaj se menite za jezike!»

Minka se je pomenkovala o pobegli ženi le tedaj, če je bilo njemu tako prav. Včasí se ji je zadelo, da bi jo vzlic vsej jezi le rad spet imel pri sebi. Sam pa ni maral poizvedovati za njo in tudi Minka ni kazala pripravljenosti. Njen beg ji je samo koristil. Če se povrne, bo ob vse, kar ji je dajal stric. Želela je, da čim delj tako ostane, vsaj dotlej, da se vrine v kakšno tvornico. (Nadaljevanje prihodnjič.)

GROBNICA

I.

Stari Jernej Bradatka je lansko jesen razmišljal o smrti. — In potem je glavno, da najdeš počitek. Počitek: da se bo spalo mirno in sladko. Ne, ne maram, da bi me tiščala zemlja... ne maram več zemlje... nagra bil sem je zadosti... prsti se mi krčijo, če se samo zmislim nanjo.

Stari Bradatka je sedel pri oknu v zakurjeni hišici. Postavil si je bil ta svoj domek na gričku nad vasjo, ga obdal s sadnim drevjem in se oskrbel s tisočaki za preužitek. Listje odpada z dreves. Kako čist in širok je spet razgled med mladim drevjem, razgled na vas, na gozdove za njo, predvsem pa na Bradatkovo domačijo, kjer je stari do lani gospodaril, nato pa vpregel sina edinca Franceta. Cele ure ždi stari Bradatka ob oknu, ničesar ne uide njegovim bistrim očem. Zdaj pa zdaj ogleduje svoje koščene roke in krči prste, koščene, uporne prste, ki so dolgih sedemdeset let zmagovali zemljo, ukrotili hudournik ob mlinu in obrzdali tudi najbolj divjega bika in žrebca. Ogleduje svoje prste, ki se nočejo ukloniti hinavskemu protinu. In vedno znova seže starčev pogled skozi okno doli do domačije, kjer mu ne ubegne niti en korak, niti en gib mladega gospodarja in njegove jedre gospodinje. In kadar ni vse tako, kakor bi moralo biti — če v hlevu zamukajo krave in v svinjaku zakrulijo prasci — že vrže starega srd pokonci:

— Ne, ne bojim se smrti, ne bojim se ničesar, toda še je treba, da ostanem, še bom s tole pestjo kdaj udaril po mizi, še sem pravi gospodar in lastnik te domačije!... In potem... Ne, ne boš me, zemlja! Grobnico si napravim, takšno iz betona, obokano, štirioiglato, da bo kakor kapelica, pogreznjena v zemljo. Močne stene bodo naokrog — potem pa, zemlja, pritiskaj, — mene ne boš zdrobila!

Bradatka gleda: listi odletavajo z njegovega mladega drevja, kakor plahi ptički se izgubljajo mimo starčkovega okna. In starec vstane, stopi k peči, sname kamižolo in kučmo s klina, koščeni prsti stisnejo kljuko palice, izrezljane v podobo same žive kače v ceričju. Varno zaklene starec svoj mali dom na griču, potem se spušča s klecajočimi koraki nizdol k domačiji.

Gospodar France je pri stiskalnici pod kozolcem. Ob silnih zamahih njegovih mišičastih rok se svedrasto suče težki, s kamenjem naloženi koš v poševno bruno. Ječijo stranice, ki oklepajo stolčeno sadje, z vedrom prestreza hlapček gosti sadjevec, ki teče iz naluknjanih stranic in po rilcu kakor majhen hudournik.

Starec stoji pred kozolcem, oprt na palico, postrani gleda sina in stiskalnico. Sin je zdajci visoko privil bremenasti koš in ga obesil. Velikansko bruno se počasi useda in pada s košem v rahlih presledkih nizdol. Sin France si oddahne in spet zapne srajco pod vratom. Začutil je senco prežečega starca, pogleda in ga pokliče:

— Oče, brž se bo izčistil, stopite sem! Ta je pa sladak.

— Ne maram sladkobe! — odločno odbije starec in s palico pobrska po pesku in prahu.

— Ne silim, če nočete, — se malomarno vda France in sam pristopi bliže. — Toda... kam ste se namenili, oče?

— V župnišče stopim... Grobnico hočem... parcelo kupim... zabetoniral se bom, da ne pride nihče do mene. Nihče!

— Ali, oče... ali se vam ljubi na to misliti? Kaj pa mati? Za mater je bilo pa kar dobro, da smo jih v črno zemljo stlačili.

— Mi ni nič mar. Kar je doslej bilo, za to se ne menim. Zase poskrbim... potem mi pa priložite, kogar hočete. Poštene sosesčine se nisem nikoli branil. Gorje pa vsakemu krivičniku in potuhnjencu... mrtev ga opolnoči vržem iz groba...

France se je nasmehnil, pol v zadregi, pol pomilovalno. Tudi starec je umolknil. Dvignil je palico, to je bil njegov pozdrav, potem se je odpravil na cesto pa naravnost proti župnišču.

II.

— Da, seveda, oh seveda, oče Bradatka — je župnik tik pod maščobno brado mencial svoje tolste roke. Rdeče zalito glavo je bil vso nagnil na levo nagrbljeno ramo, kar cedil se je od ginjenja in dobrote... — Oj, da, da, ta je pa res poštena in pametna: grobnica, misel na večni počitek. Glejte, oče Bradatka, samo pravičnike, ki lahko sleherno uro stopijo pred božji prestol, navda Vsemogočni s takšno odločnostjo in s takšno trezno mislijo... Kar je res, je res: oče Bradatka, mnogo dobrega ste storili materi cerkvi. — Koliko let ste pa bili prav za prav naš prvi cerkveni ključar?... Petnajst?... Kaj, sedemnajst?... No, vidite, zato se pač spodobi, da bo mati cerkev pravična in vam vsaj nekoliko hvaležna... da, kakor želite... prav tisti prostor nad križem, ob zidu... da, da, od tam je pa res najlepši pogled po vsem pokopališču in po dolini... in naj vam le zaupam: prav v tisti smeri na jugu leži Rim... Ako bi črto potegnil, bi se nekje daleč dotaknil papeževe cerkve...

— O, to mi je pa res hudo všeč! — je neprisiljeno pritrtil stari Bradatka — potem sva torej zgovorjena, gospod župnik, ali ne?... Kar povejte, prosim, če bo treba še kakšnih potov — morda pri davkariji, v trgu ali pri financi — saj veste, star človek se dandanašnji ne spozna na vse tiste predpise in paragrafe. Pa naj le bo, če je treba, rad stopim, oddahnil sem si že zadosti...

— Ne bo treba, ne bo treba, oče Bradatka... Prostor ste si izbrali, mati cerkev je z vami sporazumna, — vi idite samo še lepo k zidarskemu mojstru, pa bo zapela lopata in je grobnica lahko že pred zimo narejena. Potem bo prezimila in mraz preizkusila, na pomlad jo pa lahko očistite in uredite, da bo kakor majcena, ljubka kapelica.

III.

— Ne, k zidarskemu mojstru pa ne grem! — je sam zase pretehtaval oče Bradatka, ko je zapuščal župnišče. Kaj bo ubogi naš vaški krampač Jurij! V trg stopim k stavbeniku. Če že bo, naj bo pošteno. Ne bom se po smrti ljudem dajal v zobe: skoparil je, še na zadnjo uro je stiskal, pa mu je zidarček Jurij skupaj zmetal tole rušljivo krtno... Ne maram tega. Stavbenik bo napravil po moje, jaz mu odštejem, kar mu gre, on pa sezida meni grobnica, da trška gospoda ne bo imela podobne.

Komaj uro hoda je do trga. No, do kosila se ne bo mogoče vrniti, toda če je že pri tej misli, naj bo opravljeno do kraja. Tako se je odločil oče Bradatka in je ubral korake po pešpoti čez loko naravnost v trg.

Stavbenik Lengar je sedel v vaški gostilni; obiral je kračo in jo zalival s štajerskim vinom. S polnimi usti je odzdravil očetu Bradatki, sam mu je odmaknil stol od mize in ga povabil, naj prisede.

— Ne bova dolgih besed, mojster, mudi se mi še do kosila domov. Grobnico hočem imeti, veliko, gosposko,

prostrano grobnico. Kakor da bo za tri, čeprav bo samo za mene.

— Iz betona, kajneda?

— Lej ga, iz betona, kako pa, iz betona in iz kamenja, da se zemlja ne bo usedala niti za palec. Kaj bom tebe učil, mojster, načrt mi napraviš kar brž in v ponedeljek že lahko začno z delom. Zastran sveta sva z župnikom že zgovorjena. Tista plat tam gori naravnost nad križem, pri zidu...

— Mhm, mhm! — je hitel pritrdjati stavbenik, kakor da že dobro ve in kakor da mu je prav tisti prostor najbolj všeč.

Zgovorila sta se torej kratko in odločno tudi oče Bradatka in stavbenik Lengar.

Tri dni nato je oče Bradatka prišel gledat načrt; všeč mu je bil, ker je stavbenik vse natanko izračunal in stranice z nekakšnimi črkami označil. Resnično gosposka se mu je zdaj videla ta reč in bahato je stopal proti pokopališču ogledovat prostor. Po dvakrat na dan je potem hodil tja, ko so delavci prišli za lopate in kopali veliko jamo. Zdaj je s pestjo razdrobil grudo, ki je priletela iz jame in se ni hotela na kupčku razsuti. Potem je s palico otipal kamen, ki se je prikotatil po izmetani zemlji, pozorno ga je ogledoval, da spozna, ali je res kamen, ali nemara okamenela kost. Jesenski dnevi so minevali, svečana tišina je bila po pokrajini, staremu Bradatki pa se je zdelo, da posluša pesem, neznano, skrivnostno, blažilno in poveljujočo pesem, ko je opazoval oba zidarja in prisluškoval njunemu tihemu delu.

Ko je v nedeljo po prvi maši stopil na pokopališče, se mu je zasmejalo srce; trdi prsti so se še hrabreje oklenili ročaja palice, vela lica so mu zadrgetala od ponosa. Gruče župljanov so že bile zbrane okrog njegove na pol dozidane grobnice. Nekateri možje so stali prav na robu, a vaški zidar Jure je celo stopil na deske, ki so prekrivale jamo, razmaknil je dve, da je pogledal skozi široko špranjo v črno globino. Potem je možem razlagal, kako je treba v zemlji zidati, in je trdil, da bi tako reč tudi on opravil. Seveda, je rekel, domač človek nikjer nič ne velja, le trška gospoda si zna pri bahačih služiti denarje.

Oče Bradatka je še ujel tisto o bahačih in je čul hohot možakov ob grobnici. Ko pa je pristopil, so utihnili in ga spoštljivo pozdravili.

— Tako, tako — se je kanil pošaliti klavec in godec Mihév, — oče Bradatka se v taki trdnjavi še vojske ne bodo bali, kaj šele hudiča!

— Pa tudi hudobni jeziki ne bodo segli do mene! — se je odrezavo zarežal stari Bradatka in ošinil Mihéva s srditim, jeklenim pogledom.

Oče Bradatka sicer ni bil prav nič nataknen, toda možem ni bilo dosti do tega, da bi se sekali z njim. Pa so se začeli brž razhajati, in starec je sam obslonel ob palici pri lastnem grobišču.

Preden je prišla druga nedelja, je bila grobnica dovršena. Zidarja sta jo pokrila, lepo ogradila in se šla umivat k vodnjaku pri mežnariji. Naslednji dan je oče Jernej Bradatka prejel po poštnem slu iz trga veliko rjavo pismo in v pismu je bil račun:

«Grobница, načrt, material in delo... skupaj 25.000 dinarjev.

Oče Jernej Bradatka je prebral dvakrat, trikrat, se zakrohatal in se udaril z desnico po kolenu.

— Lej jo no — to se je pa debelo zmotila frklja, ki je račun napisala.

Brž drugi dan je Bradatka odločno korakal v trg. Spet je našel stavbenika Lengarja pri mali večerji v gostilni.

— Kako je zdaj ta reč? Kdo ga je v temle pismu polomil? Ali ti ali tista frklja, ki na stroj tolče?

— Polomil, polomil — se je začudil mojster in brž pogoltnil zalogaj. — Tu ni nobene pomote. Je vse natanko izračunano in povedano v številkah in besedah... Ne, oče Bradatka, vam pa res ni sile, da bi stiskali jurje pod slamnjačo. Dvakrat mi ustrezete, če kmalu poravnate...

— Pet in dvajset jurjev?!... Pet... in... dvajset?... Mojster, človek božji, ali si ti ob pamet ali jaz?

— Ne, ne, oče Bradatka, oba sva tu notri v glavici zadosti zdrava in bistra... Bog, da bi taka še dolgo ostala, čeprav ste si takšno imenitno grobnico umislili.

— Ne dam!... Ne plačam! — se je starec, z obema rokama se opirajoč na mizo, dvignil kakor razsrjen in goreč pridigar. — To je oderuštvo in goljufija! Za tistih nekaj lopat betona in kamenja celo premoženje — kdo je že kdaj kaj takega slišal?

— Dobro in prav, oče Bradatka! — je mojster Lengar začel mirno dalje pospravljati zalogaje in jih je zalival s cekinastim štajerskim vinom. — So pa še drugi gospodje in gosposke, pa naj ti rekó svojo besedo.

Staremu Bradatki so se prsti krčili v pest. Jeklenosive oči so se svetile, zobje so bili stisnjeni, dotlej zvrneno telo pa se je usločilo. Kakor tiger, ki se je moral umakniti pred krotilec s pištolo, je oče Bradatka odšel iz gostilne in iz trga.

IV.

Začela se je pravda in s pravdo sramota.

Vsa vas je govorila o grobnici starega Bradatke, vsa soseska, vsa župnija, sosednji trg se je posmihal, še paglavci ob cesti so se nehali poditi, kadar je mimo stopal zgrbljeni starec Bradatka.

— Pojdimos se v grobnico skrivat! — so sklenili paglavci.

Potem so šli oprezovaje za njim. Ne po cesti, koder je stopal enakomernih korakov, marveč po travniku so se razgubili. Kakor pčepuški vrbci so se poskrili za živo mejo in čakali, kdaj pride za njimi čudaški starec. Razgrinjali so trnovito vejevje in zrlj proti grobnici, kjer se je oče Bradatka ustavil in se naslonil na palico, da se je rahlo usločila, ter zrl v grobnico. Vselej je nekoliko odmaknil deske in pogledal v globino, v črno globino, ki mu ni mogla ničesar povedati. Pogovarjal se je z njo, mrmral je besede, majal z glavo in srdito zabadal palico v peščena tla. Slednjič je umolknil in je dolgo molčal. To ni bil molk spokojnosti in miru, bil je zadrževan, komaj ukročen srd. Pogledal je starec naokoli, iskal je človeka, da bi se to minuto z njim pogovoril, mu z zaupljivo besedo morda vsaj rahlo potožil in tako odložil delec notranjega bremena. Toda nikjer ni bilo žive duše, s pokopališča se je daleč naokoli širila po pokrajini jesenska tišina.

Trenutki, ko je stari Bradatka stopal od svoje grobnice proti grobu svoje pokojne žene, se pomudil ob njem za en sam kratek presledek, prikimal pokojnici, kakor da jo blagruje, nato pa jo ubral proti izhodu, ti trenutki so še paglavce, skrite v živi meji, prevzeli s tolikšno resnobo, da se nihče ni niti zganil. Ko pa je odšel Bradatka po cesti nazaj v vas, še sključen, velik kakor Goljat, so paglavci planili iz grmovja h grobnici. Srednjo desko, ki je bila najširša, so poševno spustili v jamo, da so se ritensko popeljali v njo. Znotraj so najprej pregledali, ali je kaj novega. Kajti zgodilo se je že, da so našli mrtvega krta; slepi neprevidnež je bil treščil z viška na trda tla in se ubil. Drugič so opazili čudno veččo, ki so o njej sodili, da se je rodila globoko v zemlji in da nemara pripada podzemskim duhovom. Izprva jih je vse to navdajalo s prijetno grozljivostjo, toda sleherno minuto so bili pogumnejši, vsako novo odkritje jih je storilo hladnokrnejši, in naposled jim je bila grobnica čisto navadna jama, nič dosti boljša od domače apnenice, kadar v njej ni ne

betve ugašenega apna. Samo globlja je, da je veselje plezati po deski navzgor in se ritensko spuščati nazaj v jamo. A nekoč proti mraku, ko so se pognilavci kljub hladu brezskrbno zamudili v igri, se jim je odprlo kar veličastno razodetje, da so vsi ostrmeli. Mežnarjev najstarejši, ki se je bil postavil v najtemnejši kot in se ozrl proti nebu, je gledal prečudno glorio: oblaki so se razgrnili, tisti košček neba je bil kakor temnomoder baržun, in na njem so se svetlikale zvezde. Nič večje niso bile kakor glavice svetlih bucik, in gledati je bilo treba precej časa zamaknjeno v nebo, potem so se nenadno prikazale, kakor da jih stvarnik sam nevidno tja pribada. Tako se je otrokom razodelo, da so mrtvi v grobovih resnično bližji zvezdam kakor živi ljudje na zemlji. Hiteli so domov in so staršem zavzeti pripovedovali. Poslušali so stari in mladi, šepetala je o tem kmalu vsa vas in zvečer se je ta in oni, ki je stopil pod jasno večerno nebo, zvedavo oziral v zvezde, ki so se bleščale v gostih rjih.

Nekateri so se vendarle opogumili, gnani od pekoče radovednosti, in so sklenili, da bodo sami pogledali iz grobnice v nebo. Star malhar je prišel v vas beračit in je vedel za pečjo pripovedovati, kako se je v nekdanjih časih odpiralo nebo. Za dvoje, troje kratkih trenutkov, toliko kakor blisk, ki preseka oblak, so se razgrnili oblaki in pokazala se je glorio, ki jo v vekov veke gledajo izvoljenci v nebesih: na prestolu sam Gospod Oče, nad njim sveti Duh, na desnici Jezus s križem, sedem božjih ran nezaceljenih. Blažena Devica Marija ob njem, okrog pa svetniki, očaki in preroki in devet belih in sinjih angel-skih korov. Malhar je povedal: In kdor je to videl, bučanje in petje zaslišal, se je vrgel na kolena in si v molitvi mislil samo eno samo vročo željo; tista se mu je izpolnila. A nič drugega ni kazalo pravičnemu prositi kakor srečno zadnjo uro in po smrti majčken delež tega nezaslišanega veličastja. Brž, brž so se odprta nebesa spet zaprla, žalostna mu mati, nevrednemu kristjanu, ki ni vedel izkoristiti srečnega trenutka s pravo pobožno željo!

In ko se je v teh jesenskih dneh naglo bližal mrak, so šli nekateri objestno h grobnici, drugi pa so to reč dobro premislili: poprosili bodo, kakor je v redu in prav, če se morda le res razklenejo nebesa. Ti so šli na pokopališče zbrani, kakor gredo k svetemu obhajilu ali na božjo pot. Počasi so se zvrščali, zadržano so se plazili po deski v grobnico. Gledali so, strmeli v nebo, iztegovali vratove, se predstavljali iz kota v kot in ničesar niso videli. Otroci, izkušeni poniglavci, so jim morali biti učitelji: samo tisto desko, po kateri so drsili v grobnico, so potegnili na plano. Z drugimi so zakrili grobnico. In brž se je začelo iz groba občudovanje. Grobnica je bila polna mladih vaščanov, ki so bulili v nebo in šteli zvezde, tiste lepe zvezde ki so se po malem pričarale na nebu pred oči...

Stari Bradatka je prikreval na pokopališče. Tako zamišljen je bil to pozno popoldne, da se je šele pri vhodu zdrznil in pogledal. Glej, kaj hoče gruča okrog njegove neplačane grobnice? Postal je, poslušal rezgetajočo mladino, ogledoval starejše norce, ki so se sklanjali nad deskami v odprtino. Potem je pospešil korake. Brž so ga spazili otroci in gruča se je razkropila med grobovi čez zid, skozi živo mejo... Stari Bradatka je gledal za tem in onim, ni mu bilo več mar, ali katerega pozna ali ne, vse skupaj je preklel, za vsemi je s pestjo pomahal. Potem je pristopil h grobnici.

— O, poglej ptičke, ali ste se ujeli v gajbico!...

Pobral je tisto težko odloženo desko in jo poveznil čez grobnico.

Tako, zdaj pa glejte, kako boste plezali iz zame, — je hudobno rekel starec in odkobalil s pokopališča.

Ptički v zidanem gnezdu so se spogledali, prisluhnili, čuli so oddaljevanje starčevih korakov proti izhodu pokopališča. Onemeli so. Potem so začeli vpiti. Votlo in obupno so doneli klici iz grobnice. Toda od nikoder ni bilo odmeva. Skozi tri špranje med deskami se je videlo nebo, svod je bolj in bolj temnel, a zvezde so blestele zmerom bolj. Noč se bliža, kaj bo? Seveda, mladosti nikoli ne uplahne nada, da jo drži pokonci in jo venomer žene v rast. Fantiči v grobnici so vpili, vpili kakor verne duše v vicah, moral je slišati njihove glasove cerkovnik, ki je bil pravkar odzvanjal zdravomarijo. Nato je pogledal še za mežnarijo pri svoji drobni živinici, pri zajcih in kokoših. Čul je vpitje, ki je donelo kakor od nekod iz daljave. Šel je pogledat na pokopališče, iskal je tod in tam, dokler ni našel ptičkov, ujetih v grobnico. Razgrnil je deske. Potem je stopil po lestvo, in preplašena mladež se je naglo izbavila iz ujetništva. Nikoli več, si je tiho prisegla, ko se je razbegnila proti domovom, nikoli več v Bradatko grobnico!

V.

Tako bi bila Bradatkova grobnica tudi sicer nehala biti predmet pozornosti prebivalstva. — Saj je v deželo že rinila zima in je bilo pokopališče z grobnico in vso pokrajino vred tako osamljeno pod svinčenim nebom in pod naletom snežink, ki so vrtoglavile v ostrem vetru. Bilo bi nemara že vse skupaj prešlo v pusto vsakdanjost, ki jemlje stvari, kakršne so, naj bodo že velike ali majhne, prijetne ali nevšečne. Pa je stari Bradatka sam drezal v lastno zadevo kakor v venomer pekočo rano in je motovil tudi v najhujših zimskih dneh okoli grobnice, robantil po pokopališču in vihtel palico preteče proti trgu. Potem pa je spet umeril korak čez zasneženo loko. Ljudje, ki so ga videli, kako je stopal, sam s seboj godrnjaše, preteč in preklinjajoč, so vedeli, da hiti spet na sodnijo, kjer ga bodo prizanesljivo ali osorno, kakršno bo pač trenutno razpoloženje gospoda sodnika ali gospoda pristava, odpravili nazaj domov, in bo stari Bradatka na vso jezo zavlil v gostilno ter praznil kozarce do trdega večera, gostje pa ga bodo škodoželjno in posmehljivo poslušali, dokler ne bodo siti njegovih večnih marenj o grobnici in o goljufivem oderuhu, stavbeniku Lengarju.

— Z advokati ga uženem, pa če je s samim hudičem v zvezi, cigana nemarnega! — se je pridušal starec. — Uženem ga, pa če zapravim vse do zadnjega cepa!

Pravda je tekla; v mesto je bilo treba, in sodba se je nazadnje glasila tako, da mora stari Bradatka plačati grobnico, kakršno je bil naročil: pet in dvajset svetlo-pisanih tisočakov. Pet in dvajset — povrh pa še stroške, stroške!

Ko se je stari Bradatka vračal iz mesta, kjer se je bil komaj obrzdal, da ne bi preklel in ozmerjal sodnije, advokatov in biričev, je na vožnji v vlaku nenadno začutil olajšanje in sproščenje. Že je minila zima — glej, čisto narahlo že leze zelenje v goro, čisto narahlo, kakor drobni zeleni oblaki. Stari Bradatka je ob odprtem oknu vagona začutil deviško sveži vonj zemlje in zdelo se mu je, kakor da se dviga vsa priroda v novih, še pridržanih in vendar tako koprnečih vzdihih po prenovljenju, po pomlajenju, po vstajenju... Da, zemlja, ljubljena, skrivnostna, čudovita rodnica in stvarnica, mati, ki venomer daješ in v svoje varstvo jemlješ!... Kakor da so mu padle luske z oči, je stari Bradatka spet ves prevzet gledal v pokrajino, ki je hitela mimo njega in je nanjo kakor izza debele sive zavese poševno sevalo zahajajoče sonce, zdaj še medlo in hladno, ki pa bo že v nekaj tednih kakor mogočen angel z zlato trobento oznanilo: Vstanite, rastite, ljubite!...

Stari Bradatka je sprevidel svoj veliki greh. Ko je stopal s postaje proti domu, so se mu noge šibile in roka se mu je tresla.

Nič več ni stari Bradatka v srdu preklinjal; šel je domov kakor spokorjenec z božje poti.

— Grešil sem, zemlja, vem, da sem grešil zoper tebe, ko sem te zavrnil in se ti hotel na smrtno uro za vekomaj odreči, strahopetec in bahač... Grešil sem, odpusti mi, storil bom, da bo vse spet dobro in da me boš sprejela v svoje sveto varstvo... Naj le govoré, naj me opravljajo, naj me preklinjajo, — sodrga! Ne bodo mi drugi krojili pravde, sam si presodim po vesti in večni pravici.

VI.

Starega Bradatke ni bilo drugo dopoldne nikjer na izpregled. Noben dimek se ni pokazal nad streho hišice na griču. Pa je sina Franceta zaskrbelo:

— Kaj da ni očeta? Mar jih je jeza vrgla?

— Te vendar, pa stopi pogledat! je rekla žena.

In je stopil France na grič in potrkal na vrata. Bila so zaklenjena. Potrkal je na okno, ni bilo odgovora. Nema groza, ki je objemala to samoto na griču, je brž prevzela tudi sina.

Še malo ni pomišljal, ves plečát se je uprl ob vrata, da so zaječala, toda niso popustila. Poskusil je dvakrat, trikrat, zaman. Stopil je nazaj k oknu. S pestjo je treščil v šipo, da so zažvenketali drobci. Segel je z roko noter in razpahnil okno. Uzrl je posteljo prazno, postlano, mizo pogrnjeno kakor za praznik. Splazil se je skozi okno v hišo. Že je bil pripravljen na najhujše. Slutnja ga ni prevarila: vrata v vežo so bila odprta, v polmraku je visel tam dolg mrlič. Palica je bila prislunjena na podboje, po tleh so ležali razmetani pisani denarji...

Spokojnost, ki jo je stari Bradatka odnesel s seboj v smrt, je po tistih skrivnostnih ukazih, ki venomer vodijo naša pota, zapovedala tudi ljudem, da so mu bili vsaj po smrti prizanesljivejši z mislijo in besedo.

— Ne bi rekel, da se mu je zmešalo zaradi skoposti in denarja...

— Le zaradi ponosa. Da bi se bil ta uklonil?

— Bo že sam z Bogom opravil. Sinu je pa vendar dobro storil, če je resnica, da je France bil toliko pameten — no, kaj bi govorili... Če je le res vse tiste denarje na varno spravil...

— Jaz mu jih privoščim, kakor le komu. France ni po očetu, po materi je. Zdaj pa naj starima skupaj sveti večna luč!

Tako so sodili vaščani, ko so hiteli kropit Bradatko, ki je ležal v mrtvašnici, nedaleč od svoje grobnice. Vaščani po svoje, gospod župnik pa po svoje.

— Ne morem, ljuba duša — je vil gospod župnik roke in nagibal glavo na desno, ko je prišel sin France prosit za cerkven pogreb in za blagoslovljen grob. — Ne morem, France, taka je cerkvena postava, brez zadnje tolažbe je odšel, pa še ta sramota za župnijo: njegova smrt... in tista nesrečna grobnica!... Kamorkoli pridem, povsod je v zobeh samo naša župnija in ta nesrečna grobnica.

— Ali, gospod župnik, saj so vendar oče tudi svoje storili za cerkev. Cerkveni ključar so bili, sedemnajst let, gospod župnik, sedemnajst let.

— Molil bom, France, za očeta. Molil bom, toda postava, saj vidiš...

Tisti čas je mežnar kopal grob v kotu pokopališča. Ozek grob kakor za vse preproste zemljane. Otroci so bili poleg, igrali so se in zdaj pa zdaj gledali, kako se posiplje rjava prst in kako se tu pa tam zvija črv, ki ga je vrgla grobarjeva lopata iz njegovega podzemnega kraljestva.

Popoldne so pokopali starega Bradatko. Prišli so ljudje, da, toda ne črno opravljeni, in molitev je bila kratka.

Zvečer se je pa sprehajal gospod župnik po pokopališču. Ustavil se je ob visoki rjavi gomili v kotu, postal je in pomolil. Potem se je počasnih korakov vračal po pokopališču in se ustavil ob grobnici.

Razmaknil je deske, pomrmral in presodil:

— Škoda se dela, ometati jo bo treba in vse lepo urediti.

Gospod župnik se je zamislil in vzdihnil:

— Naj se zgodi po božji volji... Tu notri bom počival... Gospod mi bodi milostljiv na mojo zadnjo uro.

Pomlad je tu

Materina Collection

(Iz romana: Mornar)

Na povratku z daljnega Vzhoda je umrl Jean Berny, vojak francoske mornarice, sin siromašne vdove. Njegova ladja, križarka «Saône», se vrača v Brest, kjer ga čaka mati...

Čez mesec dni je bojni brod slednjič priplul v Brest, kjer je čakala mati... Bilo je v novi pomladi, pusto in še hladno popoldne, pravi april v Bretaniji.

Ob prihodu so bili vsi mornarji zelo vznemirjeni, skoraj ponoreli od veselja, in to celo tisti, ki niso imeli ne matere ne zaročenke in ki jih nihče ni pričakoval. Ko so zasidrali ladjo in opravili manevriranje, je bilo na krovu kar vse narobe. Tudi častniki so bili vsi raztreseni; videti je bilo, da so njih misli vsedrugod, zato niso pritiskali na mornarje, saj so mislili, da je zdaj njih dolgi in težki posel skoraj končan.

Poslali so po zdravstveno komisijo, to se pravi, po dovoljenje, da smejo navezati stike z zunanjim svetom, s Francijo, ki so jo po toliko mesecih vendarle spet našli. In že je iz pristanišča v Brestu priveslalo h križarki «Saône» nekaj težkih in nerodnih čolnov...

V teh čolnih, ki so se v primerni razdalji razvrstili pred bojnim brodom — do povratka zdravstvene komisije niso smeli bliže — so bile matere, sestre ali navadne «znanke». Klicale so po imenih posamezne mornarje, ki so se jim kmalu prikazali v odprtinah na boku ladje, se veselo pozdravljale z njimi in čakale dovoljenja, da jih bodo smele objeti in poljubiti na krovu...

Za kratek čas so se tudi Joal, Marec in Kerboulhis, trije iskreni tovariši, ki se bodo kmalu za zmeraj ločili, ozirali po čolnih, se smejali in kramljali o čemer koli.

Toda nenadoma je Pierre Joal, ves prepaden v obraz, kakor da je bil uzrl strašilo, odskočil v kabino in še oba prijatelja za roko potegnil od odprtine:

— Jeanova mati!!! ...

In vsi trije so se kakor prestrašeni dečki najprej sklonili, da bi se skrili, potem pa so se prihuljeni splazili do srede kabine, kjer jih ni bilo več mogoče videti.

Jeanova mati!!! ... Da, to je bila ona. Prišla je, že čisto blizu bojnega broda je bila... Njene na pol od veselja, na pol od nemirne nestrpnosti široko razprte oči so iskale med vsemi temi glavami, ki so se smehljale iznad ograje na krovu «Saône»... Iskale so njenega sina, in ga niso mogle najti, nikjer ga še niso mogle najti...

O, kaj vse je bila presanjala, premislila, pretehtala in pripravila v teh dolgih mesecih za njegovo vrnitev: olepšala je njuno žalostno, tesno stanovanje, okrasila predvsem njegovo sobico... In davi, ko jo je stari berač, kateremu je bila še pred dnevi naložila to skrb, prišel obveščat, da je pristaniški brzojav oglasil «Saône», ki se bo čez dve uri zasidrala v luki, je z mrzlično naglico vse uredila, kupila šopke za vaze in najela žensko, da bo skuhala večerjo in jima stregla pri mizi...

Ko ji je čolnar, ki jo je bil pripeljal, ob izhodu iz pristanišča pokazal vojno ladjo, ki je bila komaj vrgla sidra, in ji rekel: »Tole tam je vaša «Saône»!« se je nenadoma vsa stresla in kar malo se ji je zvrtilo v glavi...

Kakšen bo neki njen Jean? Gotovo se je vrnil od tam

daleč ves izpremenjen, njen dragi sinko! Pa saj se bo pomirila šele, ko si ga bo vsega natanko ogledala...

Že drugič jo je čolnar peljal od enega konca ladje do drugega. Vse glave, ki so se prikazovale s krova, je že pregledala. Zakaj ga tudi na mostu ni bilo, njenega sina, kakor toliko drugih?... Tesnoba se je oklenila njene srca, zdaj presunljiva, zdaj grozna tesnoba že samo zato, ker ga še ni videla. Toda to je bilo vendar čisto naravno in razumljivo, saj je bil nemara na straži. Tako si je skušala pojasniti njegovo odsotnost. Morda je celo imel dežurno...

Vse se ji je vrtelo v glavi, ko je ukazala čolnarju, naj se približa «Saônei» navzlic kretnjam stražnika, čisto mla-dega, drobnega Bretonca, ki je z eno roko krepko stiskal puško, z drugo pa mahal:

— Nazaj! Proč! Ne smete pristati! Ni še dovoljeno!

Na krovu so se trije Jeanovi prijatelji zatekli pod jam-bor in se tam tiho, naglo in razburjeno posvetovali. Kaj naj store?...

— Obvestimo častnika! je predlagal Merec. Saj je de-žurni ravno poročnik Tanguy, ki je dober, sijajen človek. On bo znal zelo pravilno in obzirno govoriti z ubogo ženo...

Pierre, ki je v svojem brezumnem strahu že videl, da se nesrečna mati vzpenja na krov, se je brž odločil. S svinčnikom je naglo in nerodno napisal v svojo službeno beležnico: — Jean Berny je umrl na morju pred enim mesecem, odtrgal list, ga zganil na dvoje, tekkel proti stražniku in mu ga vrgel:

— Daj ji ga, tovariš, daj ji ga hitro!

Potem je zbežal v spodnje prostore ladje, ves prestra-šen, kakor da jo je bil zadavil. Prijatelja sta stekla za njim, ker tudi nista hotela slišati krikov te matere...

Ko so se nekaj minut pozneje vrnili na krov, so padale mrzle, ostre kaplje dežja, in veter je močno pihal. Vsi čolni, brez izjeme, so se bili okrenili in so že veslali v luko.

Boječe so se trije prijatelji približali ograji, da bi bolje videli, kje je čoln matere Jeana Bernyja... Kmalu so ga zagledali med drugimi, nekako deset metrov od bojne ladje... Na dnu, pod klopmi, je ležalo nekaj človeku podobnega, ki se je zvijalo v strašnih krčih in se hotelo prekucniti v morje, da je čolnar moral debelo plahto vreči nanj kakor na mrliča... Izpod te plahte je gledal ženski klobuk, ves premočen, in ena roka je molela ven, v na pol raztrgani rokavici, blede roka, ki je imela vse okrvavljene prste...

Prevedel d'Artagnan.

PRVIČ V GLEDALIŠČU

Gospod Filip, ki je bil nižji uradnik, je po dveh letih srečnega zakona sklenil, da si bo privoščil poseben užitek. Bil je rojstni dan njegove žene, in je kupil vstopnice za gledališče.

To je bila velika radost in iznenadenje, zakaj gospa Filipova še nikoli ni bila v gledališču. Njen oče je bil upravitelj nekega posestva, zrasla je na deželi in ni imela nikoli priložnosti za take zabave. Njenemu možu se je v dijaških letih večkrat nudila priložnost, da bi lahko šel v gledališče, a je moral hraniti vsako stotinko, zakaj poučevanje drugih dijakov je bil njegov edini skromni dohodek. Toda s tem je nastalo obilo prerekanja, zakaj sluga se je branil, da bi ju spustil v gledališče z eno samo vstopnico, četudi se je Filip na vse načine krčil v svojem plašču, da bi bil videti kot otrok, ki mu je dovoljen vstop za polovično ceno. Poklicati so morali gledališčnega tajnika, da je posredoval. Filip bi mu bil skoraj roke poljubil, rotil ga je pri vseh svetnikih, da bi mu omečil srcé. Ko je slednjič slišal odrešujoče besede: »Spustite ga dalje!« in so se pred njim odprla vrata, ki so vodila na galerijo, se mu je zdelo, da je zagledal raj, odprta nebesa, četudi ni videl drugega ko zamazane stole in veliko množico ljudi, katerih brezoblične sence so se videle na razsvetljenem ozadju. Prijatelja sta le z muko našla ob nekem stebri prostora zase; držala sta se ga trdno z rokami in sta čez ramena drugih gledalcev lahko videla košček odra.

Igrali so Schillerjeve »Razbojnike«. Filip je neutolažljivo jokal, se potil od razburjenja in zaradi neugodnega položaja, v katerem je skoraj visel v zraku, užival pa je tako nepopisno, da mu je ta večer za vedno ostal v spominu.

Pozneje je bil še enkrat v gledališču, toda z dijaško vstopnico; gledal je »Veselo trojko«. Stal je kakor v stiskalnici, zakaj parter je bil natrpan, da si je moral s kolci napraviti prostor, ako je hotel robec potegniti iz žepa, pri čemer je množica valovila kakor razburkano morje. Toda prisrčen smeh in razposajena radost sta ga odškodovala za vse ostalo.

Ob teh spominih je zagotavljal svoji ženi, da bo zadovoljna.

»Videla boš, kako krasno se boš zabavala«, je dejal, medtem ko si je zavezoval belo ovratnico pred zrcalom, a žena si je z vročimi škarjami navijala kodre nad čelom.

Oblekla sta si najlepšo obleko, zakaj prvi sedeži niso nikaka galerija, je Filip razlagal svoji ženi. Tam sedi boljša družba in človek ne sme zaostajati za njo.

Ni si še utegnil dobro zavezati ovratnice, ki mu je ta dan nagajala, ko je nekdo potrkal na vrata.

»Kdo je?«

»Jaz.«

»Ivan!« je vzkliknila gospa Filipova v zadregi. »Takoj. Počakajte samo za trenutek!«

Naglo je pograbila z mize lasnice, životek in obleko in z vso to šaro pobegnila v kuhinjo, da dokonča toaleta, medtem ko je za vrati čakajočemu gostu še naglo, živahno in glasno zaklicala:

»Dalje!«

Vrata so se odprla, gost je vstopil.

Bil je Filipov stanovski tovariš in mladostni prijatelj, hkrati znanec njegove žene še iz njenih dekliških let. Prav za prav je bil on, ki je bil oženil Filipa; nekoč ga je bil peljal k župniku, pri katerem se je seznanil s Cecilijo. Na

njegovo prigovarjanje je sledila pismena izjava, kmalu nato tudi poroka. Zaradi tega je bil Ivan pri njih vsakdanji gost; prišel je, kadar je hotel ali utegnil; ako se je gospa Filipova mudila v kuhinji, je zibal otroka, igral z možem šah, nakupoval za družino, z eno besedo, imela sta ga za svojega. Ako ga kak dan ni bilo ali če se je zamudil, sta ga pogrešala; zakonca sta se vpraševala, kaj se je zgodilo, da ni Ivana.

Ta dan bi ju bil moral spremljati v gledališče. Naravno, ni bilo mogoče drugače. Filip si ni mogel misliti zabave brez svojega prijatelja, zato je tudi zanj kupil vstopnico. Zaradi tega je bilo nastalo prerekanje med njimi. Ivan je hotel vstopnico plačati, toda Filip se je temu upiral, zakaj na ženin rojstni dan se mu ni zdelo umestno, da bi jemal denar... Dogovorili so se torej, da bodo po predstavi vsi trije odšli v restavracijo, kjer bo Ivan plačal večerjo. Pred predstavo ju pride iskat. In res je prišel točno o pol sedmih, skrbno napravljen, gladko obrit, celo nekoliko odišavljen. V rokah je prinesel škatlo bonbonov, ki jo je rahlo položil na mizo, in dejal nekoliko plaho:

»Nekaj bonbonov za gospo.«

»To je pa lepo«, je vzkliknil mož, ves vesel zaradi prijateljeve pozornosti. »Poglej, Cecilija, kako galantno! Nekaj ti je prinesel.«

»Kaj pa je?« je zaklicala Cecilija iz kuhinje in pomolila glavico skozi vrata, pri tem je čisto pozabila, da še ni opravljena. »Kaj pa je? Prosim, ne glejte sem, zakaj nisem še oblečena.«

»Poglej! Polna škatla bonbonov zate.«

»Kako ste dobri.«

In mu je iztegnila skozi vrata svojo belo, golo roko, katero ji je poljubil ves rdeč v obraz.

»Podvizaj se, ker je že pol sedmih.«

»Kmalu bom nared«, je rekla gospodinja, se umaknila in zaklenila vrata.

»Tudi jaz sem že napravljen, le še suknjo in rokavice si oblečem«, je dejal Filip, »zakaj v prvih vrstah se ne spodobi sedeti brez rokavic. Ali ne?«

»Seveda.«

»Toda gumb se mi je odtrgal, Cecilija.«

»Pusti me, da se prej oblečem, sicer nikoli ne bo konca. Ti bom že prišla gumb.«

»Ampak kje je šivanka?«

»Že vem, kje je, le bodi brez skrbi. Skrbi za drugo!«

»Kaj bodo danes igrali?« je vprašal Filip, ki se je ogledoval v zrcalu, ali mu suknja dobro stoji. »Od samega veselja sem pozabil, da bi prebral plakat.«

»Zakonska sreča«, je odgovoril Ivan.

»Lep naslov. Ali je zabavno?«

»Ne vem. Toda po pisatelju sodeč bo veselo, zakaj tudi on je pravi veseljak.«

»Ali ga poznaš?«

»Včasih ga vidim v kavarni, kjer dan za dnem igra biljard. Po svojem značaju ni ravno na dobrem glasu, toda je presneto zabaven in jedek. Ako iztegne jezik, piči kakor osa, kadar je pri volji, iztresa dovtipe kar iz rokava.«

»No, potem se bomo pa pošteno nasmejali. Četudi imam rad igre, pri katerih se od srca najočem, bi na Cecilijin rojstni dan rad videl kaj veselega.«

«No, pa sem nared», je zaklicala gospa in stopila iz kuhinje.

Bila je vesela, živahna in prikupna rjavolaska. Njene oči so bile tako črne in prodirajoče, kakor da bi se hotele vsakomur, ki so ga pogledale, zadreti v srce. Gostu je prisrčno stisnila roko, a možu, ki si je še dal opraviti pred zrcalom, je zaklicala energično:

«Ne obotavljaj se, očka, je že čas!»

«Kaj bo pa z Evico?» je vprašal mož.

«Je že vse preskrbljeno. Služkinja bo pri nji, dokler se ne vrnemo.»

Odšli so veseli, razburjeni, srečni, v nadi, da bodo preživeli prijeten večer.

Ko so prišli v gledališče, je godba igrala veselo polonezo. Cecilija je sedla med moža in Ivana, ki ji je, preden se je dvignil zastor, pripovedoval nekaj zanimivega, zakaj poslušala ga je napeto in z veliko radovednostjo. Filip ga ni poslušal, godba je zagluševala njegove besede; bil je tudi preveč zamišljen, da bi bil vprašal, za kaj gre. Že naprej se je pripravljaj na smeh in veselje.

Igra je res imela vesel začetek. Na odru je nastopil vesel zakonski par, prav kakor on in Cecilija. Tudi prijatelj je bil tu, kakor pri njih Ivan, in otrok v zibeli. Filip je bil ves navdušen nad tem slučajem in je svojo ženo večkrat sunil s komolcem in ponovil: «Slišiš, Cecilija, prav kakor pri nas!»

Celo prvo dejanje, ki je slihalo zakonsko srečo v svetlih barvah, je prevevala radost. Šele proti koncu se je obzorje nekoliko pomračilo zaradi prihoda bivšega moževega tovariša, katerega temna postava je usodno zasenčila tiho družinsko srečo, a je efektni konec vendar zabil ta neugodni vtis.

Zastor je padel, avtorja so klicali na oder. Nekateri kritiki, ki so sedeli pred Filipom, so goreli od navdušenja.

«Kakšna sila, kakšna življenjska resničnost! To ni nikakor literatura, to je poseg v polno življenje.»

«Jaz dobro poznam osebe, ki so mu bile za model», je dejal neki pisatelj znanec. «Lahko rečem: kakor živi! Videli boste, kako se bo dalje razvijalo z ibsenko silo.»

Ko je Filip slišal to pohvalo, je od radosti šaril z nogami in z nestrpnostjo pričakoval začetek drugega dejanja.

Toda to dejanje ni bilo, v nasprotju z njegovim pričakovanjem, nič več tako veselo. Pisatelj je po načinu novih dramatikov z nožem brezobzirne kritike seciral tisto zakonsko srečo, ki jo je tako lepo naslikal v prvem dejanju, in neusmiljeno razgalil notranjost teh ljudi in pokazal gledalcem, kako je to notranjost razjedel rak pokvarjenosti in moralne gnilobe. Ljubeča žena je bila pred poroko ljubica moževega prijatelja, otrok je bil sad te grešne ljubezni; mož, ki so ga na prijatelja vezale gmotne koristi, ni imel poguma, da bi raztrgal sramotne vezi, in tovariš, ki je nastopil na koncu prvega dejanja in vedel za skrivnost, je izrabil nezdrave razmere in pahnjal ženo še globlje v mlakužo nizkotnosti; z eno besedo, umazanija najslabše vrste, iz komedije je postala drama, ki je trgala živce, pretresljiva po svojih krepkih prizorih, toda odvrtna in strahotna.

Filip, ki je vse to poslušal, je imel občutek, kakor da se mu kače in krastače plazijo po golem telesu; temne misli so mu šle po glavi, obhajala ga je nejevolja. Bal se je pogledati svojo ženo, da bi mu v očeh ne brala misli, ki bi jih bil rad skril sam pred seboj.

Bil je sam nase jezen, da je pripeljal ženo k taki predstavi in da je vse to gledala in poslušala. Žena in Ivan

sta bržkone podobno čutila, zakaj vsi trije so sedeli kakor poparjeni in niso spregovorili niti besede.

Ivan se je prvi otresel neprijetnega vtisa in Ceciliji, da bi jo raztresel, nekaj pošepetal v uho. To je Filipa razdražilo. Jezila ga je prevelika zaupljivost njegovega prijatelja. Kako si le more kaj takega dovoliti? Doma je nekaj drugega, ampak tu? Toda tudi doma bi si tega ne smel dovoliti. Čudil se je, kako da je bil dotlej tako popustljiv v tem pogledu. In bolj ko je razmišljal o Ivanovem razmerju do njegove družine, bolj čudno in neprimerno se mu je to zdelo. Spomnil se je, da je Ivan poznal njegovo ženo pred njim in ga je on nagovoril, naj jo vzame. Zakaj? Čemu? Kakšno korist je imel od tega? In potem — njegovi pogostni obiski. Saj je tako rekoč pri njih stanoval, bil je kakor doma. Kaj ljudje mislijo o teh obiskih? To ne more tako naprej; on, mož, ne sme dopustiti, da bi ljudje s prstom kazali za njim.

Take misli so mu prihajale, mu polnile glavo, trapila srcé, trgale živce, ga vznemirjale in mu burkale kri, da ni več z vso pozornostjo sledil poteka igre. To, kar se je godilo v njem, kar se je odigravalo v njegovih vročih možganih, ga je zaposlovalo mnogo bolj ko tisto, kar se je godilo na odru. Škilil je na svojo ženo in na svojega prijatelja, opazoval slednjo njuno kretnjo in slednji pogled. Zdelo se mu je, da sedita pretesno drug poleg drugega, da se njuna kolena strastno dotikajo, da si dajeta posebna sporazumna znamenja, da si njune oči pripovedujejo nedovoljene, grešne reči. Z nestrpnostjo je čakal konca igre, dabi ju že slednjič ločil. Jezilo ga je, da se je Ivan pred koncem zadnjega dejanja zaničljivo izrazil o igri in jo je imenoval bedastočo.

«Kakor se vzame», si je mislil Filip. «Zame to ni bedastoča; tega in onega resnica zbode v oči.» In da bi Ivana jezil, je ploskal, kakor da je plačan za to, in je z drugimi poslušalci vred klical avtorja na oder.

Slednjič je bilo muke konec. Ko je bil zunaj in se je lahko vrnil med prijatelja in ženo, se je oddahnil. Zaradi večje varnosti jo je zgrabil pod pazduho in jo je potegnil s seboj.

«Ta nas je pa pošteno izmučil», je vzkliknil Ivan čez čas mučnega molka. «Ne bi ga hotel poznati.»

Filip ni rekel nobene, ampak je pospešil korake, da bi čimprej prišel domov.

«No, saj gremo vendar večerjat», je vzkliknil Ivan, ko je opazil, da sta zakonca zavila proti domu.

«Ni mi do večerje», je rekel Filip neprijazno.

«Kaj? Saj smo se bili dogovorili...»

«Glava me boli... v posteljo moram.»

«Toda, možek, jaz nisem ničesar pripravila», se je oglašila žena. «Lačen boš.»

«Zaradi ene večerje še ne bom umrl za lakoto.»

«Toda Cecilija je vendar lačna», se je drznil Ivan pripomniti.

«Menda pač ne boš zahteval, da bi šla sama s teboj», je odvrnil Filip tako ostro, da Ivan ni več silil. Žena se je vdala in požirala grenke solze ob misli, da se je njen rojstni dan, od katerega si je toliko obetala, tako žalostno završil.

Ko so prišli do stanovanja, je Filip krepko potegnil za zvonec, kakor da hoče zbuditi vso hišo. Medtem je Ivan gospé nekaj pošepetal in ji na skrivaj izročil neki papirček — pisemce. Ko se je Filip okrenil, je opazil, kako je njegova žena skрила pisanje. Tedaj ni nič več dvomil. Ivan in Cecilija... a on je bil tak bedak, da ničesar ni opazil. Gotovo sta se posmehovala njegovi lahkovernosti. Ko je

stopal po temnih stopnicah v svoje stanovanje, mu je bilo, kakor da ne prihaja iz gledališča, ampak od pogreba. In je bil v resnici pogreb njegovih upov, njegove sreče, vsega, kar je ljubil, celo njegovega otroka. Imel je navado, da ga je vsak večer, preden je šel spat, poljubil v slovo, pogosto se je sklonil nad spečo glavico in mu je dolgo strmел v odprta usteca, v rdeči obrazek, ki je bil zamaknjen v tihi sèn. Ta dan ni otroka niti pogledal in ni poljubil žene kakor po navadi, ampak se je naglo splazil pod odejo in hlinil hud glavobol.

Žena mu je napravila mrzel obkladek, mu želela skorajšnjega ozdravljenja in tudi sama legla. Zaprl je veke, kakor da spi, a ni mogel spati. Strahotne misli niso mirovale, kri mu je razbijala v sencih, bal se je, da ga zadene kap. Ta večer je toliko slišal o dedovanju bolezni, da je grebel v svojem spominu, ali ni bil morda kdo njegovih prednikov duševno bolan, zakaj začel se je resno bati, da zblazni. Od tega, kar je doživel ta dan, bi ne bilo težko ponoreti. Spomnil se je, da je slišal v mladosti o slaboumnosti babice njegovega očeta ali njegove matere, in je bil kar olesenel od strahu, da je podedoval nagnjenje k blaznosti in da je zmeda misli, ki mu ta dan polni glavo, morda že začetek strašnega trpljenja. Ta strah mu ni dal spati. Preplašen se je dvignil in se ogledoval po sobi, da se prepriča, ali je še pri zdravi pameti, ali vidi vse tako, kakor je, in še lahko jasno presoja svoj položaj.

Nočna svetilka je gorela kakor zmeraj. V njeni medli, trepetajoči svetlobi je videl otrokove ročice, ki so bile prekrizane na prsih, obraz njegove speče žene in črno obleko, ki jo je bila pravkar nosila. V tej obleki je tičalo pismo, ki ga ji je oni dal pred vrati. Torej je še pri zdravi pameti, ker se vsega natanko spominja. Nato se je domislil, kako blizu mu je vendar to pismo. Treba mu je samo vstati in ga poiskati, pa mu bo vse jasno: ali je njegov sum upravičen in kako daleč sta že napredovala na poti pregrešne ljubezni. Ta misel ga je dražila in ni mirovala. Ni se mogel ustavljati skušnjavi. Tiho je vstal s postelje in se splazil do obleke. Žena je globoko zasopla; zato je obstal. Zdelo se mu je, da je vzdihnila, in to je bilo kakor potrditev njene krivde, kakor glas vesti, ki jo preganja še v spanju. Opogumljen je tipal po gubah obleke, dokler ni našel žepa in v njem papir; bilo je pismo navadnega formata v trdem ovitku.

Hlastno je pograbil corpus delicti in se podvzival z njim v posteljo. Nato je prisluhnil, ali se žena ni zbudila. Ko se je po njenem enakomernem dihanju prepričal, da še spi, je prižgal svečo in z razbijajočim srcem, izsušenim grlom in žgočimi ustnicami začel brati nesrečno pisanje.

Najprej ga je zbodel začetek: «Moja draga!»

Postalo mu je tako vroče, da je moral prenehati z branjem in si je otrl pot s čela.

Čez nekaj časa se je zbral in nadaljeval branje pisma, ki se je glasilo:

«Moja draga!

Še to pot naj se poslužim tega sredstva, da Ti sporočim svoje misli. Ko sva se zadnjič videla, Ti nisem mogel vsega povedati, ker so naju zmotili ljudje...»

Filip je čutil, kako mu vsa kri sili v glavo, toda zbral se je in s pridržano sapo bral dalje:

«Mnogo sva pretrpela, toda tega bo kmalu konec. Odstranil sem vse ovire in boš lahko kmalu moja, samo moja...»

To je bilo preveč. Filipu so oči stopile iz jamic, postelja, sveča, vsa soba se je zavrtela okoli njega; biló mu je, kakor da se pred njim odpira prepad, ki grozi, da ga pogoltne. Toda hotel je čašo strupa izpiti do dna, zato je bral dalje:

«Odkar sva najino ljubezen zapečatila s prvim poljubom, sem napel vse sile, da te dobim. Zdaj je nastopil zaželeni trenutek. Kmalu bova združena...»

Filipu je razganjalo prsi. Roko je spustil na odejo in se naslonil na blazino. Bilo mu je hkrati mrzlo in vroče, črke so mu plesale pred očmi, vpraševal se je, ali ni že ponorel. Premagoval se je z vso silo in bral dalje:

«Kmalu bova združena in najine najbolj vroče želje se bodo izpolnile, moja draga Terezija...»

Pri tej besedi se je Filip krepko udaril po čelu. Torej Terezija... Kamen se mu je zvalil raz srce. V glavi in v duši mu je postalo tako lahko, kakor da mu je nekdo odvzel nečloveško breme. Hkrati pa ga je postalo hudo sram: kako je mogel biti tako neumen, da je sumil Cecilijo! Kako je mogel pozabiti, da se Ivan in Terezija, sestra njegove žene, ljubita, za kar ve le Cecilija, zakaj starši se upirajo tej zvezi, ker Ivan še nima stalne službe. Toda Filip je ta večer toliko slišal o prevari in nezvestobi, da je bil čisto zmešan. Hotelo se mu je, da bi samega sebe oklofotal, ali še boljše, da bi pretepel pisca teh vrstic, ki mu je povzročil toliko muk. Planil je s postelje s takim ropotom, da se je žena prebudila.

«Kaj ti je?» ga je vprašala, ki jo je vznemirila goreča sveča. «Zakaj ne spiš? Kaj ti je slabo?» In je ljubeče iztegnila roko proti njemu.

Filip je zgrabil njeno roko, jo nesel k ustom in jo strastno poljubljal.

«Zdaj mi ni nič več, moj angel, vse je prešlo, toda bilo je res hudo...»

«Opazila sem, da ti je bilo že v gledališču slabo.»

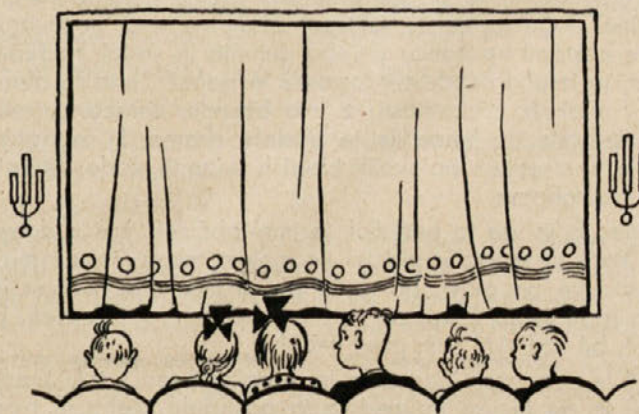
«Oh, to gledališče!» je vzkliknil nejevoljen.

«Veš, tudi jaz sem si ga drugače mislila», mu je rekla z otroško naivnostjo in se dvignila na postelji.

«Glej, nekdanj je bilo drugače. Tudi po drami se je človek dobre volje vrnil domov. Toda dandanes...», je končal z zamahom roke.

«Meni je bilo pri tej igri tako tesno v duši kakor takrat, ko sem skozi okajeno steklo gledala sonce. Ali se spominjaš?»

«In nama je bilo doslej tako dobro in veselo; tu pa sva morala še plačati, da si pristudiva življenje! Ne, v drugo me ne bodo več ujeli!» Prevedel Francè Bevk.

Coco

Poslovenil dr. Joža Glonar.

Lukeževo kmetijo so po vsej okolici imenovali »Pristavo«. Nihče bi ne bil mogel povedati, zakaj. Kmetje so s to besedo brez dvoma označevali njeno bogastvo in velikost, saj je ta kmetija bila res največja, najbogatejša in najbolj urejena v onem kraju.

Velikansko dvorišče, obdano od petih vrst mogočnih dreves, ki so pred hudimi vetrovi s planjave varovale košate in občutljive jablane, je bilo ograjeno z dolгими, z opeko pokritimi stambami, v katerih se je hranila krma in žito, s hlevi za govedo, zidanimi iz kremenca, s hlevi za trideset konj in stanovanjsko hišo iz rdeče opeke, ki je bila podobna gradiču.

Gnojišča so bila v lepem redu; psi so imeli svoje kolibe, po visoki travi pa je kar mrgolelo perutnine.

Vsako opoldne je petnajst oseb, gospodar in služinčad, sedelo za dolgo kuhinjsko mizo, na kateri se je kadila juha v veliki posodi, poslikani z modrimi cvetkami.

Živina, konji, krave, svinje in backi — vse je bilo rejeno in čisto; gospodar Lukež, velik mož, ki se mu je že napenjal trebuh, je vsak dan trikrat vse pregledal, mislil in pazil na vse.

Nekako iz usmiljenja so imeli v kotu konjskega hleva še zelo starega belega konja, ki ga je gospodinja hotela obdržati do njegove naravne smrti, ker ga je bila sama vzgojila, ga vedno sama oskrbovala, in ker jo je na bog ve kaj spominjal.

Petnajstleten hlapčič, po imenu Izidor Duval — kratko so ga klicali samo za Zidorja — je moral skrbeti za tega invalida, mu pozimi dajati mero ovsu in obrok krme, poleti pa štirikrat na dan iti k njemu na breg, kjer je bil privezan, in mu vsakokrat prenesti klin z vrvice drugam, da je imel vedno dovolj sveže paše.

Skoraj že hroma žival je s težavo prestavljala težke noge z oteklimi kolena. Njegova dlaka, ki je niso več čedili, je bila podobna belim lasem, zelo dolge trepalnice pa so njegovim očem dajale žalosten izraz.

Kadar ga je Zidor gnal na pašo, ga je moral na vrvice vleči za seboj, tako počasi se je žival vlekla; fant je sklonjen sopihal in konja preklinjal, jenz, da se mora truditi s tako staro mrho.

Družina se je zabavala, ko je gledala, kako se hlapčič jezi na Cocioja, pa mu je venomer govorila o njegovem konju, kar ga je še bolj peklo. Njegovi vrstniki so brili norce iz njega, po vsej vasi mu nihče ni rekel drugače ko Cociojev Zidor.

Fant je besnel in čutil, kako kipi v njem želja po maščevanju nad ko-

njem. Bil je fantek na dolgih nogah, zelo umazan, z gostimi, trdimi in naježenimi rdečimi lasmi. Zdel se je nekoliko bebast, govoril je jecljaje, z neznausko muko, kakor da se misli ne morejo prav izviti iz njegove omejene duše.

Že dolgo se je čudil, da še redijo Cocioja, in bil nejevoljen, da se trati krma za to nepotrebno živinčce. Odkar ni več delalo, se mu je zdela krivica, da ga še redijo, in kar razburjalo ga je, da se trati oves, oves, ki je tako drag, za tako hromo kljuse. In včasih mu je, vzlic gospodarjevemu naročilu, pri hrani kaj odškrnil s tem, da mu je dal samo polovično mero. Tako je varčeval pri stelji in krmi. V njegovi zmedenosti otroški duši pa je rastle sovraštvo, sovraštvo požrešnega kmeta, ki je poleg tega še potuhujen, divji, surov in podel.

Ko je zopet prišlo poletje, bi bil moral zopet konja »pretikati« na paši. Na pašnik je bilo daleč. Hlapčič, iz dneva v dan bolj divji, je s svojimi težkimi koraki šel med polji. Ljudje, ki so delali na polju, so mu porogljivo klicali:

— He, Zidor, pozdravi mi Cocioja!

Odgovoril ni nič; pač pa si je v živu meji urezal palico in, ko je na paši konja pretaknil, ga je pustil, da se je začel zopet pasti; nato se mu je tiho približal in ga oplazil po kolenih. Žival je skušala pobegniti, brcati, uiti, pa se je samo vrtela ob svoji vrvice, kakor da je vprežena v vitel. Fant je besno tolkel po njej, tekal za njo, ves divji, z zobmi, stisnjenimi od togote.

Potem je počasi odšel, ne da bi se ozrl; konj je gledal za njim s svojimi ostarelimi očmi, boki so mu plali, od tekanja je bil ves zasopel. Svoje koščene in bele glave pa ni prejš sklonil k travi, dokler ni videl, da je v daljavi izginila modra bluza mladega hlapčiča.

Ker so bile noči tople, so Cocioja puščali na paši, tam nekje daleč ob bregu hudournika, na oni strani gozda. Samo Zidor je hodil k njemu.

Hlapčič se je zabaval tudi s tem, da ga je degal s kamenjem. Sedel je kakih deset korakov od njega na pobočje, ostal tam kakšne pol ure, in zdaj pa zdaj poglaval oster kamen v kljuse, ki je mirno stalo, pripeto pred svojim sovražnikom, in ga kar naprej gledalo, ne da bi se upalo pasti, dokler ni odšel.

Dan za dnem je v hlapčičevi glavi glodala misel: »Čemu vendar redimo to živinčce, ki nič ne dela?« Zdelo se mu je, da ta uboga mrha krade hrano drugim, krade lastnino ljudem, dobremu Bogu in celo njemu samemu, Zidorju, ki dela.

Torej je iz dneva v dan počasi kraljšal vrvice in s tem pašo konju, ko je klin, za katerega je bil privezan, pretaknil naprej.

Žival je stradala, hujšala, propadala. Ker je bila preslaba, da bi se od-

trgala, je samo iztezala glavo proti lepi, zeleni in svetli travi, ki je bila tako blizu, ki jo je duhala, ki pa je ni mogla doseči.

Nekega jutra je Zidorju prišla nova misel: da ne bo konja več pretaknil. Čemu bi tako daleč hodil.

Sedaj je prihajal uživati svoje maščevanje. Žival ga je nemirno gledala. Ta dan je ni tepel. Samo z rokami v žepih je šel okoli nje. Storil je celo tako, kakor da ga hoče pretakniti, pa je klin zataknil nazaj v staro luknjo in odšel, ves zadovoljen s svojo iznajdbo.

Ko ga je konj videl odhajati, je razrezgetal, da bi ga poklical nazaj, toda hlapčič se je poglaval v tek in ga je pustil samega, popolnoma samega, brez bilke trave, ki bi jo lahko dosegli njegovi zobje.

Ves gladen je skušal doseči bujno travo, ki jo je čutil pred svojimi nozdrvmi. Vrgel se je na kolena, iztegnil vrat in napenjal slinasti gobec. Pa je bilo vse zaman. Ves dan se je stara žival mučila v teh praznih, strašnih mukah.

Ta dan hlapčiča ni bilo od nikoder. Potepal se je po gozdovih in stikal za gnezdi.

Prišel je šele drugi dan. Coco je bil že tako oslabil, da je moral leči. Ko je deček prišel, je vstal, ker je pričakoval, da bo zdaj vendar rešen.

Mladi kmetič pa se ni niti dotaknil klina, ki je bil zabiti v zemljo. Stopil je bliže, si žival ogledal, ji poglaval v nozdrvi grudo prsti, ki se je ob beli dlaki razletela, in je žvižgaje odšel.

Žival je stala, dokler ga je še od daleč videla; nato pa je, ker je pač čutila, da se zaman trudi doseči zeleno pašo, zopet legla na bok in zaprla oči.

Drugi dan Zidorja ni bilo blizu.

Ko se je naslednjega dne približal še vedno iztegnjenemu Cocioju, je videl, da je poginil.

Postal je ob njem, ga gledal, zadovoljen s svojim delom, hkrati pa celo nekoliko presenečen, da je že končano. Brenil ga je z nogo, mu vzdignil nogo in jo zopet spustil na tla, sedel k njemu in ostal pri njem, z očmi, uprtimi v pašo, ne da bi kaj mislil.

Vrnil se je domov, pa ni povedal, kaj se je zgodilo, ker se je še hotel nekoliko potepati.

Drugi dan je šel spet gledat. Ko se je približal, se je par krokarjev vzdignilo v zrak. Neštete muhe so se sprehajale po mrhovini in brenčale okoli nje.

Doma je povedal, kaj se je zgodilo. Žival je bila tako stara, da se ni nihče začudil. Gospodar je rekel dvema hlapcema:

— Vzemita lopate in ga zagrebita tam, kjer leži.

In tako sta konja zakopala prav tam, kjer je bil od lakote poginil.

In tam je zrastle gosta, zelena, sočna trava, ki se je redila od ubogega konjskega trupla.

Dobrota

Eno izmed čeških mest ob Labi.

V ulici, ki gre proti cerkvi, stoji šola z vrtom, župnišče in majhna hiša, v kateri je skladišče rakev.

Nedelja je. Pred enajsto uro vabijo zvonovi k »veliki« maši. »Velika« je priljubljena maša naših deželjanov.

Mestne dame, stari meščani, vaščani iz bližnjih naselij gredo kakor v sprevodu v cerkev. Iz cerkve veje skozi odprta vrata hlad in slišijo se glasbila, ki jih uglašajo na koru.

Pred hišico, kjer je skladišče rakev, sedi v žaru junijskega sonca siva beračica z rumenim obrazom, ugaslimi, modrimi očmi in hromimi rokami; desnico izteza proti mimo idočim. Zdaj pa zdaj pade vanjo novčič; beračica ga predene v levico, spusti v torbo in spet iztegne desnico. Ne prosi in se ne zahvaljuje, samo z glavo slabotno kima, kakor bi molila. Pri tem opazuje skrivaj vsakega mimo idočega, zlasti ženske. Ogleduje obleko, se ozre na obraz, lase, opazuje hojo, postavbo in včasih vzdihne.

Iz cerkve se je oglasilo trikratno zvonjenje in mogočni glas orgel — začetek maše. Ljudje, ki so šli po ulici proti cerkvi, so pospešili korake, in ko bi trenil, je bila ulica prazna.

Beračica je zdaj nagnila glavo, kakor da napeto posluša. Iz cerkve donijo orgle, gosli, bas in čisti dekliški glasovi. Kolikor je mogla, je beračica sklenila hrome roke, leno mežikala kakor sova in vzdihovala.

Skozi njeno dušo so šli spomini...

V neki vasi daleč od tod, tam, kjer stoji cerkev z rdečim, trebuchastim zvonikom in hiše s slamnato streho, pase majhno dekletke gosi. Sedi na parobku in gleda po pokrajini. Ima modre oči, lase kakor lan, kmetske, velike ustnice in raztrgano obleko. Sirota je; oče ji je umrl nekje v kaznilnici, mati ji je zmrznila nekje v svetu pri beračenju; kakor neprijetna dediščina je pripadla sirota občini. Za majhno plačilo jo je vzel k sebi neki bajtar, ki se mu je prav vsako zimo rodil otrok. Sirota je pestovala otroke in pasla gosi. Lepšega in boljšega življenja ni poznala. Kar je videla boljšega okoli sebe, o tem ni nikoli premišljevala, nikoli ni nikomur zavidala, ničesar več sebi želela — zavirljiva usoda nekatere mladosti!

Deklica je prepevala z neobičajno krepkim glasom.

Po cesti drdra mimo nje kočija. Deklica se ne da motiti in poje kar naprej.

V kočiji sedi gospod z gospo. To je lastnik bližnje graščine z ženo; oba sta bila prej preprosta trgovca, ki sta obogatela z dobavo za vojsko.

Na gospodov ukaz kočijaž ustavi. Poslušajo...

«To je glas,» meni gospod, «kakor zvon!»

«Pojdiva k njej,» pravi gospa.

«Čigava si?» vpraša gospa.

«Vrankarjeva», odgovori neustrašeno deklica in zre zdaj gospodu, zdaj gospe v oči.

«Ali znaš čitati?» vpraša gospod.

«Ne znam.»

«Ali hodiš v šolo, otrok?»

«Ne, pestovati moram otroke in pasti gosi.»

Izpraševala sta jo še nekaj časa. Slednjič je gospa pobožala deklico po glavi, jo vprašala, kje stoji njihova hiša, potem pa sta vstopila v kočijo.

«Temu otroku se mora pomagati, iz nje bo znamenita pevka,» pravi gospa.

«Da, talent je treba podpirati, drugače pogine. Pomagala ji bova. Napišem v časopis. Ta deklica ima glas kakor zvon!» je odgovoril mož in važno kimal z glavo.

Čez nekaj dni je bilo v lokalnem časopisu: Dobrotljivost. Blagorodna gospa X. in njen soprog, g. Y., lastnika

graščine v Z., sta izsledila velik umetniški talent. (Zdaj sledi bombastičen opis tistega srečanja na polju, hvala krasnega glasu čudovite deklice itd.). Poročilo se končuje: Plemenita dobrotnika sta preselila deklico v Prago in poskrbela za njeno nadaljnjo izobrazbo. Učitelj glasbe ji je naš slavní mojster ***. Upamo itd.

In še tisti dan, ko je naš slavní mojster *** preizkušal dekličin glas, je povedal nekemu svojemu zaupnemu prijatelju: «Ta žaba ima glas kakor pastir; bog ve, kaj je prišlo tem ljudem na misel. Iz nje ne bo nikoli nič!»

«Ampak učil jo pa boš?» je dejal prijatelj.

«Seveda, saj sem kraljevsko plačan.»

«Gospod X. je bedak in njegova žena tudi,» je menil prijatelj.

«To je lastnost mnogih mecenov — pa to nič ne škoduje — živel tak neumnost!»

Mecen je povsod kraljevsko plačeval. «Če se je našel talent, naj se vsestransko izobrazí,» je menil.

Deklica je bila topa, nedoumevajoča. Vsak učitelj se je po nekoliko neuspešnih poizkusih ustavil pri najnujnejšem, in še to se je obravnavalo samo površno. »Vam to zadostuje«, so ji pravili: «talent ste, imate krasno bodočnost.»

Isto so pravili tudi njenemu dobrotniku — ponavljali so to, kar so vedno slišali od njega, to, o čemer so vedeli, da rad sliši.

Deklica je dozorela v dekle.

Njen dobrotnik je dosegel, da je mogla nastopiti na odru. In to je bil konec njenih srečnih dni. Čisto je propadla. Petje napačno, igra nikakršna, pojav vsakdanji.

Njenemu dobrotniku so padle luske z oči. «Dal sem ji izobrazbo», je pravil svoji ženi, «in to, mislim, je dovolj. Zdaj naj sama skrbi zase. To je bil velik talent, ampak sama se je skazila. Ali se spominjaš na tisti glas? Kakor zvon!»

Odslej je stala sama v svetu. Naučila se ni ničesar, delo je ni veselilo, da, niti volje ni imela, da bi se česa lotila. Pripravljala se je na sijajno, brezskrbno bodočnost, polno slave in sreče — in pripravila se je tako, da se zdaj ni mogla privaditi drugemu...

Spustila se je v drzno igro. Igrala je z življenjem za srečo. Pogreznila se je v blato, postala eno izmed tistih zavrnjenih bitij, katera trgujejo z najdragocenejšim v ženskem življenju — s poštenostjo. Trgovala je — izgubila čast, izgubila mladost, zadušila v sebi vsako nežnejše gibanje duše — in potem — potem je bila bankroterka. Ničesar drugega ji ni ostalo. Bolezen ji je ohromila roke, strastne noči so ji razrile obraz — in življenje in človeška družba sta jo vrgla od sebe kakor raztrgano cunjno stare obleke.

Šla je beračit.

V tisti ulici, ki je vodila proti cerkvi, je sedela, leno mežikala kakor sova in vzdihovala. Po ulici ni šel nihče, Petje in orgle so se čule iz cerkve. Sonce jo je zalivalo z žgočimi žarki, a nje to ni motilo.

In spet je nekoliko teh slik in prizorov šlo skozi njeno dušo... Mislila je, da bi bila rajši ostala v oni vasi za pastirico, da bi bila lahko pozneje služila nekje v mestu, da bi bila mogla hoditi v cerkev tako kakor vsaka druga služkinja, da bi se bil kdo našel, ki bi jo imel rad in ki bi ga ona imela rada, da bi bila morda lahko pošena žena, morebiti celo srečna mati —. Vse to ji je prihajalo danes na misel — tudi na tistega dobrotnika se je spomnila in na njegovo gospo. Široko je odprla ugasle modre oči in zaskovikala: «Vrag jima povrni tisto dobroto, plačaj jima za moje hrome roke in za mojo bedo...»

John išče gramofonsko ploščo

V Ameriki se gode čudovito neverjetne stvari, pravijo, zato imajo tam pisatelji kaj lahko stališče. Kar jim pade v glavo, vse je verjetno, nihče bi jim ne mogel oporekati, da se to ni moglo zgoditi, saj se v Ameriki gode čudovito neverjetne stvari...

Tako se je najbrž zgodila tudi naslednja zgodba, ki jo je napisal mistr Joseph Robert Harrer.

*

John Haybert sedi na robu svoje ozke postelje in čemeran, zlovoljen gleda skozi okno na umazano dvorišče, ki je na vse strani obdano od visokih, sivih zidov. Žvižga si melodijo, ki se njegovemu kislemu razpoloženju prav tako prilega kakor lična zlata verižica žirafinemu vratu.

Haybertova soba je siromašna ko jetniška celica, iz katere je sodni izterjevalec odnesel poslednje udobnosti. Toda John žvižga čudovito lepo melodijo... In zdaj najde vendar en sončni žarek pot k Johnu, ki je tega tako vesel, da poskoči z ležišča, se ves srečen nasmehne in...

...deset minut pozneje stopi v veliko prodajalno PAGRAFE (Prve ameriške gramofonske fabrike), največje svetovne trdnice za gramofonske plošče. Mogočni letaki oznanjajo z visokih sten:

«Tu dobite vsako gramofonsko ploščo, katero hočete. Kar zapojte nam melodijo! PAGRAFA ima vse!»

Da, da, PAGRAFA! John nameri korake proti neki dražestni prodajalki, ki se smehlja kakor dekle iz Alahovega paradiža, in jo ogovori:

«Rad bi kupil neko gramofonsko ploščo, neko določeno ploščo.»

«Prosim lepo, katero številko ima, kakšen naslov?»

John nagubanči čelo.

«Ne vem nobene številke, nobenega naslova. Poznam samo melodijo.»

«Oh, potem mi pa kar zapojte melodijo!»

John še bolj nagubanči čelo, da je zdaj podobno stisnjenemu mehu harmonike.

«Ne znam peti!»

«Škoda, gospod! Znete nemara žvižgati?»

Harmonika na Johnovem čelu se polagoma razpotezne, da je spet lepo gladka. Da, žvižgati pa zna... In zato brž zažvižga tisto čudovito lepo melodijo, kakor jo je pred četrto ure žvižgal, sedeč na robu svoje ozke postelje.

«Krasno!» se začudi lepa prodajalka PAGRAFE, ko je John končal. Potem se pa takoj nekam zamisli. V zadregi je.

«Ne spominjam se te melodije. Ali je bila arija? Pesem? Šansona?»

«Skladba za gosli s spremljevanjem klavirja», zajeclja John.

«— s spremljevanjem klavirja?... Trenutek, prosim, gospod!» In dekle izgine za nekimi vrati.

Dekle se pojavi s simpatičnim gošpodom.

«Prosim, zažvižgajte še enkrat svojo željo!»

John jo zažvižga. Gospod posluša, se smehlja, prikimava, hipoma ga prekinе in pravi:

«Ne, to ni... Trenutek, prosim!»

Pride drug gospod. John mora spet žvižgati...

«Oh, ne bom vas več dalje nadlegoval», meni John Haybert. «Prašal bom pri kakšni drugi trdnici!»

No, zdaj je pa lepo naletel! Pet gospodov ga obkroža in dekle s sončnimi nogami govori:

«H konkurenci hočete iti, gospod? Tega pa ne smete! Bomo že našli ploščo, na vsak način jo bomo našli, samo potrpljenja prosimo! Pridite jutri spet.»

Dekle se mu smehlja, ah, Johnovo srce sicer ni iz voska, toda pričinja se topiti. Seveda, jutri bo gotovo spet prišel. Prišeci mora, zato mu podare čisto nov gramofon in dvajset plošč. Dobro, John gre, vzame pa seboj tudi smehljav male prodajalke. Jutri se vrne, gotovo, jutri!

Naslednji dan pride spet. Pri PAGRAFI je vse narobe, vse pokonci. Dvajset gospodov ga sprejme, vsi so zelo razburjeni. John mora žvižgati, oni si beležijo melodijo, nato telefonirajo na razne strani in telegrafirajo celo nekim sodelavcem v inozemstvu. Tudi dražestna prodajalka se zavzame za Johna. Pelje ga v neko sobo, kjer sedi sam šef PAGRAFE.

«Bessie,» reče ta, «vi morate skrbeti za tega gospoda. Vi pa, gospod, potrpite, prosim, malo, plošča se bo našla, samo nikar ne hodite h konkurenci! Vam smem ponuditi smotko?»

John kadi najboljše smotke sveta, pije slastno črno kavo — tudi Morganu in Fordu ne strežejo z boljšo — in sedi sam z Bessie, ki ga nenadoma vpraša:

«Ljubek človek ste! Kako vam je ime?»

Plošče pa le ne morejo najti. Tudi naslednji trije dnevi ne prinese uspeha. Šef je obupan, prodajalci so potrti, uradniki, nastavljeni za zapominjanje melodij, se boje, da bodo odpuščeni.

Pa jo ugame Bessie:

»Zakaj bi ne razpisali nagrade in s tem poiskali skladatelja? Če ga dobimo, izvem tudi za skladbo. No?»

Krasno! Vsi se oddahnejo. Že naslednji dan poročajo časopisi na pozornost vzbujajočem mestu o razpisani nagra-

di: 1000 dolarjev ni prazna pena! Sicer pa gre za dober glas PAGRAFE. Saj se konkurenca že nekaj muza. Nemara res kaj sluti...

Dnevi minevajo, John je gost pri PAGRAFI, vse se suče okrog njega... Bessie je od dneva do dneva prikupnejša.

Teden pozneje prejme PAGRAFA pismo. Ko ga odpro, pade iz njega nekaj listov not in pisanje, iz katerega je razvidno, da je pošiljalec spoznal melodijo. Gre za neko serenado, ki jo ima slučajno še v prepisu. Za nagrado 1000 dolarjev lahko znameniti trdnici prepustiti note, zakaj on sam je skladatelj te serenade. Denar naj mu prinese ob eni popoldne v halo hotela «Pri zlati kokoški». Spoznali ga bodo po rumenem nageljnu.

Zdaj je PAGRAFA rešena. Sam šef pokliče Johna Hayberta, da mu dva umetnika zaigrata serenado. John ima oči polne solz:

«Da, da, to je tista skladba, krasno! O, kako sem srečen! Kako sem vam hvaležen!»

«Ni vredno hvale, gospod!» odgovarja šef in stoji visok in zmagovit pred njim. »Saj je to samo naša dolžnost do odjemalca, da mu postrežemo z vsem, kar si požel. V nekaj dneh lahko dobite izgotovljeno gramofonsko ploščo.»

John se viharo zahvaljuje.

Enemu izmed nastavljenecv trdnice in prodajalki Bessie je poverjena častna naloga, da neseta tisoč dolarjev v hotel «Pri zlati kokoški». Ko prideta tja, ni gospoda z rumenim nageljnom nikjer videti; pač se pa čez nekaj minut pojavi John. Ko ugleda Bessie, se prestraši.

«Ti si tu, John?» se ta zastrmi vanj.

«Saj moram biti tu, Bessie!» odgovori tiho John in potegne rumen nagelj iz žepa...

«Sem siromašen skladatelj, ki ni in ni mogel doseči uspeha! Kako bi drugače mogel priti do denarja in uspeha, Bessie?»

«John, toda šef! Saj to je vendar goljufija!»

«Goljufija? Samo dokazal sem, da pri PAGRAFI dobiš vse plošče, ki si jih poželiš, celo take, ki jih sploh ni! No? In tisoč dolarjev? Ali jih ne bova potrebovala, če se vzameva?»

«Seveda, John, lisjak pretkani», odgovarja dekle in mu stiska roko.

Zdaj se pa še tudi njen tovariš od PAGRAFE vmeša v pogovor, rekoč:

«No, kaj takšnega! Kdo bi si bil to mislil? Jaz...»

«Nič, ga prekine Bessie, smejoč se. «Kar nikar se ne čudite! Ali nama hočete raje biti za pričo? Da?»

Prevedel P. K.

Mojster Ferdo Vesel, graščak na Grumlofu

Rihard Jakopič je sredi januarja v pogovoru na ulici omenil, da leži Ferdo Vesel nevarno bolan v Ljubljani. Spomnil sem se tedaj tistega jesenskega dne, ko sem bil prvič na Veselovem Grumlofu na Dolenjskem.

Bilo je to pred nekaj leti, ko jo je spet po daljšem času primahal v Ljubljano veseli in ljubeznivi prijatelj Arens, tisti nemški slikar, ki je spravil iz Jugoslavije v Vestfalijo že kakšnega pol vagona svojih slik, grafik in fotografij. Govorili smo zvečer v družbi o naših slikarjih in, ko je Arens čul kopico Veselovih dogodivščin, si ni ničesar bolj želel, kakor da čimprej spozna tega originalnega in znamenitega mojstra. Naslednji dan naju je Čoro Škodlar, edini pristni Veselov učenec in njegov famulus, povedel na Grumlof. Otožen novembrski dan. V tišino dolenske pokrajine, ki se od Stične proti Radohovi vasi tako sanjavo razgrinja tudi v jesenskih dneh sveža in deviška, kakršno smo spoznali po Jurčiču, je hropel Rojčev avto. Starinski Grumlof se je zdel kar hudo presenečen ob nenadnem obisku. Skozi okno je pogledal debeli gospodarjev obraz, skozi motne šipe so se svetile mežikajoče oči. Ni nam bilo treba dosti udarjati na gong, že je prihitela gospa Veselova odklepat; z njo je bil sinko in obe hčerki. Veseli so bili obiska, nismo pa še vedeli, kako nas bo blagovolil sprejeti grumlovski gospod. Ob veliki zavzetosti prijatelja Arensa, ki je bil tiho zbežan od lepote dolenske pokrajine, še prav posebno pa od neposrednega vtisa na domačiji slovenskega slikarja, nam je bil sleherni korak po grumlovski graščini novo odkritje. Široko stopnišče nam je bilo majcena galerija najmodernejših umotvorov. Po stenah so namreč bile razobešene podobe Veselovih otrok, vse v spodobnih najmodernejših kubističnih in impresionističnih manirah. Sonjica, mojstrova najmlajša, ki takrat še ni hodila v šolo, se je zlasti drzno uveljavljala v modernem slikarstvu in v komentarjih, ki jih je že znala načrtati pod svoje smeje umotvore. Podrobnejši ogled te galerije na stopnišču smo si ohranili za pozneje, v prepričanju, da nam bo stari izkušeni mojster Vesel utegnil sam razložiti svoje nazore o novih strujah v slovenski likovni umetnosti.

Potrkali smo na vrata in stopiti v izbo. Zakurjeno je bilo, vendar je mojster čutil mraz; stal je ob originalni šahovnici, ogrnjen čez hrbet s sivo konjsko odejo, in premišljal novo potezo v borbi z višnjegorskim učiteljem Turnherjem.

Mladostni nestor slovenskih umetnikov sredi bele opojnosti

Grumlovski gospod v eni svojih delavnic

Mojster je stal ob tisti šahovnici, ki je bila menda narejena iz klade za sekanje stelje. Kuštravo glavo s povešenimi brki je imel v koščenih prstih svoje levice. Še malo se ni zmenil za naš prihod.

Stali smo kakor v zakristiji, v pričakovanju nečesa svečanostnega. Ko je mojster naposled odločno poskočil s preprosto izrezljanim konjičem in napovedal šah, se je obrnil, in njegova težka koščena desnica se je iztegnila v pozdrav. Oči so poredno mežikale otipavale gosta iz Nemčije in njegove spremljevalce. In že smo bili v čudovito veselem veselovskem razgovoru: o novih barvah, o prodajanju slik na Nemškem, o zajcih kokoših, o Monakovem, o sadnem pridelku in o Veselovi najljubši domači živali, o srnjaku. Spodobni nemški gost je znal s prijetnim kramljanjem imenitno otipati Veselovo žilico, Škodlar je sekundiral s sijajno bohemsko nagajivostjo. In tako se je zgodilo, da je mojster Vesel kar nenavadno razigran stopil v svoje shrambe in nam začel prinašati na ogled zdaj to, zdaj ono umetnino, ki jo je morda dotlej videl le malokdo. Ena njegova umetnina mi je ostala tako v spominu, da jo venomer vidim živo pred seboj: podoba mlade rusinske dame, hčerke popa iz Lvova, ki je bila z Veselom v začetku vojne internirana na ljubljanskem gradu. Oči kakor žamet, lica nežna kakor breskev, čez ves obraz pa razlita zarja mladosti, zagrenjene s skrbjo in trpljenjem.

Ime? »Tu zadaj je zapisano«, se je odrezal Vesel, in videli smo, da odnaša to podobo nazaj v svojo shrambo s posebno častjo in spoštovanjem. Povedal nam je, kako je na ljubljanskem gradu portretiral tudi Ivana Cankarja, a portret sam nam je pozabil pokazati.

Spoznali smo v Veselu človeka, ki zna mojstrovati življenje s svojim nenavadnim, originalnim umetniškim temperamentom. Hrust, ki te bo zdajle nadrl za kakšno malenkost in zarjul svoj: »Jojojo!«, da se ga ustrašiš kakor bavlava, ki pa bo že trenutek nato pomežiknil v stran in te gledal s svojimi svetlimi, zdaj mežikajočimi, zdaj izbuljenimi očmi in se ti smejal pod povešenimi brki kakor kak kozaški hetman.

Vsega takratnega pogovora se ne spominjam. Vem samo, da ni minila niti ena minuta po nepotrebnem. Ves čas obiska smo bili razigrani. In ko nas je naposled povedel iz graščine, da nam pokaže srnjaka v hlevu in tisto razpadajočo pristavo zraven, pa ko smo se od njega poslovili, je obstal tam pred graščino in pritegnil odejo čez pleča. Veter mu je kuštral dolgo, nekoliko sivo grivo. Tak je bil sam najbolj vreden upodobljenja: človek iz čisto drugega sveta, kakor živimo mi v njem, umetnik, predan zemlji, vetru, letnim časom, vsemu, kar in kolikor mu le more biti povšeči... Samotar in graščak, poet in umetnik, deseti brat in ženij — vse v enem samem kuštravem liku.

(Bil sem potem nekoč iznova v Vestfaliji. In nemški ljudje, ki imajo z umetniki opravka, so me živo izpraševali:

— Kaj pa mojster Vesel? Povejte nam še vi katero o njem, Arens nam je že toliko povedal)...

Hudo se moti, kdor vidi v Ferdu Veselu samo veseljaškega čudaka. Ne, mojster Ferdo Vesel ima za seboj prebogato življenje, v katerem je neznansko več dragocenih

Ferdo Vesel: Ženski akt*

Ferdo Vesel: Deček s kučmo*

izkušenj in stvaritev, kakor majhnih originalnih dogodivščin, po katerih ga pozna širša javnost.

Ferdo Vesel, ki bo prav te dni — 18. maja — praznoval osemindesetletnico rojstva in je torej nestor naših likovnih umetnikov — izhaja iz stare, imovite ljubljanske meščanske družine. Svoj risarski talent je začel krepko razvijati že na ljubljanski realki. Po naročilu mecena Smoleta je odrinil na Dunaj, da je kopiral nekatere umetnine Tiziana in Rubensa. Nalogo je izvršil tako imenitno, da je Smole pokupil vse sproti, kar je Vesel ustvaril. Z Dunaja se je Vesel selil v Monakovo (1884). Začel je razstavljati v Glaspalastu in se je poleg takratnih slovečih mojstrov tako uveljavil, da je lahko na akademiji leto dni brezplačno uporabljal atelje in modele. Sodeloval je nekaj časa z Ažbetom, potem je odprl lastno slikarsko šolo. Ko je Rihard Jakopič prišel v Monakovo, se je — kakor nam sam pravi — »zlasti hitro sporazumel z Veselom, ker je v njem spoznal umetnika, ki se hoče po vsej sili iztrgati akademskemu konvencionalizmu in hoditi svoja pota...» Obiskovale so Veselovo šolo zlasti bogate Angležinke in Američanke, katere je nekoč povedel na izlet v Carigrad. Spotoma se je ustavil v Srbiji in se hudo navdušil za Srbe. (Zaradi zvez s Preporodovci so ga potem ob pričetku vojne začeli preganjati avstrijski oblastniki, ki so ga spravili v zapor na ljubljanskem gradu, nato pa oddali v internacijsko taborišče.) Nekaj časa je bil Vesel v mladih letih tudi suplent za risanje na ljubljanski realki, toda po sodbi takratnih pedagogov nikakor ni znal varovati discipline. Ne, za službo in službovanje komurkoli Ferdo Vesel ni bil ustvarjen. Zamikal ga je svet. Prevozil je na kolesu vso

Ferdo Vesel: Portret umetnikove žene*

Italijo, razstavljal je v Benetkah in Firenci, v Rimu in Naplju. Ne samo razstavljal, tudi prodajal je, tako da krasijo dandanes njegove umetnine bog ve koliko aristokratskih domov v tujini. Za nekaj let sta ga zamikala London in Pariz. V domovini je živel nekaj časa v Kamniku. Udeležil se je prve jugoslovanske umetnostne razstave v Beogradu; razstavljal je potem tudi še v Sofiji.

Ugodno naključje je nanese pred kakimi pet in dvajsetimi leti, da je kupil gradič Grumlof pri Radohovi vasi na Dolenjskem. Kakor kak antičen filozof se je potem lahko umaknil v svojo samoto.

Graščinsko posestvo Grumlof (nekdanji Grundlhof) je

zanimalo že Valvazorja, da ga je poleg drugih gradov in graščin na Dolenjskem obširneje opisal. Graščinsko veleposestvo je večkrat menjalo lastnike in je pri tem propadalo. Vesel je kupil Grumlof od duhovnika Smrekarja, ki je bil petičen mož, toda slab gospodar. Ob takratni kupčiji so kmetje pokupili precej njiv, Veselu pa je ostala starinska graščina z razpadajočo letno hišico, po kateri se danes vzpenja robidovje, a v prostornih hlevih, ki so nekoč pač dajali streho izbrani živini, se je zaredila skromna drobnjad: koza, pisani zajčki, piščanci in srnjak. Ferdo Vesel, ki si navadno ni znal pomagati, če je dež uhajal skozi streho v grad, je imel vselej dovolj smisla za svoj živi kapital v hlevu in je tu pa tam kar v nahrbtniku prinesel v Ljubljano kokljo s piščanci ali mladih zajčkov in jih oddal prijatelju Jakopiču v varstvo v njegovem paviljonu...

Kakor koli: na Grumlofu, ki je in ostane, dokler imamo Ferda Vesela, čudovito zanimiv otoček renesanse sredi dolenjske romantike, je ta koreniti mož izzorel v izrazito osebnost, v resnično nevsakdanjega umetnika v delu in življenju. Grumlof je zakladnica mnogih nepoznatih dragotin, bogatih folklornih zbirk in starin, še posebno pa mojstrovih lastnih umetnin, ki imajo kljub vsemu zatišju večnostno vrednost, prav tako, kakor ima ta svojevrstni mož daleč izven sejmarskega hrupa svojo veljavnost v velikem znanju, katerega si je bil pridobil z navidezno lahkotnim in vedno pestrim življenjem. V svojem ustvarjanju vedno kritičen — («je dobro, pa bi lahko bilo še boljše») — je bil Ferdo Vesel od mladih let navdušen za vsako novost: — bil je med našimi prvimi biciklisti in motoristi, fotografskimi amaterji in jamarji, za smučanje pa se je navdušil okrog svojega sedemdesetega rojstnega dne.

Tizian je ustvarjal velika dela še v svojem devetindevetdesetem letu in še bi bil živel in delal, da ga ni pobrala kuga. Tako, smo menili, utegne biti tudi s Ferdom Veselom. Pa ga je lansko jesen nenadno napadlo in je ležal v ljubljanskem zdravilišču vso zimo, izčrpan, ves porumenel.

— Nič ne bo z menoj, h kraju grem! — je rekel, se vzpenjal na levi komolec in si poželed piva.

— Zastrupil sem se — je sodil o vzroku svojega obolenja — zastrupil z nezrelim kostanjem. Ko sem se tega nesrečnega kostanja v oktobru najedel, sem se mahoma zgrudil in se zvijal po tleh. Nič ne bo z menoj... Jo, pa

Ferdo Vesel: Kanin*

Končno spet pri skodelici kave

bi še kar delal... V Celju sem portretiral pred nekaj tedni dr. Draga Hočevarja... S tem portretom sem zadovoljen... Tudi gospo sem portretiral, pa tam bom še malo popravil... Seveda, če bo še kaj z menoj.

No, da, pa se je mojstru Veselu res spet nasmehnilo življenje. Primarij dr. Cholewa ga je vzel v svoj moderni novi zavod za raziskovanje rakastih obolenj in je brž doglal, da Ferdo Vesel nima raka na jetrih in da lahko še učka Tizianova leta. Spet je Ferdo Vesel segel po paleti. Lepega dne v marcu pa je pobral paleta in primarijev portret, katerega je imel ravno v delu, sedel v nečakov avto in se odpeljal domov na Grumlof. Zemlja se je drnila, Dolenjska je bila spet vsa v prvih spreminjastih ponilčnih barvah. Mojstra Vesela je kar privzdigovalo v avtomobilu, ko se je razgledoval po pokrajini:

— Kakšne barve. kakšne barve... to se bo spet slikalo!

Tako je torej grumlofski gospod spet doma in, če hočemo o njem kaj novega izvedeti, ga moramo nekoč pač zopei z gongom priklicati iz graščine ali pa ga zalotiti kakor bosopetnega desetelega brata nekje na stezah med tratami in gozdovi. Naj že bo graščak ali puščavnik, venomer nam veljaj o njem beseda, ki jo je pred osmimi leti izpregovoril mojster Rihard Jakopič, ko je v Celju predaval o svojih tvariših in o sebi — («Tovariši in jaz — predavanje v Celju», Ljubljanski Zvon 1931):

— Da izkažemo spoštovanje starosti in čast velikemu umetniku, vam predstavim najprvo Ferda Vesela. Glejte ga! Imenitna figura, kaj ne? Neukrotljiva sila, podjeten za vse. Star je kakor zemlja, pa življenjske težave in nadloge ga niso mogle ugonobiti. Žilav in delaven je ostal kakor kdaj prej. Čudovit značaj! Vse človeške lastnosti se družijo in tepejo v njem, od nebrzdane divjosti do najrahlješe nežnosti. Za svojo umetnost pa si izbira — kakor po nekem višjem ukazu — svoje najlepše lastnosti. Tujina ga je spoznala, lastni narod ga pa ni spoznal. Samoten živi svoje čudaško življenje, odmaknjen od sodobnega vrvenja...

Artem.

Ferdo Vesel: Svatba*

Klišeji, označeni z zvezdico, so iz Zbornika za umetnostno zgodovino.

Ferdo Vesel:

V kuhinji*

KIPAR IVAN NAPOTNIK

(Obisk pri umetniku po prestani nesreči.)

Umetnik v bolnici sprejema obiske

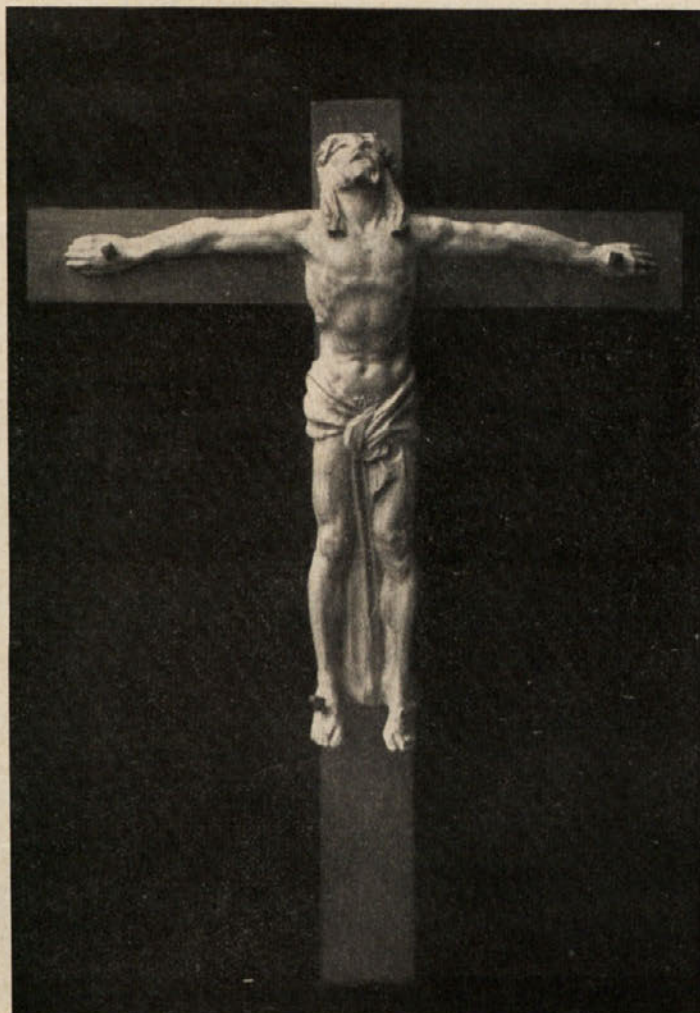
Kipar Ivan Napotnik je prebil zadnje mesece v ljubljanski bolnišnici. Na sedmem oddelku. Tako, na sedmem oddelku? vprašate. Med ljubljanskimi nevrotiki, med umetniki, literati in izčrpanimi študenti vzbuja omemba tega oddelka čudne pomisleke. Tam se zdravijo razrvani živci. Ne, ne, z Ivanom Napotnikom pa ni bilo tako. Ni ga izčrpalo delo ne razvrat ne magalomanija, temveč ga je domala ugonobila huda nesreča, ki ga je zadela lani proti koncu avgusta v celjski okolici. Naj nam Ivan Napotnik sam pripoveduje o tem!

— Iz Zavodnjega nad Šoštanjem, kjer stalno prebivam, sem šel — kakor večkrat — lani 28. avgusta med celjske znanke. S prijateljem, učiteljem Gerlancem, sva se popoldne napotila proti Teharjem, da bi obiskala nekega prijatelja. Nenadno pridirjajo po cesti konji, ki so se bili splašili na celjskem tovrnem kolodvoru. Gerlanec je še mogel odskočiti, čez mene pa sta planila oba podivjana konja, in sem obležal polomljen in krvaveč na tleh. S polno zavestjo sem preživel trenutke, ko je življenje viselo na niti. Šele ko so me prepeljali v celjsko bolnišnico, sem izgubil zavest. Rane so bile hude po vsem životu in po glavi, prizadeta je bila tudi hrbtenica, še prav posebno škodo pa sem utrpel kot kipar, ker zaradi ranjene ključnice nisem mogel z desnico ničesar več početi. V celjski bolnišnici so me zdravniki skrbno negovali, po štirih me-

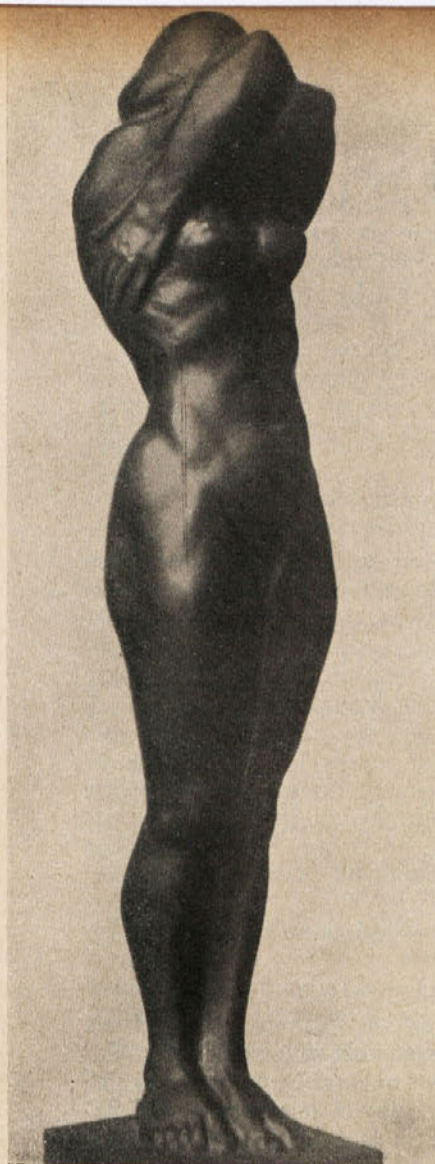
secih so me spravili pokonci, kakor vidite. No, nato je bilo treba še semkaj, v Ljubljano, da se mi pomirijo živci in da bo — po masažah, obsevanju in telovadnih vajah — vse spet v starem redu. Glejte, že mi spet služi desnica in v kratkem bom doma. Pomlad je zdaj v Zavodnjem, delo me čaka, marsikaj sem zamudil, odkar me je nesreča vrgla v bolnišnico...

Sedel in za dolgo mizo, na obeh straneh so bile v gostem redu postelje, in na njih so počivali bolniki, ta s protinom, drugi s kakšnim živčnim vnetjem. Vsi so mirno in pokorno trpeli, kramljali s svojci, ki so prišli v opoldanskih urah na obisk. Najbodrejši in najizrazitejši med njimi je bil Ivan Napotnik. Visoko čelo, ki se zdi še podaljšano zaradi pleše nad bledikastim obrazom in postrženimi črnimi lasmi, izdaja misleca, ki je že mnogo doživel, čeprav je šele lani, 12. decembra, stopil čez prag petdesetega leta in že celih dvajset let samotari v svojem ljubem in lepem domačem kraju, v Zavodnjem nad Šaleško dolino.

Napotnik govori tiho, komaj slišno, pa v naglem žuborenju narečja svojih trdnih «závanjskih» rojakov. V njegovem pripovedovanju, ki ga moraš res pozorno slediti, se izraža preprosta, zdrava natura njegovih ljudi in krajev in se tu pa tam kar tako mimogrede zablisne iskra

Ivan Napotnik: Ecce homo

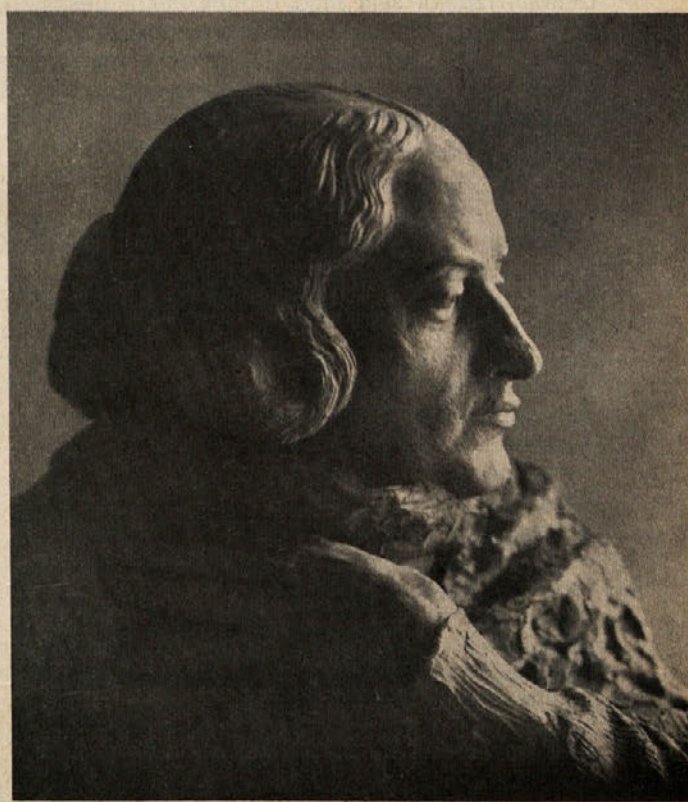
Ivan Napotnik: Slepa pevka

Ivan Napotnik: Akt (les)

Ivan Napotnik:
Egipčanka (v Narodni galeriji)

Ivan Napotnik: Mali junaki

Ivan Napotnik: Portret Beograđanke U.

nevsiljivega kmečkega humorja. Na primer takle drobec:

— Ko sem bil še majhen, sem gledal nekega tujega podobarja, ki je pri nas Boga in svetnike rezljal. Potem sem pa še jaz na paši poizkušal s pipcem. In mi je rekla neka kmetica: Tiste bogove, ki jih boš ti izrezljal, bom jaz vse pozlatila... Sirota, potem ji je pa kmalu zlatá zmanjkalo...

Mladost Ivana Napotnika je nekoliko podobna mladosti Ivana Meštroviča. Oba sta bila pastirčka, oba je narava sama napotila h kiparskemu oblikovanju. Ivan Napotnik je rad sameval na paši; ubogljivega pipca ni dal več iz rok, rezljal je in začel oblikovati tudi kipce iz gline. Nedaleč pod pašnikom je v grapi našel ležišče ilovice, ki mu je še pozneje v zrelih letih mnogokrat dobro služila. Njegov oče je bil trden kmet, ki pa ni ostal zakrknjen nasproti sinovemu talentu in je fanta poslal v strokovno obrtno šolo v Ljubljano. Oče Ivan kakor mati Helena sta že davno mrtva, sin jima je postavil na prisojnem závanjskem pokopališču dostojen spomenik. Tistih dni, ko je nastopil pot učenja v Ljubljano, se pa spominja takole:

— Še danes ne vem prav, ali je oče želel, da me s šolanjem v Ljubljani reši trpljenja pri kmetiskem delu in napravi iz mene poštenega rokodelca, ali pa je morda res želel, da postanem umetnik. Obrtna šola je bila takrat na Šentjakobskem trgu. Kiparstva me je učil naš stari mentor profesor Repič, risanja pa sem se učil pri profesorju Misu na ljubljanski realki. Potem sem se odpravil na dunajsko akademijo. Kakor mnogim drugim našim kiparjem, sta tudi meni vlivala znanje profesorja Müllner in Bitterlich, naposled pa še sloveči Hellmer, avtor mnogih dunajskih spomenikov. O tem so mi nekaj časa govorili, da je posebno vplival name, jaz pa pravim: Hellmer je bil in ostal stilist, medtem ko sem se jaz, kolikor sem le mogel, vračal k naravi in ustvarjal po lastnem občutju.

— Kdaj in kje ste začeli samostojno ustvarjati?

— Samostojno? Da se preživim, sem moral delati za različne kiparje in podjetnike. Sedem let sem ostal na Dunaju. Izdelal sem med drugim nekaj dekorativnih reči za tako imenovani Ferdinandov novi trakt dunajskega dvora, dalje več dekorativne plastike za rumunski dvor v Bukarešti. Ustvarjal sem različne reči v mavcu, bronu in kamnu, a najrajši sem že takrat oblikoval v lesu.

— Kam vas je z Dunaja vodila pot?

— V začetku vojne sem prišel v veliki atelje kiparja Janoša Hórvaija v Budimpešti. To vam je velik mojster; med njegovimi največjimi deli je spomenik Lajoša Kossutha pred budimpeštanskim parlamentom, potem pa še cela vrsta spomenikov po raznih madžarskih mestih. Zaslужek je bil takrat dober, in razen za mojstra sem lahko ustvarjal tudi zase. Leta petnajstega so pa tudi mene vtaknili v cesarske koprive in sem moral na fronto v Alpah, kjer sem prebil dve leti. Šele strel v nogo me je spravil nazaj v zaledje. Ležal sem v bolnišnici v Pragi in bi bil prav gotovo moral spet v vojno mesarnico, ko bi me ne bil rešil kiparski poklic: delati sem namreč moral modele iz mavca za raznovrstne umetne noge ubogih invalidov... Pred prevratom so me poslali domov na dopust. Zarekel sem se, da me ne spravijo več k vojakom, in se res nisem vrnil. Bil pa sem še večkrat v Hórvaijevem ateljeju v Budimpešti. Nemirni časi so me spravili od tod v domači kraj, kjer sem ostal potem kar na domu.

— Kako ste si uredili atelje in kako ustvarjate?

— Veste, to je pa čisto posebno poglavje. Ustvarjam, kakorkoli mi naleti, in imam svoj atelje po potrebi kar pod staro hruško pred domačo hišo. Modelov ne potrebujem veliko, kamen obdelujem kar neposredno, prav tako les, ki ga lahko naokrog poljubno izbiram. Zlahtnega lesa

res da nimam, ker je predrag. Lahko pa odbiram lipovino ali hruškovino in češnjevino, kakorkoli presodim, da bo značaj lesa prikladen tudi značaju umetnine. Kadar stopam po gozdu ali izbiram med drevjem, se mi tudi že vsiljuje motiv, da dobro vem, kaj bo iz tega debla ali iz tiste klade. Vnaprej spoznam, kje raste kakšna Madona, Mati, Eva, Venera, Saloma ali ženska pri toaleti. Tako so se sami po sebi vsilili moji znani motivi: Živa senca, Prebujenje, Slepa pevka, Zoreča žena ali pa Mati z detetom, ki je poleg bronaste Egipčanke v ljubljanski Narodni galeriji. In še vrsta drugih.

— Nikoli ne pogrešate mesta, čeprav ste prebili lepo dobo v vrvežu dunajskih in peštanskih ulic?

— Danes lahko priznam, da sem nekaj let po nepotrebnem zapravlil v samotni. Res da je lepo živeti v svojem kraju čisto odmaknjen od trušča, gospodar samemu sebi in svojemu oblikovanju, vedno v stiku z naravo in v območju najresnejših in najbolj neposrednih kritikov: kmetov in pastirjev. Toda v odročnosti kraja so mi ušla že tudi marsikatera večja naročila, dasi ne morem tajiti, da sem venomer pridno delal in tudi razstavljal. Na Dunaju, v Gradcu, Monakovem, Hodoninu in doma razen Ljubljane in Maribora še v Zagrebu, Sarajevu in Beogradu sem postavil posamezna svoja dela na ogled. Različni kipci so po svetu, največ pa jih je gotovo na Dunaju, v Mariboru, Ljubljani in po Šaleški dolini...

— To se pravi, da ste vendarle našli v svojih krajih dovolj živega stika?

— O, seveda, tisto pa. Saj poznate te naše kraje...

Da, res sem med tistimi redkimi srečnimi, ki sem že iz mladih let ponesel seboj v svet nežno in tiho lepoto Šaleške pokrajine. Kakor čudovit akvarel je pred menoj podoba Zavodnjega: pot čez Lajše in mimo mogočne Rumljeve domačije med gozdovi in tratami v hrib, dokler se ne prikaže na gričku baročna cerkva, župnišče v rožah, šola in peščica hiš naokrog po samotah pa domačije, kakršne nam je Ivan Tavčar naslikal iz Poljanske doline. Vseposod čez gaje in trate so razpeljana pota, proti Šentvidu dokončujejo novo cesto, da bo zvezala Koroško s Šaleško dolino. Zdaj tu zdaj tam se kakor z galerije odpre razgled po Šoštanju in Šaleški dolini pa po pestrih krogih gričevja in gorovja. Kako bi si človek iz mesta kdaj koli ne zaželel nazaj po duševno okrepčilo, ki ga lahko najde v teh lepih krajih!

— In vendar — nadaljuje umetnik — in vendar čutim, da bi moral iz samote spet v mesto. Ne vem pa, ali se bom za to odločil. Zahajam v Šoštanj ali v Celje, v Ljubljano pridem redkeje, izvršujem različna naročila, — toda kaj bi govoril o tem, ko mi je za zdaj nesreča presekala razne načrte in me za tako dolge mesece onesposobila za delo...

Seveda je pa Ivan Napotnik po svoji naravi daleč od resignacije ali jadikovanja. V njem je vse preveč tihe ustvarjalne sile in čuta za poezijo, da bi se vdajal malodušju. Kakorkoli se mu nameri v življenju, sprejema s filozofsko mirnostjo. Pripoveduje nam majhne dogodivščine iz bolnišnice in nam opisuje življenje zlate ribice, ki jo imajo v sobi v veliki stekleni posodi.

— Da, da, časi so pa vendarle taki, da bi bilo treba namesto zlate ribice imeti za pomirjevanje živcev kar celega soma ali kita...

Zunaj nekje na sočno razcveteli veji se je oglašil ščinkavec, da je njegovo klicanje veselo žgolelo v bolniško sobo in vabilo v pomlad.

Poslovil sem se od Ivana Napotnika. In sva se oba strinjala v tem, da ga prihodnjik ne obiščem več na oddelku »sedem«, marveč v njegovem ateljeju pod staro hruško v Zavodnjem.

Artem.

MARCELLO FABRI

Ta francoski pesnik je objavil poleg štirih igrokazov še pet snopičev pesmi. Pred tedni mi je poklonil zadnjo zbirko: **Les chers esclavages** (ljuba sužnost, to se pravi vdanost idealom, poeziji, umetnosti). O njej nameravam poročati v kak leposloven list. V dobrem ima nadalje 6 romanov, od katerih je eden kar svojevrsten: **L'inconnu sur les villes** (Neznano nad mesti). Tu je glavni junak ne človek, pač pa velemesto. Kakor je znanstveno proučeval dušo množic Gustave le Bon, tako jo je umetniško oblikoval tukaj Marcello Fabri, in sicer deloma že pred svetovno vojno, deloma po njej. Tisk, politika, narodnost, razdiralne struje gibljejo množice ter jih naganjajo na dejanja. Knjiga je jako napeta.

Naš naslovnik razpravlja rad tudi o lepoznanstvu in pravosti. Podobne članke priobčuje v svojem mesečniku **L'Age Nouveau** (Nova doba), kjer je lani med drugim dal prostora daljšemu potopisu po Jugoslaviji. Nekaj časa je prebil zunaj Pariza, po vzhodu. Spričo tega je umljivo, da se je bavil kaj več z učenjem jezikov. Evropske govornice, kolikor jih pozna, je v študiji Fonctien musicale de la langue razdelil glede njih zvočnosti takole:

Francoščina zavzema mesto orgel.

Italijanščina je violina ali bolje: kvartet.

Španščina-kastiljščina je mnogo več ko kitara in dokaj boljša ko banjo (banjo = zamorsko glasbilo, trup nalikuje bobnu in je prevlečen s kožo; sviralo izvira iz Afrike, iz Banje). To je trio: gosli, kontrabas in saksofon.

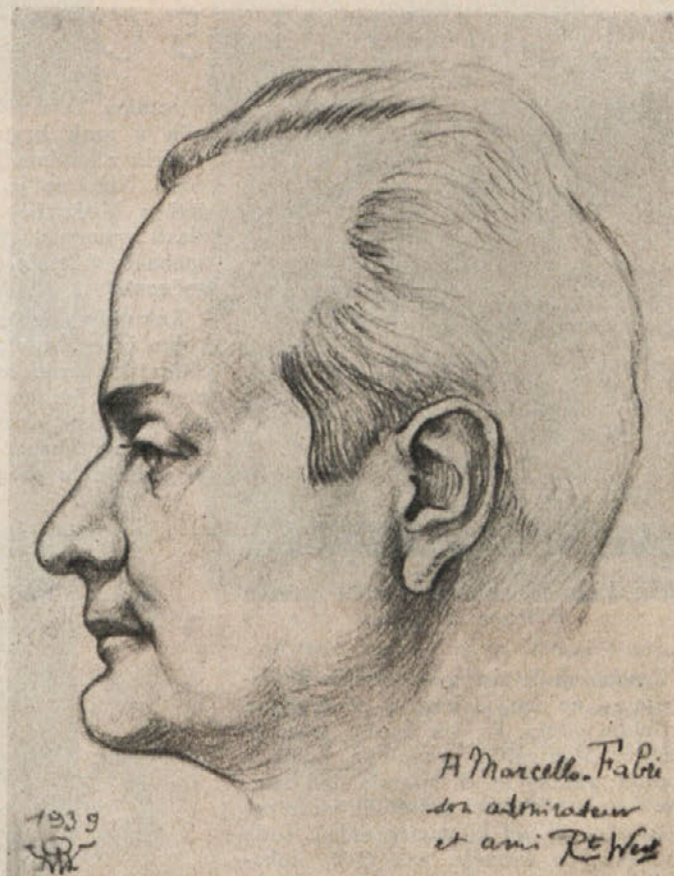
Angleščina, danščina je oboa, rog, flavta, vox angelica (angelski glas) orgel.

Nemščina, to so bakrena glasbila, med katerimi bi prasketala čustvenost klarineta, bi se smejala preprostost piščali, kjer bi zasenčevala neokretnost bobnov, a kjer bi tudi presenetljiv violončel...

Nizozemščina, švedščina se ji bližata, toda prva s sikanjem ali z nosljivim skovikanjem in druga s skromnostjo fagota.

Ruščina je koncert-alta in baša.

Rumunščina dodaja brenketu strunjakov nekatere zvoke harf.

Umetniški vtis je posledica sinergije, sodelovanja raznih sil, kakor naš spomin, razum, domišljija, sprejemljivost ali dovtetnost, a tudi naših organov. Tresljaji poslušalcev, oziroma bralcev si morajo z avtorjevimi drhtaji najti skrivnostno sinhronizem ali istočasnost. Ta sinhronizem utegne proizvajati jezikovna ubranost. Glasbeni opravek pesniške govornice je: najti dolžino valov.

Fabrija nazivajo posamezni kritiki sinhronista.

V svojem glasilu stalno prispeva nekaj misli pod zaglavjem: *Combat pour la paix*, borba za mir.

Njegovo ime se je razneslo po Evropi, Afriki in Ameriki.

Anton Debeljak.

Viktor Hugo in njegova ljubezen

Hugo je bil lep mož, imel je bogastvo in uspehe, bil je ženij in avtor gledaliških iger, ki so ga proslavile, še preden mu je bilo trideset let. Pred njegovimi nogami so klečale vse pariške ženske. Samo ena ne. To je bila Adela, njegova prava žena, katero je oboževal.

Veliko let je minilo, preden je spoznal, da ima črnolasa, lepa žena, ki ga je navdihovala pri njegovih pesnitvah in mu dala četrto otrok, ljubčka.

In ko je slednjič spoznal resnico, ga je to strašno bolelo. Zakaj ljubček Adele Hugojeve je bil njegov najboljši prijatelj, kritik Saint-Benoë. Ne le da mu je bila žena nezvesta, ampak izdal ga je tudi najboljši prijatelj. Saint-Benoë je bil skoraj neverjetno grd, plešast in je imel kratke noge. In v zvezi temu ga je imela Adela rajši kakor svojega moža.

Hugo je bil preveč ponosen, kakor da bi pokazal, da ve za nezvestobo. Pač pa se je predajal pustolovščini za pustolovščino. Ljubil je princezinje, igralke, hišne. Gospa Hugojeva je o tem slišala, pa se za to ni zmenila. Mislila je, da so to samo trenutne zadeve. Prav za prav se niti ni motila, izvemši edino, Julieto Drouetovo.

Takrat je bila Julietta sloveči model slikarjem, igralka in lahkoživka, najlepša ženska v Parizu. Nekateri so pravili, da je tudi najbolj pokvarjena ženska.

Toda takrat, ko sta začutila vzajemno ljubezen — bilo je na maškaradi — je bilo to življenje že za njo. Njuni ljubezni je bilo usojeno skoraj petdeset let. Ko je povabila Hugoja k sebi na stanovanje, se mu je spovedala iz vsega svojega minulega življenja. In Hugo ji je kot spovednik dal odvezo.

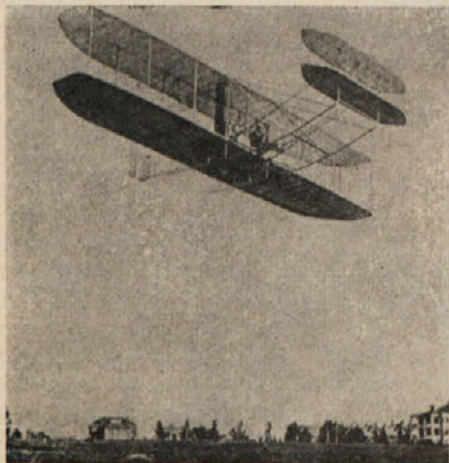
Morala je prodati ves nakit in vso kuhovino, ki so ji jo dali njeni prejšnji ljubčki. Morala je živeti v majhenem stanovanju. Z nikomer se ni smela stikati, cele dneve je morala prepisovati rokopise. Razen za njega ni smela živeti za nikogar. Bila je kakor redovnica v samostanu.

Hugo jo je često varal, toda žena, razvpita zaradi svojega prejšnjega ljubavnega življenja, mu je ostala zvesta.

Spravil se je s svojo ženo šele po padcu francoskega cesarstva leta 1870., ko se je vrnil v domovino kot narodni junak. Kmalu nato je njegova žena umrla.

Zdaj se je preselila Julietta, že belolasa sedemdesetletna žena v hišo moža, ki ga je toliko ljubila. Umrla je dve leti pred njim v starosti 83 let. V poslednjih dveh letih svojega osamelega življenja ni mogel Hugo napisati niti edine besede...

ČLOVEKU SO ZRASTLA KRILA

Slika kaže enega izmed prvih poletov Wilbura Wrighta.

Zgodovina letalstva — resničnega letenja — ne sanj o letenju, se pričinja z letom 1783., ko sta brata Jean in Jaques Montgolfier napolnila balon s toplim zrakom in se dvignila nad zemljo. Letala sta deset minut, in sicer nekako dva in pol kilometra daleč. Toda že nekaj let kasneje, leta 1800., dokazuje v Angliji sir George Cayley, da z balonom, ki je lažji od zraka, človek ne doseže svojega namena in da je treba zgraditi pripravo, ki bo težja od zraka. To vprašanje je bilo seveda za tedanje stopnjo tehniškega razvoja silno težavno in se ne smemo prav nič čuditi, da je minilo celo stoletje, preden se je Cayleyeva misel izpremenila

v resnico. Leta 1903. sta se prvič dvignila v zrak brata Wilbur in Orville Wright z letalom, ki je bilo težje kakor zrak. Nato se je jelo letalstvo razvijati z bliskovito naglico, k čemur je zlasti pomogla svetovna vojna, ki je spoznala v letalu orožje neslutnih močností.

Kako silno se je letalo med svetovno vojno izpopolnilo, dokazuje prvi let čez Atlantski ocean leta 1919. s hidroavionom ameriške mornarice. S petimi možmi posadke je priletelo to letalo iz Amerike v Evropo v 54 urah. Šele nato je preletel to progo Lindbergh sam, in

sicer v 33 in pol ure. Leta 1931. sta letela okoli sveta ameriška letalca Wiley Post in Harold Gatty in sta za vso pot potrebovala 8 dni, 15 ur in 51 minut. Dve leti pozneje je izboljšal Post svoj rekord za 21 ur. Lani je pa Howard Hughes s svojimi štirimi tovariši porabil za let okoli sveta samo še 3 dni, 19 ur in 17 minut.

Dandanes je položaj takšen, da je letalo najbolj zaželeni izdelek vse človeške dejavnosti, in tovarne jih ne morejo sproti izdelati toliko, kolikor je kupcev. Posledica razvoja, ki ga je načela svetovna vojna, je dejstvo, da je

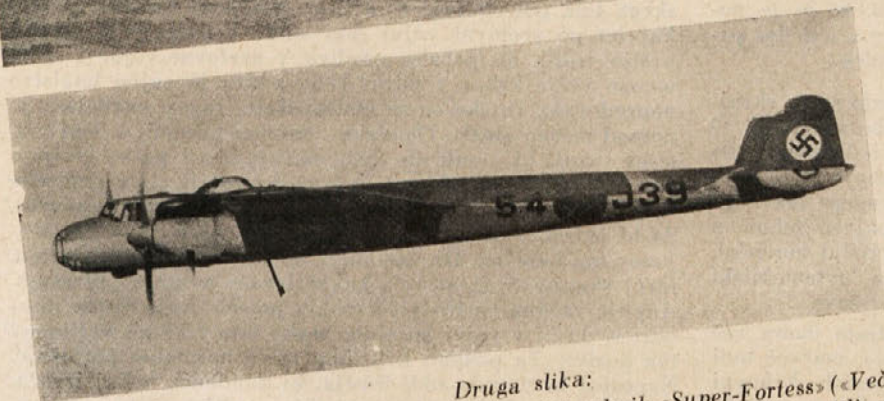
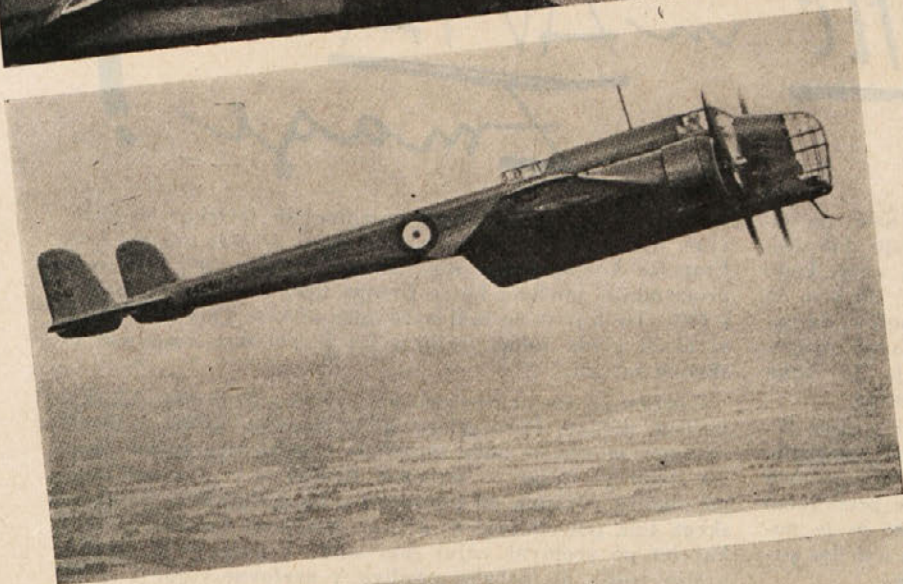
V zračnih bojih tvegajo letalci smela dejanja, o katerih se do svetovne vojne ni sanjalo niti najpogumnejšim proročiteljem letalstva. Na sliki vidimo kadete ameriškega letalskega zbora pri vadbi v bojnem letu.

letalo izpred vsega orožja in šele potem občilo. Bolj ko se države oborožujejo, bolj poprašujejo po letalih in več se zahteva od letal.

Danes ta dan odloča v svetu tisti, ki ima daljša in močnejša krila. Dokaz za to trditev imamo v zadnjih letih več tako na Španskem, na Kitajskem in v znatni meri tudi v Monakovem. In razvoj gre v to smer z mogočnimi koraki dalje. Stopnjuje se hitrost letal, povečava se njih delovalno področje in v bojnih in bombardovalnih učinkih je dosežena stopnja, ki niso o njej sanjali niti prvi pionirji letalstva, niti strokovnjaki pred šestimi, štirimi leti. Zaradi vrtoglavih hitrosti novih izdelkov, pri katerih človeški organizem sploh ne more delovati, nastaja vprašanje mehničnega vodstva in opravljanja letal iz daljave. Poleg letal z bliskovito hitrostjo se pa pojavljajo tudi letala, ki so čuda v vsestranski gibčnosti in ki v zraku tudi nepremično obstoje, kadar je treba.

Letalo, ki v zraku lahko stoji skoraj pri miru.

Prva slika:

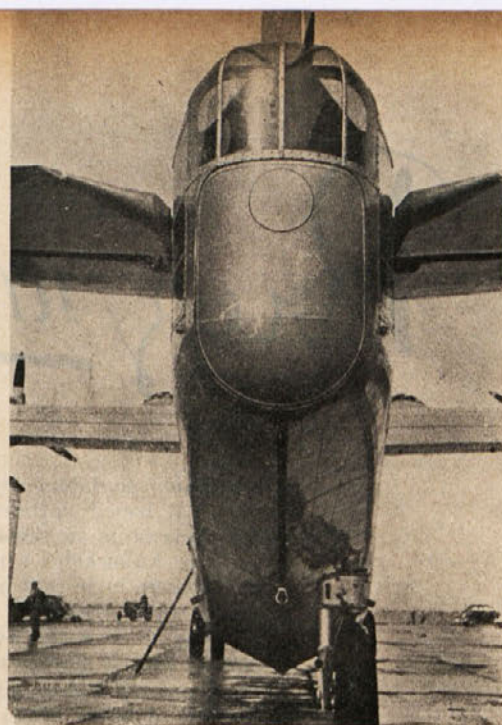
«Leteči kovčeg» imenujejo Angleži to na pogled nerodno letalo, ki pa ima vse odlike: je urno in v boju se mu pride težko do živega, ker je oboroženo na vseh straneh s strojnici.

Druga slika:

Ameriški bombnik «Super-Fortess» («Več ko trden»), ki so ga zdaj uvrstili v ameriško letalstvo pri triletnem skrivnem, neutrudljivem proučevanju.

Tretja slika:

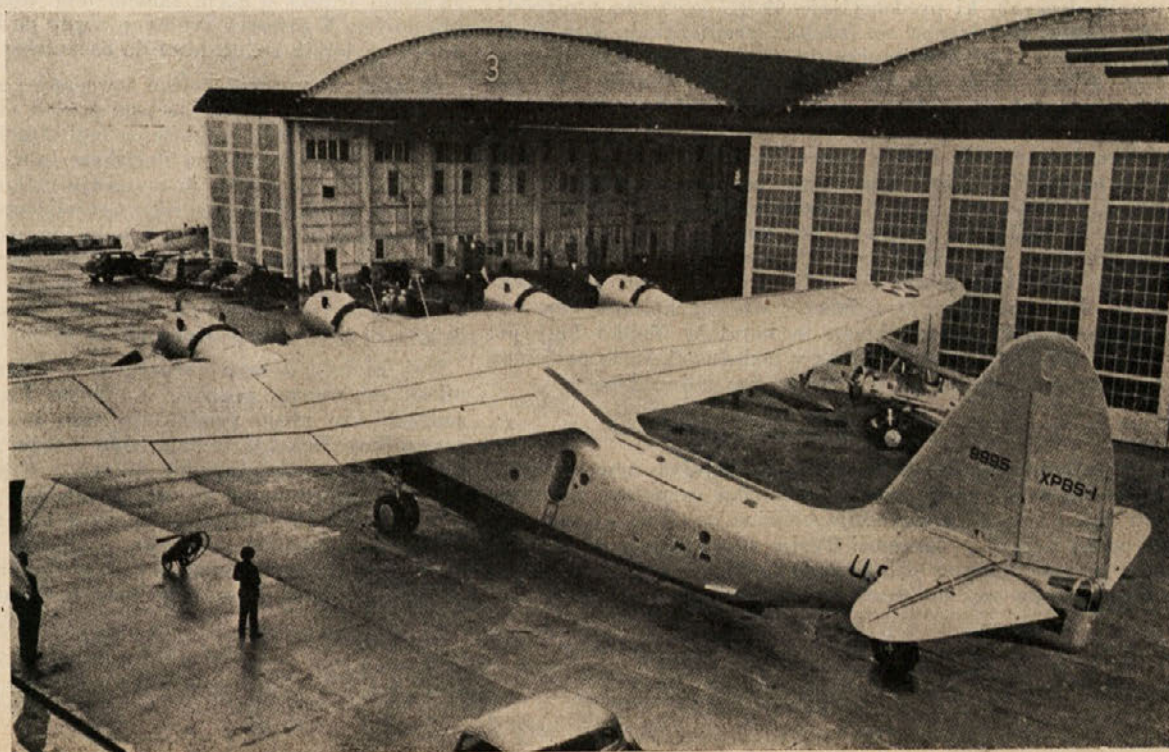
«Leteči torpedo» se imenuje to bojno in bombno letalo.

Kako mogočna je ta «leteča trdnjava», dokazuje pogled na njen prednji del s stolpičem za strojnice. Posadka tega velikana šteje šest mož. To letalo ni nikakršno dopolnilo bojnih ladij, ampak samostojno pomorsko orožje, ki deluje na veliko razdaljo.

«Leteča trdnjava», mogočni bombnik ruskega graditelja Sikorskega. Kako ogromen je, vidimo najlepše, če ga primerjamo z lovskim letalom, ki je skrito pod njegovim desnim krilom. Poglavitna vrlina tega bombnika je akcijsko področje, ki presega 8000 km.

Brez nafte in AVTA ni Image!

Dobrikamo se lahko sami sebi, da živimo v eni izmed najburnejših dob človeštva. Seveda je ta slava in sreča hudo dvomljiva. Kakorkoli — naši živci so že precej utrjeni, in je tudi najboljše, da navadni smrtniki trezno in hladno opazujemo, kaj se v svetu dogaja in kako oblastniki krojijo narodom usodo.

Od vsepovsod slišimo novice o oboroževanju. Da dobimo nekaj več vpogleda, kako je z armadami po svetu in z njihovo pripravljenostjo, bo dobro, če preberemo naslednjo poučno razpravo, ki jo je napisal general Sérigny v ugledni pariški «Revue des deux Mondes».

Narodi čutijo, kako resni so časi, oborožujejo se do skrajnih mej in mrzlično izpreminjajo svoje oboroževanje. O letalih se dandanes govori samo o tisočih, ladjedelnice izdelujejo večidel vojne ladje, tovarne bruhaajo vsak dan nešteto težkih strojnic, motornih topov in drugega takšnega blaga. Dandanes se v vojni uporabljajo največ tehnična sredstva. Zmerom bolj se v vojsko uvršča civilni material. Potemtakem lahko rečemo, da predstavlja avtomobilski park sestavni del vojne sposobnosti vsake države.

Vojne sile posameznih držav ne predstavljajo danes več njeni bojovníki, konji, puške, topovi in letala, marveč tudi vsa vozila, ki se v mirni dobi gibljejo po cestah. Vrhovni poveljnik, ki bo po tem materialu močnejši kakor sovražnik, se bo lahko nenavadno naglo kretal. Lahko bo presenečal sovražnika, a presenečenje je vedno tisto, kar pripravlja zmago. Država, ki ima v miru močno avtomobilsko proizvodnjo, bo imela ne samo sredstva za naglo kretanje v vojni, temveč bo mogla tudi do najvišje mere povečati proizvodnjo specialnega vojnega orožja. Tanki, ki so 1918 omogočili zapadnim zaveznikom zmago, so bili izdelani v francoskih tovarnah.

Oglejmo si zdaj proizvodnjo avtomobilov v sedmih svetovnih državah, ki predstavljajo 99,5% svetovne proizvodnje. Zedinjene države so izdelale predlanskim 4810 tisoč avtomobilov, Velika Britanija 518.000, Nemčija 545.000, Francija 207.000, SSSR 200.000, Italija 77.000, Kanada 217.000. Zedinjene države so torej predlanskim izdelale samo zase dve tretjini vseh avtomobilov na svetu, a Francija, Nemčija, Velika Britanija in Italija skupno komaj 14%! Če se omejimo na tovarne avtomobile, ostane podobno razmerje, namreč: Zedinjene države 70%, Francija, Nemčija, Velika Britanija in Italija pa skupno 17%. Stari svet je torej silno zaostal. Tega je v veliki meri kriva svetovna vojna, velika izguba ljudi in kapitala. Pa tudi evropske vlade so precej krive, ker obdavčujejo izdelke nafte in kolikor mogoče ovirajo svobodni obtok blaga in kapitala. Toliko bolj je treba poudariti pomen Amerike v bodočnosti, in to ne samo za pričetek mobilizacije, marveč za vso vojno dobo.

Pogonska sredstva.

V pogledu pogonskih sredstev je popolno nesorazmerje med starim in novim svetom. Amerika razpolaga s tremi četrtinami celotne proizvodnje bencina, medtem ko nobena evropska država — izvzemši Rusijo z 28 milijoni in pet sto tisoč tonami in Rumunijo z osmimi milijoni sedem sto tisoč tonami — pa naj bo nevtralna ali bojujoča se, nima na

svojem območju kakšnih pomembnejših izvirkov te surovine. Velika Nemčija proizvaja samo 485.000 ton na leto, Francija komaj 80.000 ton. Amerika požre 70% svetovne proizvodnje, medtem ko se Evropa brez Rusije zadovoljuje s 14%. To dejstvo še bolj kaže našo šibkost. Onkraj Oceana ni skrbi glede zaloga, medtem ko je pri nas treba vse to skrbno tehtati.

Pustimo ob strani Nizozemsko, Švedsko, Norveško, Finsko, Baltske države, Portugalsko in še Španijo, ki iz različnih razlogov morda ne bodo zapletene v prihodnjo vojno. Drugih dvanajst držav — izvzemši Rusijo — je v mirni dobi popolnoma odvisnih od inozemstva. Po podatkih iz predlanskega leta potrebujejo te države 26.979.000 ton goriva. Nekaj let po svetovni vojni smo lahko s precejšnjo verjetnostjo trdili, da poraba gradiva v svetovni vojni ni bila mnogo večja kakor v miru. Toda odtlej je vojno letalstvo napredovalo, vojske so se motorizirale, vojna mornarica je povsod močno zrasla. Dandanes moramo računati s temi vojnimi stroji, ki v mirnih časih mirujejo ali pa se gibljejo samo v omejenem obsegu. V nemški reviji «Der deutsche Volkswirt» je dr. Friedensburg v dveh člankih preračunal, da bi potrebovala Nemčija za eno leto vojne dvanajst milijonov ton bencina. Dr. Steinberg dodaja še pol milijona ton, torej skupno dvakrat več, kakor iznaša sedanja potrošnja. Anglija računa spričo velikanskih potreb svoje vojne mornarice, da bi v vojni porabila vsako leto trideset milijonov ton goriva. To pomeni trikratno mero normalne potrošnje. Naposled bi morala tudi Rusija, ki dandanes nekaj izvažata, v primeru vojne uvažati nekoliko milijonov ton goriva. Lahko rečemo, da bi evropske države v vojni morale nabavljati letno šestdeset do sedemdeset milijonov ton nafte v različni obliki, od tega štirideset do petdeset milijonov ton v predelanih proizvodih. Japonska bi v bodoči svetovni vojni morala vzdrževati 2000 letal in štirideset do petdeset tisoč motoriziranih komadov orožja in vsakovrstnih prevoznih sredstev. Zedinjene države bi štiri mesece po mobilizaciji imele v pokretu 200.000 avtomobilov in motoriziranih oboroženih vozil ter 3.400 letal. Ti dve veliki sili bi porabili za svojo vojsko v enem samem letu vojne okrog 30.000.000 ton goriva. V primeru svetovne vojne pa bi ta poraba lahko zrasla na letnih sedemdeset do osemdeset milijonov ton.

In zdaj se vsiljuje veliko vprašanje: ali bo mogoče vso to veliko potrebo kriti? Na prvi pogled se to ne zdi mogoče. Ako bi bila jutri razglašena mobilizacija, bi povsod na svetu — razen morda na Poljskem in v Rumuniji — našli rezerve surovin, ki bi jih današnje rafinerije lahko predelale, ker so (zlasti v Ameriki) opremljene s stroji za mnogo večjo proizvodnjo. Toda že v nekaj mesecih bi se stanje izpremenilo. Rezerve bi bile izčrpane, tovarne bi ne mogle vzdržati dotedanjega tempa proizvodnje. Vojna bi medtem že hudo ovirala svobodni promet, in nekatere evropske države bi bile docela odrezane od nafte.

Naj bi bile države razdeljene v kakršne koli skupine, nikoli ne smemo pozabiti, da bosta Rumunija in Rusija zadržali vso svojo produkcijo zase in za potrebe svojih zaveznikov. Nekatera morja bodo v vojni popolnoma zaprta, zlasti Sredozemlje. Zapadne države — Francija, Italija, Belgija in Anglija — se ne smejo zanašati na dobavo petroleja iz Iraka (tri milijone dve sto tri in trideset tisoč ton). Evropske rafinerije bi lahko našle na ostalih evropskih tržiščih dvajset milijonov ton surovin. Toda to bi utegnulo zadostovati samo za tretjino potreb. Ostalih štirideset mili-

jonov bi bilo treba uvažati v obliki rafiniranih produktov. Izvenevropske tovarne bi lahko krije to potrebo morda po količini, ne pa tudi po kakovosti. In še to samo v primeru, ako bi tega ne ovirale vojne operacije ali nevtralnost. Če bi na primer Japonska vstopila v vojno, bi bil položaj Nizozemske Indije presneto resen. Ta dežela bi se takoj znašla v območju sovražnosti, in njene dobave letnih osem milijonov štiri sto tisoč ton nafte bi bile ogrožene. Vendar se vidi sodelovanje Japoncev v vojni brez Zedinjenih držav malo verjetno. Zavezniki Zedinjenih držav bi torej dobili zadostno nadomestilo za Nizozemsko Indijo. Lahko pa seveda računamo tudi s strogo nevtralnostjo Zedinjenih držav. Kaj bi se zgodilo v takem primeru? V tem pogledu imamo samo eno izkušnjo: sedanjo kitajsko-japonsko vojno. Namreč:

«Neutrality Act», ki ga je bil ameriški kongres sprejel 29. aprila 1937, določa embargo a priori samo na vojni material in orožje. Ne obsega niti kovin, niti bombaža niti petroleja. V drugem delu akta čitamo naslednji člen: «Kadarkoli smatra predsednik za umestno, da se omeji blagovni izvoz iz Zedinjenih držav v vojujoče se države, da bi se zagotovila varnost in da bi se ohranil mir v Zedinjenih državah, ali da bi se zaščitilo življenje in trgovina državljanov USA, bo prezident to objavil in od tega trenutka dalje se ne bo smelo iz Zedinjenih držav izvažati, prevažati ali prodajati za izvoz ali transport blago v katerokoli vojujočo se državo, imenovano v omenjeni deklaraciji.» V pogledu Japonske nismo doživeli takšnega proglasa. To se pravi, da Japonska še nadalje krije vse svoje potrebe v Zedinjenih državah. 65% teh potrebščin uvažava v normalnih razmerah iz Kalifornije, 20,6% iz Nizozemske Indije in 6,6% z britanskega Bornea. Mirovne trgovinske pogodbe so v veljavi in se normalno izvajajo. Gotovo je zanimivo, da se te pogodbe vzdržujejo in da se angleška in ameriška vlada ne menita dosti za končni uspeh Japoncev. Edini način, po katerem bi se lahko opisani uvoz ustavil, bi bil ta, da bi Japonsko prisilili, naj prevažata blago pod svojo zastavo. Tega pa od Japoncev nihče ne zahteva. Sicer bi se narod, ki ima mornarico pet in dvajsetih zelo naglih ladij s kapaciteto 300.000 ton, brž znašel tudi v takšnem položaju. Na desetih voznih bi te ladje lahko prepeljale na Japonsko tri milijone ton, kar bi prav gotovo zadostovalo za enoletno vojevanje.

Toda preidimo s teh splošnih ugotovitev na nekatere posebne primere, po katerih bomo videli, kako so veliki evropski narodi začeli reševati prevažno vprašanje nabave pogonskih sredstev po svojem zemljepisnem, gospodarskem in političnem položaju.

Rusija: mnogo nafte, pa slabe ceste.

Razen Nemčije ne more nobena država v Evropi pokazati tako uspešnega moderniziranja in okrepitve svoje vojske kakor Rusija. To se je zgodilo zlasti po prvi petletki od 1928 dalje. Po najnovejših podatkih premore Rusija poleg močnega letalstva vsaj kakšnih 4000 motoriziranih vojskih strojev. Pred novim letom je imela Rusija 375.000 tovornih avtomobilov ter 58.000 avtobusov in traktorjev. Tovarni «Stalin» v Moskvi in «Molotov» v Gorkem izdelata letno 80.000 in 300.000 vozil vseh kategorij. V tretji petletki od 1933 do 1942 se mora njuna proizvodnja dvigniti za 150.000 vozil na leto. Dve drugi tovarni, ki jih gradijo v Ufi in pri Moskvi, bosta izdelali vsako leto 200.000 tovornih avtomobilov.

Vozila ruskih tovarn so prav dobra, vendar se pri uporabi na slabih cestah in v rokah neizkušenih šoferjev precej naglo kvarijo. Pri prvem večjem defektu pusti šofer avto na cesti, ker ni mogoče najti mehanika ali garažo v bližini. «Pravda» je 17. junija 1936 ugotovila: «Pomanjkanje nadomestnih delov je tako veliko, da večine avtomobilov ne moremo uporabljati. Tako je od 1774 tovornih avtomobilov v Kazakstanu 720 takih, ki jih ne uporabljajo, v Kugačevu pa jih od 6594 počiva 2737...» Kar se tiče cest, jih Rusija še nikoli ni imela dovolj. Stanje pa nikoli ni bilo tako katastrofalno kakor po nastopu sovjetske vlade. Po izgubi Poljske, Baltskih držav in Finske je Rusiji ostalo 240.000 km cest,

to je 1,2 m nasproti 1 km francoskih cest. Sovjetska vlada je seveda takoj posvetila pozornost temu stanju. S pomočjo ameriških in nemških strokovnjakov je do leta 1935. zgradila 64.917 km novih cest. Toda to je bilo izvršeno v naglici, zato ustreza vojaškim potrebam samo neki del. Ob novem letu je Rusija imela docela ustrežajočih cest samo 25.000 km. In to je prav malo za vojsko, ki je tako odlično motorizirana.

Kako pa je z Ruskim petrolejem? Rusija ima velikansko prirodno bogastvo, ki v velikem delu sploh še ni raziskano. Druga petletka še ni izpolnila pričakovanj. Dobili so samo 28.622.000 ton nafte na leto, pričakovali pa so jih 69.000.000. Kaganovič, komisar za težko industrijo, je v izgovor navajal, da se je močno kvaril material, vodstvo ni bilo najboljše, mnogo je propadlo zaradi nesposobnosti inženirjev, električne centrale niso redno dovajale toka, v rafinerijah je bilo premalo discipline, popravila so bili zamudna in napravilo se je na tisoče delovnih ur... Ni dvoma, da bi Rusija v primeru vojne morala petrolej uvažati. Predvsem bi se obrnila na Perzijo. Toda prav tu je Ahilova peta ruskega orjaka. Zadostuje, če katera sovražna sila zasede Perzijo ali zažge izvire nafte, in že bo stanje Rusije silno resno. To dejstvo nam pojasnjuje, zakaj želi Rusija na vsak način prijateljstvo s Turčijo in zakaj celó na lastnem območju trpi turško protikomunistično gonjo.

Anglija gradi ladje in skladišča nafte.

Anglija se slej ko prej dobro zaveda, da je tudi njena meja na Renu. Vendar pa sodi, da jo bo premoči na morju zaščitila pred sovražnikovim vpadom. Zaradi tega usmerja vse svoje težnje k zagotovitvi premoči na morju. Večina Angležev misli, da je gradnja vojskih ladij važnejša kakor izdelava avtomobilov in urejanje strateških cest. Pri vsem tem pa je v Angliji tudi dosti politikov, izumiteljev in tehnikov, ki so drugačnih misli. Sodijo, da bi proizvodnja umetnega bencina lahko nudila Angliji novo varnost, kajti tudi Anglija ima, kakor Nemčija, bogate premogovnike. Vojno ministrstvo je že določilo poseben odbor in mu poverilo nalogo, da razišče «razne procese, s katerimi se lahko izdeluje petrolej iz premoga ali iz drugih domačih surovin.» Odbor je res preučil razne možnosti in je prišel do zaključka, da «politika izdelave umetnega bencina ne bo dajala Angliji večje varnosti, kakor more to storiti povečanje ladij s cisternami, s katerimi naj se dovažata potrebni petrolej v Anglijo. Te ladje se lahko izognejo sovražnim napadom, ker se lahko tovorjenje razdeli na veliko število edinic.» Na drugi strani pa bi bile tovarne umetnega bencina izpostavljene napadom iz zraka. Za vsak milijon ton goriva bi moralo delati 30.000 ljudi in to precej časa. Za pet milijonov ton bencina bi bilo treba zaposliti 150.000 ljudi. Odbor se je baval tudi s vprašanjem stroškov. Za izdelavo milijona ton bencina na leto, kolikor iznaša petina velikobritanske proizvodnje v mirni dobi, bi bilo treba vložiti kapital 50 milijonov funtov šterlingov. Za ta denar pa lahko Angleži zgradijo 32 velikih ladij nalašč za prevoz nafte. In te ladje bi mogle dovažati v Anglijo letno 1 milijon 800.000 ton, pa če bi vsaka ladja opravila samo pet voženj na leto. Naposled je odbor strnil svoje nazore v ugotovitev, da sta «uvoz in kopičenje rezerv najzanesljivejši način priprave na usodne čase.»

Potemtakem je torej stališče Anglije čisto jasno: treba je uvažati petrolej in ga hraniti v dobrih podzemskih rezervuarjih. To stališče je tem zanimivejše, ker Anglija na velikanskem področju svojega imperija nima večjih izvirnikov nafte, saj pridobiva na leto samo 1.900.000 ton v Trihidadu in 700.000 ton na Borneu.

Francija potrebuje večleten načrt.

Kakšno je stanje Francije? Samo voditelji francoske narodne obrambe so poklicani, da rešujejo vprašanja vojne politike, zakaj kadar pride čas, bodo oni tudi edini zanj odgovorni. Vendar lahko trdimo, da je Francija v tem pravcu storila zelo mnogo. Pri tem pa francoska organizacija seveda še ni popolna. Vojna se bo vojevala na fran-

coskih mejah, zato se morajo Francozi vprašati, ali ni že prišel čas, da si čim hitreje in čim učinkoviteje zagotovijo vsa sredstva. Ena sama pot vodi k temu: tudi Francija mora izdelati večleten načrt in upoštevati vse možnosti, zlasti pomanjkanje premoga. Francija ne sme pozabiti, da se mobilizacija pri vprašanju potrošnje ne ustavlja na meji. Mobilizacija mora biti razširjena čez morja po primernih pogodbah s proizvodnimi družbami kakor tudi po pogodbah z raznimi vladami. Pogoj mora biti samo ta, da pogodbe in sporazumi ne ostanejo mrtve črke na krpi papirja...

In še enkrat: Amerika.

Ostane nam še Amerika. Kakšen bo pomen te velike republike v bodoči vojni, smo povedali že v začetku članka. Zedinjene države proizvajajo, rafinirajo in trošijo več ko tri četrtine svetovne proizvodnje petroleja. Izdelujejo pa tudi toliko avtomobilov. Amerika gospoduje na svetu s svojim bogastvom kakor tudi s svojim prebivalstvom. Če bo odprla svoj hram v korist ene izmed vojujočih se strank, bo Amerika v prav kratkem času zagospodovala nad usodo male Evrope.

KAKO JE HENRY DETERDING POSTAL KRALJ PETROLEJA

Letos 5. februarja so dnevniki objavili novico, da je v St. Moritzu v Švici umrl petrolejski magnat Henry Deterding, star 72 let. Življenje človeka, ki se je iz revščine povzpelo do petrolejskega magnata, je tako zanimivo, da je vredno peresa romanopisca. Za primer njegove podjetnosti in spretnosti, po kateri so ga imenovali Napoleona na petrolejskem bojišču, naj navedemo nekaj drčbeev, ki nudijo vpogled v orjaško borbo za nafto.

Čim čvrstejši je kak narod, tem bolj je strpen. Anglija, ki je zgled narodne zavednosti, se nikakor ne razburja, če so na vodilnih mestih angleškega gospodarskega življenja razni priseljenci. Poglavar angleške električne industrije, sir Hugo Hirst, se je bil priselil iz Nemčije in se je prej pisal čisto drugače. Mož, ki je ustvaril najširši angleški koncern, kemijski trust, pred nekaj leti umrl lord Melchett, se je sicer že rodil v Angliji, toda bil je nemškega pokolenja. Njegov oče, sloveči kemik dr. Ludvig Mond, se je bil šele leto dni pred rojstvom poznejšega lorda in ministra preselil iz Nemčije v Anglijo. Največji angleški magnat oboroževalne industrije, sir Basil Zaharov, se je rodil kot grški postopaček v Mali Aziji. Eden izmed najvplivnejših in nam precej naklonjenih angleških časopisnih magnatov, lord Rothermeere, je izrazit predstavnik izraelskega rodu. Pravkar umrli, najmočnejši, po vsem svetu znani angleški gospodarski veljak, vrhovni poveljnik v petrolejski industriji, sir Henry Deterding, takisto ni bil Anglež, marveč Holanec.

Deterdingov oče je bil pomorščak, vodil je ladje iz Rotterdama v Nizozemsko Indijo. Večji del leta je bil na poti, žena pa je doma skrbela za otroke. Nekega dne se je stari Deterding do kraja izčrpan vrnil domov, legel in izdihnil. «Čast njegovemu spominu,» so trčili mornarji po zadušnici v njegov spomin, saj je bil vzoren mornar. Toda s sočutjem in z lepimi spomini ni bilo vdovi prav nič pomagano. Preteto hudo se je morala boriti za obstanek treh sinov in dekletca, ki si sami še niso vedeli nikamor pomagati. Betvica prihrankov je brž zapravljen, otroci

se morajo iti učiti. Prvorojenec hoče v gimnazijo in se res prerine do zdravništva. Drugi je sprejet v vojaško akademijo in postane častnik miroljubne nizozemske vojske. Henry, najmlajši, naj bi sledil očetu pri trgovski mornarici. Toda ni več denarja za njegovo šolanje. Mati pa se tudi izprašuje, kdo ji bo opora na stara leta, ko je sama vse razdala in se bodo otroci razkropili po svetu. Res, prav bi bilo, če bi eden izmed njih začel čimprej služiti denar. Kako se pa to naredi na Nizozemskem? Kar preprosto: v kolonije je treba! Vsi, ki so na Nizozemskem zasloveli po oblasti in bogastvu, so hodili to pot. Nizozemske kolonije štejejo sedemkrat toliko prebivalcev kakor gosto obljudena Nizozemska. Sladkor, tobak, kava, čaj, kavčuk, rastlinsko olje — nepregledno bogastvo pri teka Nizozemcem z otokov v daljnem Indijskem oceanu. Kdor se zna pod vročim soncem uveljaviti, se lahko nadeja bogastva. Seveda tudi v kolonijah ne leži zlato na cesti, začetek je težak in trd. Toda Nizozemci so žilavi in si hitro opomorejo.

Henry Deterding je pričel kariero s šestnajstimi leti kot pisarček v neki amsterdamski banki. Z malenkostnim zaslužkom je vzdržal celih šest let. Tedaj pa se je oprijel prve priložnosti in je odrinil v kolonijo. Največja nizozemska kolonialna banka je potrebovala dva uradnika v Indiji. Naval je bil velik kakor vedno: sto štirideset prošelj. In že se izkaže, da je Deterding otrok sreče. Dobil je službo. Hitro krene na Sumatro, da prevzame majhno bančno agenturo v tropskem kraju Medanu. Po krajši dobi ga premestijo na odgovornejše mesto v Britski Indiji. To je še vedno skromna služba. Mladi vrstnik, ki je bil prišel z Deterdingom v Indijo, je medtem dosegel že mnogo več, postal je eden izmed vodilnih mož kolonialne banke. Ne, Deterding bržčas nikoli ne bo bančni knez.

Minila so glavna preizkusna leta, in zdajci se Deterdingu odpre nova pot. Pod pokroviteljstvom nizozemske kolonialne banke se je leta 1890, ustanovila v Nizozemski Indiji majhna petrolejska družba, ki je hotela po otokih indijskega oceana iskati nafto. Imela je sprva malo sreče. Več let ji je grozila propast. Zapravili so temeljno glavnico, novo je bilo težko zbrati.

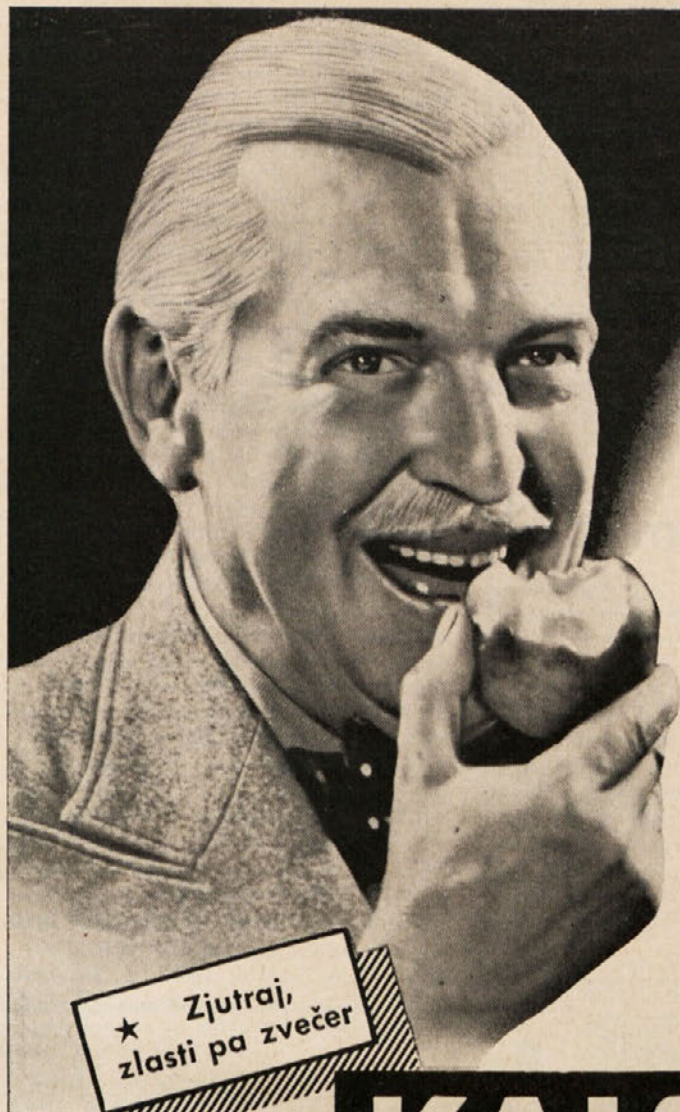
V eni noči pa se lahko usoda preobrne. Nekje je uspelo navrtati dober izvir: olje je brizgnilo visoko v zrak, delničarji so brž dobili dobre dividende, ponudili so se novi denarniki, družba se je rešila.

Zdaj je kazalo, da bi podjetje razširili in izboljšali. Ravnatelj Kessler išče med mladimi ljudmi po kolonialnih bankah najbolj bistre, mlade može. Tudi Deterding je med njimi. Družba je z naslovi radodarnajša kakor s plačami. Henry Deterding si lahko dá takoj tiskati vizitke z naslovom vrhovnega inšpektorja; in v resnici tudi kmalu postane upravni ravnatelj.

Mladi mož se presenetljivo hitro vživi v svojo novo stroko. Ko se Kessler odpelje na Nizozemsko, prepusti mlademu Deterdingu vodstvo celotnega indijskega obrata. Leta hude krize so minila, konjunktura se spet dviga. Pridobljeno olje porabljajo izprva le za razsvetljavo. Že se odpirajo novi trgi. Družba, po angleško kratko imenovana Royal Dutch, tvega vdor na Kitajsko, kjer je ameriški petrolejski kralj Rockefeller s svojevrstno, učinkovito propagando pravkar razširil uvedbo petrolejskih svetilk. Pričenja se prva velika borba dveh petrolejskih magnatov.

Na Nizozemskem so na Deterdingov uspeh tako ponosni, da se hoče Royal Dutch popolnoma specializirati za azijsko trgovino. Razprodaja olja naj bi bila v Singapuru, pod Deterdingovim vodstvom. Toda Henry Deterding ni prav nič zadovoljen. Odločno je zoper novi načrt. Odpelje se v Haag, povedat svoje pomisleke. Trgovina s petrolejem je mednarodna. Da bo uspešna, je treba pregledati in nadzorovati ves svetovni trg. To pa ni mogoče v Singapuru, marveč v Evropi. Načrti mladega kolonialnega uradnika so nekoliko drzni, ko vendar razpolaga vsa družba komaj s petimi milijoni goldinarjev, kar je malenkost v primeri s težkimi milijoni petrolejskih magnatov drugih držav, zlasti Amerike! Gospodom v Haagu je vendarle všeč napoleonska odločnost, s katero je Deterding orisal svoje načrte. Deterding lahko takoj ostane doma, da bo uredil centralo vsega podjetja.

Drzno započne Deterding svoj napad na vzhodnem azijskem trgu. Ameriški magnati že postajajo pozorni na neprijetnega nizozemskega tekmeča. Oho-

★ Zjutraj,
zlasti pa zvečer

SARGOV

KALODONT

Proti
zobnemu
kamnu

Zdrav je samo tisti,
ki lahko
pravilno žveči hrano!

Slabo pregrizena hrana obtežuje želodec in večkrat povzroči obolenje. Zaradi tega pazite zlasti na nego zob in se varujte zobnega kamna, ki lahko razmaja zobe in povzroči, da pre-rano izpadejo.

Trdni in zdravi so samo tisti zobje, ki so brez zobnega kamna. Uporabljajte za nego zob vedno Sargov Kalodont! Ta izvrstna zobna pasta vsebuje sulfuricin oleat, ki razkraja polagoma, vendar zanesljivo, zobni kamen in prepreči njegovo ponovno tvorjenje.

lemu Rockefellerjemu trustu, imenovanemu Standard Oil, je Deterding seveda še vedno samo nevšečna mušica. Stari Rockefeller, ki že štirideset let vodi trgovino s petrolejem, je takšnih majhnih napadov že vajen. On dobro ve, kako jih je treba preprečiti, kako in kaj je treba kupiti. Toda tokrat se je uštel. Nizozemska družba nikakor noče čuti o kakšnih težkih milijonih. Nasprotno: obupno se bori zoper nakup svojih delnic s strani Američanov. Izda nove varovalne delnice, ki morajo ostati v nizozemskih rokah in ne smejo preiti v tuje. Zdaj se šele prične prava borba. Deterding, ki je po smrti starega Kesslerja poglavar družbe, stremi zlasti za tem, da bi izrinil Američane z evropskega trga.

Razen Američanov je na prelomu dveh stoletij samo še Rusija tista, ki proizvaja mnogo nafte. Deterding je dovolj previden, da si poleg Američanov ne nakoplje še Rusov za nasprotnike. Trudi se, da bi dobil zveze z najpremožnejšimi producenti nafte v Rusiji. In ti gospodje niso nihče drug,

kakor pariški baroni Rothschildi. Ti gospodje so že nekoliko utrjeni in izčrpani, zato jim je prav vseč, da dobijo v mladem, podjetnem Nizozemcu pogumnega zaveznika. Radi mu ponudijo svojo pomoč. Sami vedo najbolje, da za trgovino z nafto niso potrebni samo izvirki, marveč tudi smiselna transportna sredstva. Treba je po novem načrtu urediti mrežo kanalov, zgraditi je treba veliko mornarico s tanki, organizacija trgovine se mora razpresti po vsem svetu, kakor je to storil Rockefeller. Američane je mogoče premagati samo z njihovim lastnim orožjem. Da bi bil Deterding ohrabren za konkurenčno vojno, mu dajo Rothschildi dovolj denarja, da lahko sklene zvezo s kakšno angleško pomorsko in trgovsko družbo. Deterding sklene zvezo z družbo «Shell Transport and Trading Company». Leta 1917. se je pričel poizkusni zakon s skupnim ustanavljanjem podružnic. Že sta se po prvih uspehih strnili obe družbi v koncern. Deterding je za doto prinesel v zakon petrolej in svoje sposobnosti, angleška

družba pa je dala novo ime, ki je brž zaslovelo po vsem svetu: Shell. Zdaj se je težišče koncerna nagibalo iz Nizozemske bolj na Angleško. Deterding sam se je kmalu preselil iz Haaga v London. Seveda so mu tako rekoč na krožniku prinesli angleško državljanstvo, in kmalu je dobil tudi angleško plemstvo.

Vendar pa se Deterding ni nikoli izneveril domovini. Samo tega se je zavedal, da je petrolejska politika svetovna politika, in da je v ta namen treba imeti za seboj svetovno silo. Rockefellerjeva Standard Oil je morala sicer že prestati hude napade in šikane s strani ameriške vlade, toda kadar je šlo za res nasproti zunanjemu svetu, je Standard Oil zmeraj imela v Washingtonu čvrsto oporo. Nizozemska se v takšnih velikih borbah ne more meriti z Ameriko. Tega je zmožna samo Anglija. In nafta je medtem postala eno izmed najvažnejših pogonskih sredstev. Olje potrebujemo pri strojih, na ladjah, v avtomobilski industriji, pri letalih, — vsepovsod. Olju pripada bo-

dočnost, o tem ni dvoma. Na tem dejstvu je gradil Deterding svoje podjetje in si zagotavljal nove ivirke. Rockefeller se je najrajši bavil z unosno trgovino: s prevozom in prodajo olja ali z nakupom že raziskanih izdatnih izvirkov. Deterding je začel bolj širokopotezno. Nakupil je cele pokrajine v Aziji, Evropi, Mehiki, Južni Ameriki, kjer je količkej čutil, da bodo z vrtnjem prišli do olja. Eden izmed njegovih največjih uspehov je bil prevzem Rotschildovih izvirkov na Kavkazu. Viri, ki so še danes precej izdatni, so pa Deterdinga veljali težke denarje. Kajti nekaj let po nakupu jih je zasegla

sovjetska vlada, in Deterding ni dobil niti rublja odškodnine. Razume se, da je Deterding ostal do svoje smrti strupen sovražnik Sovjetov in da je izmetal veliko milijonov za borbo zoper oblastnike v Moskvi.

Več ko trideset let je bil na čelu borbe med petrolejskima orjakoma, imenovanim Standard Oil in Shell. Le neznatno opešan, je šel na oddih v Švico, kjer ga je doletela smrt... Kako se bo orjaška borba razvijala poslej, je veliko vprašanje. Sir Henry Deterding pa je legel v grob z neminljivim slovesom izrednega junaka dela, borbe in uspehov.

O. Beneš:

Nekaj važnih misli o avtomobilih

Več ko kdaj se danes prodajajo in kupujejo že rabljeni avtomobili. Kdor misli na nakup takega voza, naj prečita sledeče nasvete, ki so osnovani na resnih izkustvih.

Lastnik voza ga prodaja lahko iz raznih vzrokov. Nekateri se nočejo voziti v vozu starejšega modela. Zakaj tudi v avtomobilizmu se pojavlja imperatorska moda, katera vsako leto izsili večje ali manjše izpremembe, zlasti v obliki in karoseriji. Pri ameriških vozovih vidimo, da konstrukterji namenoma izpreminjajo vsako leto obliko ka-

roserije. Četudi se te izpremembe po večini ne tikajo konstrukcije motorja ali drugih važnih delov, torej tudi ne brzine, izgubi vendar stari voz v očeh takih «modemanov» privlačnost, in skušajo ga prodati. Na trg običajno ne prihajajo taki vozovi neposredno, temveč lastniki jih dajo na protiračun, in tako pride tak voz po ovinku preko tovarne na prodaj. Tovarne ali njeni zastopniki cenijo te vozove precej visoko, zlasti če so njihove znamke. Edino dobro je to, da ga tovarna temeljito preišče in tako popravi, da prevzame

tudi kratkodobno jamstvo za tak voz.

Nekateri avtomobilisti imajo spet navado, da dajo po preteku devetmesečnega jamstvenega roka voz takoj na protiračun in doplačajo za novega. Takšni vozovi so seveda večidel docela v redu, toda na prodaj so po večini za ceno, ki ni dosti manjša od cene novega voza. Tovarniško jamstvo seveda nanj ne preide, ker je združeno vedno samo z osebo prvega lastnika.

Zastopniki tovarne imajo navadno obvezno pogodbo, da morajo v vsakem letu odvzeti en ali dva voza. Morajo jih torej prodati. Ti vozovi, ki služijo za predvajanje kupcem, so resda posebno skrbno opremljeni. Pomisliti pa je treba, da vprav s predvajanjem najvišjih zmogljivosti največ trpe. Zato moramo tudi te vozove trezno presojati, brez vsakega optimizma. Isto je s tovarniškimi predvajalnimi avtomobili. Neka angleška avtomobilska tovarna je ugotovila, da se je v 10 dneh obstoja njenega voza vozilo v njem 5000 oseb, da so se njegova vrata odprla in spet zaprla 15.000 krat. 3000 krat je bil pri pregledovanju odkrit motor. Mar mislite, da vse to ne zapusti sledov?

Mnogokrat se prodaja utemeljuje z boleznijo, odpotovanjem, slabim finančnim položajem lastnika. Prav ti izgovori največkrat zakrivajo resnične vzroke. Zato bi bilo čisto napačno, ako bi se mi prenašli in kupili voz na vsiljevanje lastnika, ki se mu mudi in ki

Kaj pravi

NIVEA

vsaki ženski?

«Ni treba, da bi Vaša koža izgubila mladostno svežost. Dovolite mi, da Vam pomagam varovati Vašo kožo. Podarim Vam to, kar si tako srčno želite: mladosten, zdrav in svež videz. Moja notranja moč je EUCERIT, krepilo za kožo. To mi odpira dohod do kožnega staničja, katero ohranjam zdravo in gibčno. Zanesite se na mene! Nič naj Vas ne ovira, vsak dan z uspehom uporabljati mojo pomoč».

s hlinjeno neprisiljenostjo mimogrede omenja, da čaka prav danes resnega kupca itd.

Razvojna tendenca avtomobilne konstrukcije gre danes predvsem pot gospodarnosti. Zato najdemo med že rabljenimi vozovi čisto take, ki jih dose-danji gospodar ne prodaja zato, ker so pokvarjeni ali znatno obrabljeni, temveč zato, ker so v primeri z najmodernejšimi tipi negospodarni. To velja zlasti o nekaterih tipih z več karburatorji. Takega voza ne gre kar tako črtati iz seznama. Ako je voz negospodaren pri vsakdanji vožnji na velike daljave, lahko izvrstno služi tistemu, ki se vozi samo ob sončnih nedeljah nekaj deset kilometrov. Če prevozi, recimo, na takem izletu 100 km in porabi pri tem morda 2 litra bencina več, se to pravi, da se je ves izlet podražil za 9 din, kar ni veliko, ako pomislimo na nizko kupno ceno in dobro mehanično stanje voza.

Kot zadnji vzrok prodaje navajamo najbolj nevarno okolnost, namreč resen in večkrat zelo spretno prikrit defekt. Tu gre za to, kako velik je defekt, o-odnosno, kako drago bi bilo popravilo, če je seveda sploh mogoče. Nekatere hi-be so nepopravljive ali se dajo tako težko popraviti, da ti stroški nikakor niso v skladu z vrednostjo voza. Tak voz bo vedno le star voz.

Nakup že rabljenega voza je v vsakem primeru stvar zaupanja.

Najprej se moramo prepričati, ali ima posestnik pravico, prodati voz, ali je vozilo inozemsko, ali je v redu ocarnjeno, koliko je staro po certifikatu in skozi koliko rok je šlo.

Največ se izgubi v prvem letu življenja voza. Pri čisto novih vozovih se odračuna do 5000 km približno 2 do 2½ din za vsak prevožen kilometer. Celotno stanje avtomobila pa izdajajo te-le na videz neznatne podrobnosti meha-nizma in zunanjsčine:

1. Obraba pnevmatik. Nova pnevmatika na starem vozu pomeni »drugo mladost«, t. j. najmanj prevoženih 25 tisoč kilometrov.

2. Število prejšnjih lastnikov in njih-ov poklic. Taksí? Trgovski agent? Zdravnik? Ali pa samo »nedeljski vo-zač«?

3. Ni li voz vdru-gič prelakiran? Mor-da po havariji?

4. Ali prilegajo vratca? Ali škriplje karo-serija? Kakšne so blazine? Poni-kljani in pokromani deli? Ni li prelom-ljena streha?

5. Ali so obrabljene matice? Ali ni orodje že drugo?

6. Ali ima voz pokvarjen diferencial? 7. Poskusimo luč, trobo, kazalec sme-ri, starter!

8. Zahtevajmo poskusno vožnjo!

9. Napravimo poskusno vožnjo na-vkreber, in sicer najmanj 25 kilometrov s popolno zasedbo! Pazimo na akce-leracijo (pospešbo), ropot, brzino, za-vore, stabilnost voza in na to, kako se izkažejo vzmeti.

10. Ali niso kolesa skrivljena? Ne škripljejo ležaji koles?

Kar je jedrce
v orehu...

to je praženi sladni
sladkor v vsakem zrnju

Kneippove
SLADNE KAVE

11. Kakšna so kolesca verige? Ali ni ozobje srpasto? To pomeni dobrih 50 tisoč kilometrov!

12. Poglešajte motor! Poskusite start in kompresijo! Pridajte in pridržite plin! Kako reagira motor?

13. Napravite sami poskusno vožnjo!

Če vam vsaj v vseh teh točkah voz ustreza, potem šele spišite pogodbo in ne pozabite na njej pripomniti:

«Prodajalec popolnoma jamči za to, da ni zamolčal nobene hi-be, da ni nič tako pokvarjeno, da bi bila ogrožena varnost vožnje.»

Ako boste tako postopali, si boste prihranili poznejše očitke in neprijet-nosti. Razume se, da je dobro, poklicati strokovnjaka, ki bo ugotovil stanje av-tomobila ali motocikla ter povedal tudi ceno.

Spartak, vodja upornih sužnjev

(Po razpravi Relje Popovića — napisal Ivan Vuk.)

(Konec.)

Nista razumela tega usodnega trenutka in pomena Spartakovega načrta. Njima je bolj ugajalo, da še dalje ostaneta v Italiji in plenita, dasi se je Spartak temu upiral. Pregovorila sta tudi druge sužnje, se še sama odcepila in nastopala vsak zase. Usoda človeka, ki ne misli na bodočnost, ki ne ocenjuje položaja z možgani, ampak samo z željami.

Rimska vojskovodja, konzul Gelij Publikola in propetor Kv. Arij, sta izko-ristila ta razdor in potolkla najprej ene-ga, potem pa drugega. Oba sta v bojih izgubila tudi življenje. Komaj tretjina Kriksovih ljudi, 50.000 mož, se je rešila. Kriks in Enomaj tudi še daleč nista bila kos poveljniški sposobnosti Spartakovi.

Zdaj sta se oba konzula s propetor-jem obrnila proti Spartaku. Hotela sta ga zajeti in napasti z dveh strani. Zdaj je imel Spartak priložnost, da pokaže s svojimi ljudmi, ki jih je bilo komaj 50.000 mož, svoje velike strateške zmož-nosti. Umaknil se je čez Apenine, po svojem načrtu, da bi prišel na sever v smeri Cisalpinske Galije. Ko mu je dru-gi konzul, Kornelij Lentul, poskušal v Samniji prekrižati pot, ga je Spartak napadel, popolnoma pobil in mu vzel

vse taborišče. Nato se je obrnil proti Geliju in propetorju Ariju, ki sta sle-dila Lentulu. Tudi ta dva je premagal in potolkel. Pretor sam je padel v bitki.

Tu je zakrivil Spartak nečlovečnost, ki se pa da razumeti in opravičiti.

Ko je premagal rimsko vojsko, je pri-silil 500 ujetih Rimljanov, da so se mo-rali v slavo in čast padlemu Kriksu in Enomaju boriti kot gladiatorji. To je bila posmrtna daritev, katero je Spar-tak opravil svojima padlima tovariše-ma, četudi sta ga zapustila; razen tega je hotel dati Rimljanom okusiti, kaj se pravi, igrati v zabavo gledalcev kr-vave igre na življenje in smrt.

Strašno je bilo gledati to krvavo igro, kjer so bile vloge zamenjane. Nekdanji gospodarji so se borili kot sužnji, a nji-hovi sužnji so gledali in dajali zmagu-jočim znamenja, naj zadajo premaga-nim poslednji sunek — enako kakor v areni v Rimu. Milosti za premaganega seveda ni bilo. Spartak je hotel najbrže s tem zadovoljiti svoje ljudi. Ni pa ver-jetno, da bi bil pri tej igri pobil vse u-jete Rimljane. Takšno maščevanje ni bilo v skladu z njegovim značajem in tudi pametno bi ne bilo.

Zdaj je šel Spartak dalje na sever, k Alпам, z ljudmi, ki jih je bilo najmanj 60.000, če ne več. Kronisti v tem niso edini. Da bi se laže gibal, je poklal pred odhodom vso živino, ki se mu je zdela odveč, uničil vso prtljago in ni več sprejemal novih pribežnikov. Računal je, da ima dovolj ljudi.

Pri tem pohodu na sever je prišel do Mutine, današnje Modeene. Tam se je srečal s prokonzulom Cisalpinske Galije, Kasijem Longinom. Poskušal je prepričati Spartaku pot, a je bil premagan.

Zdaj je bil Spartak na višku svojih uspehov in že čisto blizu uresničenja svoje glavne naloge, namreč, da prekorči Alpe in pošlje ljudi v njihove domovine. Toda naenkrat tega ni storil. Odšel je spet na jug. To je napotilo stare zgodovinarje, da so mu pripisali namero, udariti na Rim. Vendar je bil Spartak preveč pameten, kakor da bi bil kaj takega sploh poskušal. Prav dobro je vedel, da je njegova vojska, sestavljena iz nepopolno oboroženih sužnjev, brez priprav za obleganje, prešlaba za tako namero, ki se je ni lotil niti sam Hanibal na višku svoje moči po zmagi nad Rimljani pri Kanah.

Nekateri najnovejši zgodovinarji priporočajo o vzrokih nenadne izpremembe pohoda, češ da je bil vzrok v težavah prehrane in v pozni sezoni, ker je bila žetev že končana in spravljena v mesta. Vendar to ni točno. Vse to bi namreč Spartaka ne bilo moglo odvrniti od cilja, ki mu je bil že čisto

blizu. Vzroke moramo iskati drugod, namreč v neuvidevnosti in plitkosti njegovih ljudi, katerim je zelo ugajalo udobno življenje in plenjenje po Italiji. Zaslepili so jih zadnje velike zmage. Nič jih ni mikala vrnitev na svojo domačijo, za katero že davno niso več čutili. Mnogi izmed njih so se celo že rodili v Italiji kot sužnji, kakor na pr. Germani, ki so se s Kriksom odcepili od Spartaka. Ti so bili že potomci tistih Germanov, katere je Marij pobil in ujel pri Verceli leta 101. pr. Kr.

Tako so ti zaslepljeni sužnji odrekli pokorščino Spartaku in ga prisilili, da se je vrnil nazaj v Italijo. Prisilili, seveda v toliko, ker jih pač kot tovarš ni hotel zapustiti. Zato se je vrnil v neizogibno propast. Ideja o napadu na Rim je sinila v glavi zmage pijanih in nerazsodnih sužnjev, ki so tako zavrgli najlepšo priložnost in najugodnejši trenutek, ko bi se lahko rešili.

Pohod Spartakov na jug je seveda vzbudil v Rimu veliko razburjenje. Gibanje in plenjenje tolike armade sužnjev po Italiji je grozilo, da uniči sleherno varnost in ustvari popolno anarhijo. Dva konzula in eden pretor sta šla Spartaku nasproti in ga srečala v Picenski pokrajini, južno od Ankone. Vsi trije so bili premagani. Spartak je odšel celo na jug v mesto Thurii v pokrajini Brutiju, ki mu je bilo glavno središče. S svojim razumnim postopanjem je omogočil trgovcem, da so lahko prinašali potrebno blago v mesto, posebno železo in baker. Prepovedal pa

je prinašanje zlata in srebra, ker ni dovolil, da bi njegovi ljudje nosili drage kovine in da bi se jim vzbudila želja po bogastvu. Gotovo ni bil Spartak brez socialno-gospodarskih idej. Iz tega svojega središča je pogosto odhajal, da je preskrboval svoje ljudi. V bitkah z rimskimi vojskami je zmagoval in se vračal z bogatim plenom. Skrbel je, da se je plen pravično razdelil.

IV.

Senat je bil presenečen in jezen na oba konzula zaradi takih neuspehov in take nesposobnosti. Odpoklical ju je še pred potekom njune dobe, leta 72. pr. Kr., ter predal poveljstvo Liciniju Krasu, izvoljenemu pretorju za tekoče leto 71. pr. Kr.

Kras je bil največji bogataš tedanjega časa. Bil je brez posebnih vojaških sposobnosti.

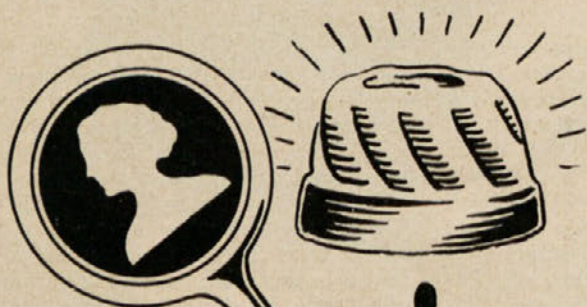
Kras je začel vojno bolj oprezno in bolj metodično. Od senata je dobil poleg štirih legij, ki jih je našel pod orožjem, še šest novih. Tako je imel blizu 50.000 mož. Prva skrb njegova je bila, da vzpostavi disciplino v vojski, ki je bila zaradi slabega poveljstva in neprestanih porazov demoralizirana. Z glavnim delom vojske se je postavil v pokrajini Picentinum pri Salernskem zalivu tako, da bi Spartaku zaprl pot na Rim. Ukazal je svojemu legatu Mumiju, naj pazi na Spartaka, ki je bival v Lukaniji, vendar se ne sme pod nobenim pogojem spuščati v bitko. Mumij je zapoved prekršil, se spustil s Spartakom v

Otona Ring-a tekoči lep

Syndetikon

skleji, zlepi, skita vse.

**Prilpravi
ga z**

„Backinom“
DR. OETKER JEVIM
pecilnim praškom

ZDRAVJE

s pomočjo zdravilnih svojstev zelišč, odnosno **«Hersan čaja»**, mešanice posebnih zdravilnih zelišč po predpisu doktorja R. W. Pearsona, šefa zdrav-nika v Bengaliji (Angl. Indija).

Po dolgoletnih izkustvih je določena vrednost **«Hersan čaja»**, in sicer z nedvomnim uspehom pri boleznih: pri poapnenju arterij, pri bolezni kronega obtoka, ženskih boleznih, med menstruacijo (mesečnim perilom), pri migreni, reumatizmu, boleznih ledvic in jeter, motnjah v želodcu, pri zastrupljenju, zapeki, protinu, črevesnih boleznih, hemeroidih, pri splošnem in pre-naglem debelenju, zoper zgago.

«HERSAN ČAJ»

se dobi v vseh lekarnah. Vzorec Vam pošlje brezplačno:

RADIOSAN, Zagreb, Dukljaninova 1

Reg. br. 14.001/1935

Vi hočete
peneče sredstvo za nego zob?

PEBECO-ZOBNO SREDSTVO
SE PENI *Brez* **MILA**

Vzemite **PEBECO**-peneče. To sredstvo za nego zob razvija čudovito nežno in obilno peno, a ne vsebuje mila. Idealni učinek je osnovan na obsegu **Pebecina**. Ta dela zobe bleščeče bele, preprečuje usedanje zobnega kamna in desinficira ustno votlino in grlo. K temu se še pridružuje to, da ima **PEBECO** čudovito osvežujoč okus in je posebno štedljiv v uporabi. Zato ni samo dober, ampak tudi poceni.

★
PEBECO-peneče se izdeluje po najnovejših znanstvenih izkustvih laboratorijev

Duke Laboratories, Inc., New York, U.S.A.

PEBECO-peneče razvija obilno peno, a ne vsebuje mila. Zato je posebno primerno za otroke in odrasle z občutljivo dlesno

bitko in bil poražen. Za kazen je Kras vzel kohorto 500 mož, ki se je najslabše vedla v bitki, ter obsodil na smrt vsakega desetega, na katerega je padla kocka. S tem je vrnil v armado red ter potolkel že manjše oddelke Spartakove vojske. Spartak je moral namreč nekatere oddelke od vojske odločiti, da je laže preskrboval vse potrebno.

Tako je Kras pri neki priložnosti pobil oddelek 10.000 sužnjev. Od teh jih je 6000 padlo v bitki, 900 pa jih je ujel. Spartak se je moral umakniti na skrajni jug Brutijskega otoka. Čutil je premoč dobro oboroženih rimskih čet. Tu je razvil Spartak svoje sposobnosti za velike politične kombinacije. Pregovarjal se je z morskimi gusarji iz Kilikije, s katerimi je bil, kakor je videti, že prej znan in v zvezi. Dogovoril se je, da mu za nagrado prepeljejo 2000 mož na Sicilijo. Sicilija je bila dežela velikih posestev, kjer so delali številni sužnji in kjer je po dveh vstajah sužnjev še vedno tlel ogenj, ki bi se utegnil razpaliti v nove požare. Gotovo je bila namera Spartakova, da bi vzbudil velikansko vstajo sužnjev, ki bi objela vso Sicilijo in južno Italijo. Toda gusarji so denar sprejeli, niso pa prišli ob dogovorjenem času. Mogoče zato ne, ker je sicilski propetor, zloglasni Veres, izdal potrebne odredbe in tako napad preprečil. Po tem neuspehu se je Spartak umaknil v notranjost, v bregoviti kraj južnega Brutija. Kras je porabil prilož-

nost in je tam, kjer je polotok Brutija najožji, med sicilskim in nepatinskim (tarenskimi) zalivom napravil visok jez in izkopal globok in širok rov, v dolžini 55 km. Tako je hotel zapreti Spartaka in njegove ljudi v najbolj južni del Brutijskega polotoka ter ga popolnoma odrezati od Italije.

V začetku se Spartak ni dosti menil za to Krasovo delo. Ko pa je začelo primanjkovati hrane, pleniti pa več ni bilo mogoče, je poskusil to blokado s silo razbiti, a je bil s težkimi izgubami odbit. Tudi njegov poskus sporazuma se je izjalovil. Zato je neke burne in snežene zimske noči porabil ugodno priložnost ter zasul rov s prstjo in vejevjem. Nato je vrgel na drugo stran tretjino svoje vojske. Ko je Kras to videl, je opustil nadaljnjo blokado in ga zasledoval. S tem pa je bil osvobojen tudi ostali del Spartakove vojske, ker se je Spartaku ta zvijača posrečila. Zdaj se je Spartak spet lahko svobodno gibal in manevriral.

V Rimu je to izvalo novo vznemirjenje. Sam Kras se je ustrašil, da bi Spartak ne krenil na Rim. Sporočil je senatu, naj pokliče v Italijo tudi Pompeja iz Španije in Lukula iz Macedonije. Medtem je Spartak, še zmeraj zvest svojemu prvemu načrtu, iznova poskusil, da bi se prebil skozi Italijo. Krenil je proti pristanišču Brindiziju, upajoč, da najde tam brodeve za evakuacijo. Slišal pa je, da je v Brindi-

zij prispel prokonzul Terencij Lukul iz Macedonije. Opustil je zato svoj načrt evakuacije z brodovi iz Italije. In prav v tem najbolj kritičnem trenutku se je pojavila zopet nesloga med njegovimi ljudmi. Tudi zdaj so ga zapustili Galci in Germani pod vodstvom Ganika in Kostoma. Kras pohiti, da izkoristi to neslogo. Hotel je, da bi zadušil upor sužnjev, preden pride Pompej, ter si tako sam ovenčal glavo z lovoriko. Krenil je proti Ganiku in Kostomu in ju je pobil pri prvem srečanju v Lukaniji. Samo Spartak ju je rešil popolnega pogina. Bil je v bližini in ju je z naglim manevrom potegnil k sebi. Vendar sta se zopet oddvojila in Kras ju je iznova napadel in popolnoma uničil. Poginilo je, kakor pišejo kronisti, s poveljnikom Ganikom in Kostom več ko 12.000 sužnjev. Po nekaterih vesteh še več. Govore, da so med padlimi našli samo dva, ki sta bila zadeta v hrbet, kar pomeni, da sta bežala, vsi drugi pa so poginili v bitki junaško. Rimljani so dobili pet orlov in druge znake nazaj, ki so jih prej zaplenili sužnji.

Zdaj je ostal Spartak sam proti premočnemu sovražniku, ki se je še okrepil z legijami prokonzula Lukula. Odmaknil se je na jug. Za njim je prodiral Krasov legat Kvinkcij in kvestor Tremilij Skrofa. Spartak se je nenadoma obrnil in v krvavi bitki porazil oba, pri čemer se je ranjeni kvestor komaj rešil iz bitke.

Novi

Opel-Kapitan

- 55 KS - OHV -
- Sinhronizirane prestave
- Spiralne vzmeti
- Jeklena karoserija
- ki nosi „samo sebe“

- Odlična lega na cesti
- Večja udobnost
- Večja hitrost
- Večji užitek
- Lepša oblika

Zastopstvo:

«BEKA» D. Z O. Z., LJUBLJANA

Celovška cesta 38

Telefon 22-92

Dober okus

je posebna prednost odvalnega sredstva Darmol. Vrh tega deluje milo in brez bolečin. Zato uživajo odrasli in otroci radi Darmol

DARMOL

S tem manevrom, nenadno ofenzivo in odmikanjem spominja Spartak na Napoleonovo strategijo 1814 in strategijo srbske vojske leta 1914.

Toda Kras, ko je zvedel, da je Pompej že prešel Alpe, je hitel, da konča vstajo brez Pompeja. Zakaj že na javnih zborovanjih so se pojavili glasovi, da je treba poveljstvo proti armadi sužnjev poveriti Pompeju, ki bo hitro z njimi opravil.

Krasu je pomagala nesloga in neposlušnost Spartakovih vojščakov, ki so, navdušeni zaradi zmaga, silili v bitke, se jim niso hoteli izogibati in poslušati povelj. Obkolili so ga in ga tako prisilili, da jih popelje nazaj čez Lukanijo in proti Rimu.

In tako je prišlo pri kopanju okopov za Krasovo taborišče v Lukaniji do odločilnega boja med Krasom in Spartakom. Čuteč, da je to poslednja bitka, je Spartak neposredno pred bojem ubil svojega konja, hoteč, da ostane v borbi junak s svojimi tovariši živ ali mrtev; izjavljal je, da bo v primeru zmage imel mnogo lepih konj neprijateljevih, a v primeru poraza mu konj ne bo potreben. Vrgel se je v sredo bitke, da se sreča s Krasom. Pa ga ni našel. Pač pa je ubil dva centuriona, ki sta ga napadla. Ranjen s kopjem v bok, je klečnil na kolena. Zavarovan s ščitom, je vztrajal v bitki, dokler ni poginil, obkrožen od svojih tovarišev.

Čuden slučaj je hotel, da ni bilo moč najti njegovega trupla v gomilah

trupel. Tako je bil Spartak rešen zasramovanja in mrevarjenja po smrti.

Vojska sužnjev je večinoma poginila. Drugi so se razpršili po okoliških planinah in na vse strani. Kras jih je po bitki preganjal in jih večinoma pobil. Ujel jih je 6000 ter jih dal pribiti na križ ob cesti, ki gre od Kapue do Rima.

Rimljanov je v tem boju poginilo samo tisoč. Tri tisoč ujetih Rimljanov je bilo po tej bitki osvobojenih. Na četo 500 sužnjev, ki so ušli proti severu, je naletel Pompej v Etruriji. Pobil jih je vse po vrsti. To mu je dalo povod, da je pisal senatu, da je Kras sicer premagal Spartaka, on pa je izdril koren tej vojni.

Tako je bil likvidiran ta največji upor sužnjev. Rimljanom je bilo za zadržitev upora treba toliko vojske, kakor Cezarju za pokoritev Galije. Tako je tragično končal Spartak, človek, če že ne morda res kraljevskega porekla, pa vsaj kraljevskega duha, redke plemenitosti in sposobnosti velikega vojskovodje. Upor sužnjev, namesto da bi rodil svobodo, je po krivdi sužnjev, ki niso hoteli in znali misliti in biti disciplinirani, rodil pogin in zopet suženjstvo. Zgodba, ki se ponavlja še dandanes vsepovsod, najbolj pa med ponižanimi in razžaljenimi.

Tragika Spartakova je v tem, da je kot človek tako visokih sposobnosti bil obsojen, da živi med sužnji, med ljudmi, ki niso bili sposobni, da bi razumeli njegovo duševno veličino in res tovariško disciplino, in niso znali oceniti njegovih plemenitih naporov, da jih reši in popelje k svobodi in v svobodo.

Naravno je, da tak človek, kakor je bil Spartak, zelo oživlja človeške misli, silijo ljudi k umetniškemu ustvarjanju in k spoznavanju samega sebe — da je simbol ponižanih in razžaljenih.

Veramon-ovitek z 2 tabletama

Ta zavojček zmore odslej vsakdo. Prosimo napravite poizkus in prepričali se boste o naglem učinku pri glavobolu, zobobolu in bolečinah zaradi ran.

VERAMON

Schering

Cevke z 10 in 20 tabletami.
Ovitek z 2 tabletama

Ogles reg. pod B. Br. 25.409 od 4. X. 1987

Nezdravo.

V Edinburghu so na smrt obsodili Arona Porgesa. Pred usmrtitvijo si je želel vrček piva. Krvnik ga je vprašal: «Čudno se mi zdi, zakaj odpihujete peno?»

Porges mu je pojasnil: «Veste, gospod krvnik, pena ni zdrava!»

Varuj in neguj svoje zobe,
dvakrat na dan s:

Chlorodont-zobno pasto

Za spomladansko
izmenjavo olja

Mobiloil

po MOBILOIL-NAVODILIH!

Razprodaja.

Prodajalec: «Za deset dinarjev pojdete domov s tremi kravatami!»

«Dajete mi samo dve! Kje je tista tretja?»

Prodajalec: «Na vratu jo imate!»

Tehnično dovršene
pisalne
stroje

dobite pri

The Rex Co. Ljubljana
Gorišče št. 10 Telefon št. 22-68

Skrbite za redno stolico.

Poskusite Leo-pilule, ki že po petih, šestih urah dovedejo do lahkega in prijetnega odvajanja.

Oglas reg. pod Sp. br. 969 od 28. X. 1938

Leo-pilule

Šolarjeva molitev.

«Prosim te, ljubi Bog, naredi London za glavno mesto Francije!»

«Zakaj prosiš to, Jožek?»

«Ker sem tako napisal v šolski nalogi!»

Profesorska.

Profesor je stopil v šesti razred. Njegov mrki obraz je pričal, da bo vihar.

«Novak, vstanite! Kaznovani boste z najstrožjim ukorom, zakaj včeraj sem se z vami srečal na kraju, kamor dostojen človek niti z nogo ne stopi!»

Alahov dar.

Čez osem dni po poroki je porodila Hadžijeva žena sina.

«Kako je to mogoče?» se je čudil Nasreddin.

«To je Alahov dar!» je dejala žena.

In Hadži je odhitel v bazar ter nakupil šolskih knjig in zvezkov. Ko so ga sosede vprašali, čemu mu bo vse to, jim je Nasreddin pojasnil, kako je žena osem dni po poroki povila dečka: «Če se bo tako nadaljevalo, bo morda deček hodil že jutri v šolo!»

Kolesa

Vam odgovarjajo le tedaj
če so

kvalitetna!

Taka Vam nudi ugodno

A. Gorec

družba z o. z.

poleg nebotičnika

NAJMODERNEJŠI BENCIN — MOBILOIL — SERVICE
S. J. ROZMAN, Št. Vid nad Ljubljano - Telefon 702

Črpalke za bencin, nafto, pneukontrola, mazanje šasije — vse z najnovejšimi električnimi aparati.

Pranje in čiščenje avtomobilov. — Čiščenje vodnega kamna v hladilniku. — Menjava olja v motorju, diferencialu, menjalniku, mazanje in konserviranje šasije — vse s specialnimi olji po

"MOBILOIL" NAVODILIH

Glavno zastopstvo za:

MICHELIN GUME

Brezplačna montaža novih gum

Engros trgovina z bencinom, nafto, avto-oljem ter z industrijskimi olji.

Za avtomobil in motor

Najpopolnejši žarometi proti megli

Nadomestni deli za avtomobile, akumulatorji, reflektorji za motorje, orodja, olja itd. najceneje pri

BAHAR, Ljubljana

Gospodarska cesta števil. 3
Telefon 46-28

Celovška cesta števil. 38
Telefon 22-92

Anekdote

Pater Rocco.

Znani napoljski pridigar pater Rocco je neko nedeljo pridigal proti zakonomstvu.

«Da bom videl, kako se kesate svojih grehov,» je dejal na koncu, «naj dvignejo roko vsi tisti, ki jim je žal, da so bili nezvesti.»

Vse roke so se v trenutku dvignile.

«Sveti Mihael,» je nadaljeval pater, «ki stojiš z gorečim mečem ob božji strani, odsekaj roko vsem tistim, ki se ne kesajo od srca, ampak so dvignili roko le zato, da bi me preslepili...»

In spet so se vse roke v trenutku spustile, kakor bi jih bil blisk ošinil.

Sloviti pridigar Moody je srečal sobrata duhovnika, ki je tožil, da veliko ljudi odhaja iz cerkve še pred koncem njegove pridige. Moody mu je dejal, da je imel tudi sam iste težave, da pa si je znal pomagati. Preden je začel pridigovati, je oznanil vernikom: «Prijetelji, danes bom razdelil svojo pridigo v dva dela: prvi bo za grešnike, drugi za pravičnike.» Pa je začel pridigovati. Čez nekaj časa je prenehal in rekel: «Te besede so bile namenjene grešni-

kom. Ti lahko zdaj odidejo, če hočejo. In zdaj izpregovorim pravičnikom.» Nadaljeval je pridigo in — vsi so ostali.

Znani slikar Whistler je slovel po svoji jezičnosti. Nekoč, kmalu po kronanju kralja Eduarda VII., se je udeležil velike recepcije v Parizu. Pri razgovoru ga je vprašala neka vojvodinja: «Vi poznate kralja Eduarda, gospod Whistler, kajne?»

«Ne, mylady,» je odgovoril Whistler. «To se mi pa čudno zdi,» je rekla začudena vojvodinja. «Nedavno sem se z

njim srečala na večerni zabavi pri lordu X., in tam mi je rekel, da vas pozna!»

«Ah,» je odvrnil slikar, «to se je kar tako bahal.»

Kvalitetna optika

Zajec

LJUBLJANA
PASAŽA
NEBOTIČNIKA

99 % dela in 1 %, inspiracije.

Ta Edisonova formula velja za mnoge izume. Tudi sloviti ljudski zdravnik župnik Kneipp je moral napraviti nešteto poskusov, dokler se mu je slednjič posrečilo, da je izumil recept, po katerem se danes izdeluje «Kneippova sladna kava». Ta sladna kava se odlikuje po tem, da je jedro vsakega njenega zrna pretvorjeno v sladni sladkor, ki daje krvi redilnost in fin okus po karamelu.

Bolniki so povsod. Zato je nujno potrebno, da se pazi na urejeno prebavo. Zdravniki priporočajo Darmol odraslim in otrokom. Tudi pri večkratni uporabi ne pride v navado. Uporabljajte pri zaprtju dobro odvajalno sredstvo Darmol. Dobi se v vseh lekarnah. Reg. 25.801/37.

DNEVNO SVEŽE PRAŽENA:

NOTOH KAVA

LJUBLJANA

«Priatelj» izhaja vsakega 5. v mesecu. Rokopisi se ne vračajo. Naročnina je: Letno 12 števil revije «Priatelj» Din 62.—. Če se plačuje v obrokih, je četrtletna naročnina Din 16.—

Odgovorni urednik Emil Podkrajšek v Ljubljani. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Dalmatinova ul. 8/I. Tel. 21-32. Tisk Delniške tiskarne d. d. v Ljubljani. Za tiskarno odgovoren France Pintar.

Tkanine za zastore

v velikanski izbiri barv,
vzorcev in kakovosti.
Širine: 42 cm do 450 cm
meter od Din 3.50 do
Din 435.-.

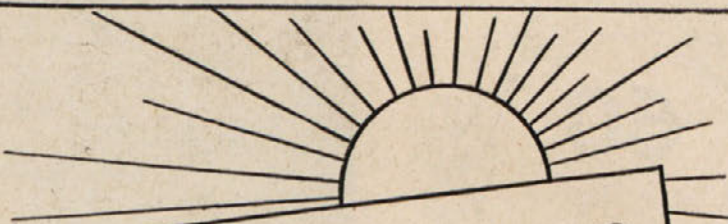
Zahtevajte brez-
plačne vzorce in
označite bližje bar-
ve in vzorce, ki jih
želite.

V e l e b l a g o v n i c a

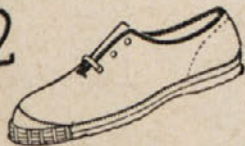
Kastner & Ohler

Z a g r e b, I l i c a 4 i 6

Ko začne sonce greti

12

45301-2204
Za lepe dneve najcenejši in najprimernejši otroški čevlji iz platna z gumastim podplatom.

29

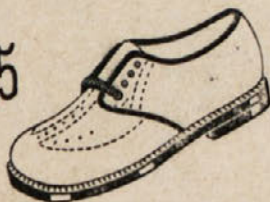
25425-8405
Udobni čevlji iz močnega angleškega platna, z gumastimi podplati in peto

99

8927-44683
Elegantni čevlji za gospode za spomlad! Iz sivga ali drap semiša ali iz kože, okrašeni z luknjicami z usajenim podplatom.

25

44291-8457
Novo za otroke!
Otroški čevlji za spomlad izdelani iz dihtina. Lahki in udobni za izprehode.

59

0675-46197
Ženski čevlji s široko zaponko na zgornjem delu stopala, z usajenim podplatom in nizko peto. Udobna oblika in nizka peta Vam ohranita zdravo nogo.

129

3939-44621
Gospodom, ki imajo dober okus, se lepo podajo ti čevlji iz najfinejšega boksarja, z usajenimi podplati in peto.

35

5961-43864
Fina otroška sandala fleksibilna, z okrasom in zaponko na zgornjem delu stopala. Pridnim otrokom za spomlad.

79

3965-56192
Za sončne dneve Vam bodo prav dobro služile te lahke sandale iz fine kože, z modernim okrasom na zgornjem delu stopala. Napravljene so po najnovejšem modelu.

59

34295-9178
Okusni ženski čevlji za spomlad, kombinirani iz modrega in belega dihtina z nizko peto.

69

2967-44800
Spomladi naj se Vaše noge odpočijejo v teh lahkih sandalah. Lepo pristojajo k novi obleki.

PRINCESA — tanko ali trdne fine svile nogavice. Zadovoljujejo boksarja, z usajenimi podplati in peto. Din 25.—

Bata